

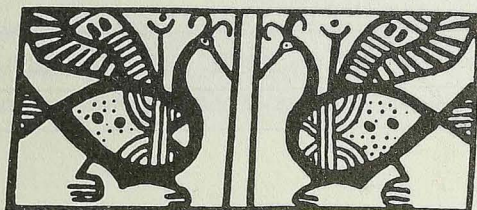

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ, Γ. Δ. ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΑΔΗΣ, ΣΟΦ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, ΠΑΝΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥΝΗΣ, ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ, ΝΙΚΙΤΑ ΣΤΑΝΕΣΚΟΥ, ΑΝΔΡΕΑΣ ΡΑΔΟΣ, ΞΑΝΘΟΣ ΛΥΣΙΩΤΗΣ, ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ, ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ, MICHELLE IANNELLI, ΓΕΩΡΓΙΟΣ Σ. ΜΕΝΑΡΔΟΣ, ΠΑΥΛΟΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣ, ΘΕΜΙΣ ΘΕΟΧΑΡΟΥΣ, ΔΗΜ. ΓΙΑΚΟΣ, ΚΩΣΤΑΣ ΡΙΖΑΚΗΣ, ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ, ΜΑΡΙΑ Ε. ΚΟΥΤΛΟΥΚΑ.

301 - 302

ISSN 0554 - 3363

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Υπεύθυνος εκδότης: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Ἀνδροκλέους 2, Λευκωσία, Τηλ. 465900

Γιὰ τοὺς Συνδρομητὰς Ἑλλάδας:

Παρακαλῶ νὰ πληρώνεται ἡ συνδρομὴ στὴν ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

Πίστωση Λογαριασμοῦ 080/51260530

στὸ ὄνομα: Παναγιώτης Κ. Χρυσάνθης

αἰτιολογία: Συνδρομὴ περιοδικοῦ «Πνευματικὴ Κύπρος» ἔτος...

καὶ νὰ μᾶς στέλλεται ἡ ἀπόδειξη γιὰ τὰ βιβλία μας.

Ἐτήσια συνδρομὴ	Κ£3.00
Ἐτήσια συνδρομὴ διὰ βιβλιοθηκῆς, σχολεῖα, ὀργανισμοῦς	Κ£4.00
Ἐτήσια συνδρομὴ Ἑλλάδος	1200 δραχμῆς
Ἐτήσια συνδρομὴ ἐξωτερικοῦ	\$14 (δολλάρια)
Τιμὴ τεύχους	Κ£0.50 σέντ
Τιμὴ διπλοῦ τεύχους	Κ£0.75 σέντ

Τὰ χειρόγραφα δὲν επιστρέφονται. Κλισὲ καὶ φωτογραφίες επιστρέφονται.

100 ἀνάτυπα πρὸς τρεῖς λίρες τὴ σελίδα πληρώνονται ἀπὸ τὸν συγγραφέα στὸν τυπογράφο.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ: Δυὸ ποιήματα	3
Γ. Δ. ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΑΔΗΣ: Μετὰ ὀκτῶ χρόνια	7
ΣΟΦ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ: Πέντε μικρὲς ἐξιμολογήσεις	10
ΠΑΝΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥΝΗΣ: Πέντε ποιήματα:	11
ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ: Τὰ διπλότυπα καὶ ἡ Φρόσω	13
ΝΙΚΙΤΑ ΣΤΑΝΕΣΚΟΥ (μετ. Α. Ράδος) Δυὸ ποιήματα	18
ΞΑΝΘΟΣ ΛΥΣΙΩΤΗΣ: Ἐνα γράμμα τοῦ Ἁγγελοῦ Σικελιανοῦ	20
ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ (μετ. Μ. Iannelli): O nave di Cirene	21
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Σ. ΜΕΝΑΡΔΟΣ: Ἡ γνώμη τοῦ Ἐλευθ. Βενιζέλου περὶ τοῦ κυπριακοῦ	22

ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ — ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ — Παύλου Παρασκευᾶ: Μερικὲς σκέψεις γιὰ τὴν ἱστορία τῆς κυπριακῆς λογοτεχνίας με ἀφορμὴ τὸ βιβλίο τοῦ Κύπρου Χρυσάνθη «Δημήτρης Λιπέρτης» — ΡΑΔΙΟΦΩΝΟ — Θ. Ἐσοχάρους: Κ. Χρυσάνθη «Λυρικός Λόγος Α' καὶ Β'», «Δημ. Θ. Λιπέρτης» — ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ — Δημ. Γιάκου: Κ. Χρυσάνθη «Οἱ νεράιδες τῆς Κύπρου» — Κ. Χρυσάνθη: Μίρρη Βοσαντζή «Τὸ θέατρο τοῦ Παντελῆ Πρεβελάκη», Στ. Χαρκιανάκη «Ἀπαράκλητοι καιροί» — Κ. Ριζάκη: Χρ. Λάσκαρη «Νὰ ἐμποδίζεις τίς σιέες» — Κ. Προυσιῆ: Ν. Ι. Ροζάκος «Τὸ νεοελληνικὸ λαϊκὸ θέατρο στὴν Ἀμερική 1903—1950» — Κ. Χρυσάνθη: Στ. Χαρκιανάκη «Ἡ οἰκειότητα τῶν αἰνιγμάτων», Κ. Σαρδελή «Ἡ Ρωμισσὴν καὶ ὁ Φ. Κόντογλου» — ΑΝΑΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ — Μαρίας Ε. Κούτλουκα: Κλ. Ἰωαννίδη: Ὁδυνηρὸ χρονικὸ μιᾶς ἐποχῆς — ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ.

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Λυρικός Λόγος, τόμ. Α' καὶ Β'	£ 10
Δημήτρης Θ. Λιπέρτης	£ 2
Ἐξι Κύπριοι Ποιητὲς	£ 1.50
Στὰ χρόνια τῆς ἐπανάστασης	£ 2

Παλοῦνται καὶ στὸ περιοδικὸ «Πνευματικὴ Κύπρος»

Υπεύθυνος κατὰ νόμον: Δρ Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Τύποις: Τυπογραφεῖο—Λιθογραφεῖο «ΘΕΟΠΡΕΣ» Λτδ, Τηλ. 444940 - 448883, Λευκωσία

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΙΜΗΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Υπεύθυνος: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΚΣΤ'

ΓΕΝΑΡΗΣ — ΦΛΕΒΑΡΗΣ 1986

ΑΡ. 301—302

ΔΥΟ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΚΕΡΥΝΙΑ

Έρθες και μούπτες:
—Νά ο Πενταδάχτυλος!

Όμως, γιατί μου ζητάς να ξεσκίσω τα σπλάχνα μου,
να πορευθώ ξανά στο νυχτωμένο θάνατο,
να περπατήσω στ' άδεια ερείπια της αδυσώπητης μνήμης;

Πώς θες να πάμε,
π' ορθώνεται τώρα μπροστά μας η ματωμένη σημαία,
το πληγωμένο πουκάμισο του σκοτωμένου νέου,
ο πικραμένος θάνατος του τελευταίου μαχητή;

Κερύνια, Κερύνια!
Οι μέρες μου μετράνε τον πόνο σου
έτσι καθώς μαδάνε οι μυγδαλιές στις θλιμμένες υπώρειες,
καθώς μένουν κλεισμένα τα σπίτια της αγάπης,
και το δουλό καμπαναριό υψώνει τη θλίψη του
πάνω από το κουρσεμένο μικρό λιμανάκι.

Πώς θες να πάμε,
που ο ήλιος σταμάτησε
στις πολεμιστρες του προδομένου κάστρου,
που πληθαίνει ο καπνός πάνω από τα ματωμένα χαλάσματα;

Δεν μπορώ άλλο να δλέπω το γυρεμισμένο ορίζοντα.
Δεν μπορώ άλλο ν' ακούω τη βροχή
να μαστιγώνει την οργισμένη θάλασσα.

Θα σκύψω, να κολλήσω τ' αυτί μου στην ανυστερή γη
ν' ακούσω τα παλιά της μηνύματα:

Ν' ακούσω τα παιδικά τραγούδια μέσ τους κήπους,
την τρυφερή φωνή της μάνας στο ξύλινο μπαλκόνι,
το θρόισμα της θαλασσινής αύρας
στο φύλλωμα των ανθισμένων νερατζιών.

Ν' αναπολήσω το πύρινο δύσμα του ήλιου
να δρασκελά τις σκιές στα κάτασπρα σπίτια,
ν' ανάδει φωτιές στα τζάμια των παραθυριών,
και να θυθίζεται στην ασημένια θάλασσα.

Κ' ύστερα τυλιγμένη στη σιωπή τη μικρή πολιτεία
ν' αναπεύεται: ήσυχα στα πόδια του ερωτικού Πενταδάχτυλου.

Πώς θες να πάμε τώρα
σ' αυτή τη σπαρμένη με κόκκαλα γη της πατρίδας,
χωρίς μια πικρή - πικρή μεταμέλεια,
μια προσευχή εκδίχησης,
χωρίς τα δίκαια άρματα της οργής και της νέμεσης;

ΕΙΡΗΝΗ

Κοίταξα
από το σκοτεινό παράθυρο
κι' άστραψε η νύχτα.

Κάθισα στο γυμνό δράχο,
κρατάς το άρωμα της βροχής στις απαλάμες σου,
μουλιάζεις τα χέρια σου στο νοτισμένο άνεμο
και κοιμάσαι με τ' όραμα μιας αλλιώτικης μέρας.

Το πρωινό όμως ήρθε γεμάτο σύννεφα.
Κουρνιάζει η μαύρη φτερούγα στην αυλή σου
και κρώζει, όπως οι γύπες που σμιζονται
ύστερα από τη φονική αντάρα τα κουφάρια.

Θα περάσουμε κι' αυτό το δρόμο
με τις σκιές των ψηλών κυπαρισσιών
που περπατάνε μαζί μας. Περπατάνε
μαζί με τους ίσκιους χιλιάδων παιδιών,

χιλιάδων αντρών και γυναικών,
 που χάθησαν
 στο μαύρο σκοτάδι της νύχτας,
 χωρίς καμμιά δικαίωση
 χωρίς ένα έργο αθανασίας
 να φωτίξει το ταπεινό τους πέρασμα.

Τώρα καταλαβαίνεις πια το νόημα αυτού του κόσμου.

Είσαι μια ανάσα τρυφερή, ένας κόμπος δροσιάς
 στα κόκκινα πέταλα μοναξιασμένου κρίνου.
 Γεμίζεις την ψυχή με οράματα,
 με μεγάλες ιδέες,
 και χτίζεις ένα κόσμο καινούργιο
 γιομάτο αγάπη.

Έτσι δικαιώνεσαι: μέσ' τη γενιά σου,
 περπατάς περήφανη στο μεγάλο δρόμο της ιδέας,
 κι ανασαίνεις τον ήλιο της πρώτης αυγής.

Μου φέρνεις μηνύματα.
 Καινούργια μηνύματα.
 Ίσως δεν γνωρίζω πότες άλλοτε αυτή τη χαρά,
 αυτή τη χαρά του καλού και τ' ωραίου,
 που γεμίζει με φως ευτυχίας
 τις κουρασμένες μέρες μας.

Αύριο, θα κινησω πρωί με τους ζευγάδες
 και τους φτωχούς ανθρώπους του κάμπου
 γάρθω στην πληγωμένη απ' τον πόλεμο κοιλάδα
 να σ' απαντήσω ν' απλώνεις τα λευκά σου χέρια
 στο δοξασιμένο ήλιο της αυγής,
 στο δρόμο της ειρήνης,
 να μαζεύεις τις ηλιαχτίδες στα μάτια σου,
 να φοράς το στεφάνι της πρωινής ανταύγειας στα μαλλιά σου.

Μη νομίζεις πως χαίρουμαι αυτή την ευτυχία
 χωρίς τύψεις,
 χωρίς τη σκοτεινή ερινύα
 πως θα σε χάσω μια μέρα,
 έτσι, όπως χάνεται η ζωή
 μέσα στο χάος.

Όμως η μνήμη σου θάχει τη δόξα
της πρώτης αρετής,
τη λάμψη της ανέφελης μέρας,
κ' η ομορφιά σου θα κυλάει αιμάτινη,
σά φλέβα θεϊκή
μέσ' την καρδιά μου.

Κάθομαι και συλλογιέμαι τις γενιές που πέρασαν
χωρίς ν' αφήσουν τη δικαίωση ενός έργου,
τη χαρά μιας μνήμης,
πέρα από ένα μισοσδημένο όνομα
στα θρύψαλα μιας μαρμαρένυας πλάκας.

Όμως εσύ, με τη σοφία της αγάπης μέσα σου,
με τον κανόνα της αρετής στα χέρια σου,
κρατάς το μεγάλο νόμο της δικαιοσύνης στις πράξεις σου,
και χαράζεις νέα ορόσημα στην κουρασμένη ζωή μας.

Θα σε δοξάσω,
αγάπη της μεγαλωσύνης,
αγάπη της ομορφιάς.
Θα σε δοξάσω με τον ταπεινό στίχο ενός τραγουδιού,
τη μουσική μιας γλώσσας που διαλαλεί την αγάπη,
αποτυπωμένη εραλδικά στη νεανική μορφή σου.
Θα σε δοξάσω
σαν ταπεινός αφιερωτής
στο ιστορημένο υπέρθυρο ναού,
καθώς προσφέρει τ' ομοίωμα, της λατρείας του
σε μια υπερκόσμια γλυκειά Παναγία.

Μεγαλώνει, μεγαλώνει η μέρα μέσα στη σκέψη σου.
Μεγαλώνει ο χρόνος στη θερμή παρουσία σου.
Ευτυχία! Ευτυχία!
Δόξα δικαιοσύνης: Ειρήνη.

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

ΜΕΤΑ ΟΚΤΩ ΧΡΟΝΙΑ*

Ἀθήνα, 4.9.1977

Ἀπαντῶ στις ἐρωτήσεις σας τῆς 20.7.1977.

Δὲν ξέρω ἂν ὑπάρχουν σήμερα λογοτέχνες, καὶ πόσοι, σὲ θέση νὰ μεταδώσουν στοὺς ἀναγνώστες τοὺς δικὰ τους, προσωπικά μνημόματα. Στὴν ἐποχὴ μας τὸ ἄτομο εἶναι ἀδιάρρηκτα δεμένο μὲ τὸ σύνολο, καὶ ὁ λογοτέχνης δὲν μπορεῖ ν' ἀσπασθεῖ ἀπὸ τὴ γενιὰ πού ἀνήκει, ἂν θέλει νὰ ἐκπληρώσει τὸ χρέος του πρὸς αὐτὴν καὶ πρὸς τὸ ἔθνος του. Κατὰ τὴ γνώμη μου, ἡ πρώτη σας ἐρώτηση: «Ποιά μνημόματα σκοπεύετε νὰ μεταδώσετε στὸ κοινὸ σας» ταυτίζεται μὲ τὴν πέμπτη καὶ τελευταία: «Ποιά ἢ θέση τοῦ λογοτέχνη εἰδικά στὸν ἑλληνικὸ χῶρο», γι' αὐτὸ καὶ θ' ἀπαντήσω συνολικὰ στὶς δυὸ αὐτὲς ἐρωτήσεις σας.

Ὡστόσο, προτιμῶ ν' ἀρχίσω ἀπὸ τὸ δεῦτερο ἐρώτημά σας: «Ποιά ἢ θέση καὶ ἡ σημασία τῆς λογοτεχνίας στὴ σημερινὴ κοινωνία;» Καὶ πρῶτ' ἀπ' ὅλα ἄς ξεκαθαρίσουμε τί ἐννοοῦμε ὅταν λέγουμε λογοτεχνία. Φυσικά, ἔλους ἐκεῖνους πού καταγίνονται μὲ τὴ δημιουργικὴ πλευρὰ τῶν γραμμάτων: ποιητές, μυθιστορογράφους, δοκιμογράφους, θεατρικοὺς συγγραφεῖς. Πού ἔργο τους ἔχουν νὰ συγκινοῦν, νὰ διασκεδάξουν, ἀλλὰ καὶ νὰ διαφωτίξουν καὶ νὰ καθοδηγοῦν, μὲ τὸν ἔμπειρο λόγο τους, τὸ ἀναγνωστικὸ τους κοινὸ. Κ' ἐδῶ γεννιέται ἡ ἀπορία: Εἶναι σὲ θέση ὁ λογοτέχνης, σήμερα, νὰ ἐκπληρώσει αὐτὸν τὸν τελευταῖο καὶ ἁμορφότερο προορισμὸ του; Νὰ καθοδηγήσει τὸν ἀναγνώστη του, μὲς' ἀπὸ τίς συμπληγμάδες τῶν μύριων τόσων προβλημάτων πού τὸν περιζώνουν; Κι ἀκόμα: εἶναι σὲ θέση νὰ περιλάβει μέσα στὸν λόγο του ἀκέραιο τὸν κόσμο τῆς ἐποχῆς του, καὶ τοῦ ἀσήμαντα μονάχα μόριά του εἶναι αὐτὸς καὶ οἱ ἥρωές του;

Κάθε μεγάλη περίοδος τῆς ἱστορίας εἶχε τὸν ἀνθρωπισμὸ τῆς, πού τὸν ἀπαθανάτισαν οἱ μεγάλοι ἴδωλοι: Ὁ Ὅμηρος καὶ οἱ τραγικοὶ τὸν ἀρχαῖο ἑλληνικὸν ἀνθρωπισμὸ. Οἱ Πατέρες τῆς Ἑκκλησίας, ὅπως ὁ Χρυσόστομος καὶ ὁ Ἀκυϊνάτης τὸν χριστιανικὸν ἀνθρωπισμὸ. Ὁ Δάντης καὶ ὁ Σαίξπηρ τὸν ἀνθρωπισμὸ τῆς Ἀναγέννησης. Ὁ Γκαίτε, αὐτὸν πού ἀνέτειλε μετὰ τὴ Γαλλικὴ Ἐπανάσταση. Ποιὸς ἐργάτης τοῦ λόγου θὰ μπορέσει νὰ περιγράψει, σφαιρικά, καὶ νὰ μεταδώσει: στὶς ἐρχόμενες γενιές τὸν δικὸ μας ἐπιστημονικὸ καὶ τεχνολογικὸ πολιτισμὸ; Γιὰ νὰ τὸ κατορθώσει δὲν ἀρκεῖ πιά νὰ ἔχει τὴν ἰδιοφυῖα τῶν μεγάλων πού ἀναφέραμε, πρέπει νὰ ἔχει καὶ τὴν ἱκανότητα νὰ ἐποπτεύει τὸν ἀπέραντον ὀρίζοντα τῶν γνώσεων τῆς σημερινῆς ἀνθρωπότητας, νὰ εἶναι, δηλαδὴ, ἐκτὸς ἀπὸ λογοτέχνης καὶ τεχνολόγος κ' ἐπιστήμονας. Πόσοι τέτοιοι συγγραφεῖς ὑπάρχουν σήμερα, καὶ ἰδιαίτερα στὸν ἑλληνικὸ χῶρο;

Τεχνικοὶ κ' ἐπιστήμονες ὑψώνουν στὴν καρδιά τοῦ σύγχρονου πολιτισμοῦ τεράστιους κρυστάλλινους πύργους. Ἀπὸ κεῖ μέσα κυβερνοῦν τὴ ζωὴ μας. Πῶς νὰ πληροφορήσει ὁ λογοτέχνης τὸ κοινὸ γιὰ τὰ ὅσα μαστορεύονται κεῖ μέσα, ὅταν οἱ

* Τὸ κείμενο αὐτὸ παράπεσε. Παροκάλεσα, ἔστω μετὰ πάροδο πολλῶν χρόνων, νὰ εἶχα τὸ ἀντίγραφο. Ὁ κ. Χουρμουζιάδης, εὐγενῶς μοῦ τὸ ἀπέστειλε.

πύργου του είναι άπρόσιτοι, τὰ μυστικά τους άγνωστα, και ὁ ἴδιος παραμένει άμέτοχος, οὐσιαστικά, στο ιστορικό γήγνεσθαι; Κι αν ξεθαρρέψει να τὸ κάνει, τί άλλο θὰ εἶναι: τὰ λόγια του παρά, στην καλύτερη περίπτωση, μιὰ μεθερμηνεύση ελάχιστα διαφορετική από κάποια παλιότερη περιγραφή, ἢ ἔστω και ἰδέα, για κάτι που ἔχει γραφεί κ' ἔχει αναμασθηθεῖ χιλιάδες φορές πριν από αὐτόν; Γιατί, ἄς μὴ γελιόμαστε. Τίποτα τὸ νέο, δηλαδή κάτι που να στέκεται στο ὕφος τῆς τεχνολογικῆς ἐποχῆς μας (τὸ θέλουμε εἶτε ὄχι, αὐτὴ εἶναι ἡ ἀλήθεια), δὲν μπορεί να ἔγεί από τὴν πέννα τοῦ λογοτέχνη που ὕστερῃ σ' ἐπιστημονοτεχνολογικὴ κατάρτηση, και ζεῖ σὲ χώρα καθυσπερημένη από αὐτὴν τὴν ἀποψη.

Και εἶναι, δυστυχῶς, ἡ περίπτωση χωρῶν που ἀντιπροσωπεύουν τὰ 90 στα ἑκατὸ τῆς ἀνθρωπότητος. Ἀνάμεσά τους και ἡ Ἑλλάδα. Τὸ ξέρω, πὼς διαβάζοντάς με πολλοὶ θὰ καίσουφιάσουν και ἄλλοι θὰ τρῖξουν τὰ δόντια τους. Ἀπὸ τὴ φάση αὐτὴν πέρασα κ' ἐγώ. Κι ἄς μὲ πιστέψουν, ὅτι μὲ πόνο παραδέχτηκα τὴν πραγματικότητα. Δυστυχῶς για μᾶς, ἰδὲν ὑπάρχει τρόπος, ὅτι κι αν κάνομε, να κερδίσουμε πὸ χαμένο ἔδαφος. Ἀπὸ τὴν ἀποψη που συζητοῦμε, άγνωστο αν θὰ μπορέσουμε ποτὲ να καταταγοῦμε και πάλι στην πρωτοπορία. Και τότε, τί πρέπει να κάνομε; Να σπάσουμε τὴν πέννα μας και ν' ἀποτραβήχθοῦμε σ' Ἄγιονόρος ἢ σ' ἕνα ἐρημονήσι; Ὁχι, βέβαια. Εὐτυχῶς για μᾶς τοὺς Ἑλληνας, ἔχουμε κάτι να ποῦμε. Και εἶναι αὐτὸ τὸ κάτι, που πρέπει να συνευθετοποιήσουμε και σὰν ἄτομα και σὰν ἔθνος.

Μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου ἡ ἀπόσταση που χωρίζει τὴν κορυφὴ τοῦ πύργου, δηλαδή αὐτοὺς που χαράζουν τὴν πορεία τοῦ σύγχρονου κόσμου, ἀπὸ τὴ βάση, ἀπὸ τὶς ἀνώνυμες μάξες, ἔλο και μεγαλώνει. Για κακὴ μοῖρα τῶν τελευταίων, οἱ πνευματικοὶ τους παρὸ δὲν μπόρεσαν να δημιουργήσουν ἔργο ἀνάλογο μὲ κείνο τῶν πρωτοπόρων τῆς ἐπιστήμης. Δὲν βρήκαν τὸ ἀντίδοτο για τὶς ἀνησυχίες και τὸ άγχος που γεννᾷ στὸν σύγχρονο ἄνθρωπο ἡ τρομακτικὴ γοργὴ τεχνολογικὴ ἐξέλιξη. Δὲν μπόρεσαν να τὸν ἐφοδιάσουν μὲ τὶς πνευματικὲς ἀξίες, που θὰ τὸν προφύλαγαν ἀπὸ τὰ «καυσαέρια» που ἀπειλοῦν να τὸν πνέξουν: ἡ πυρηνικὴ δαμιόκλεια σπάθη, ὁ ἰδεολογικὸς πόλεμος, ἡ κρῖση τῆς μεταφυσικῆς, ἡ ἀναρχία, ὁ μηδενισμὸς. Κι ἐδῶ εἶναι τὸ «στάδιον δόξης λαμπρόν», που περιμένει τὸν Ἕλληνα ἑργάτη τοῦ λόγου: εἶναι ἡ πίστη στὸν ἄνθρωπο και τὸ μεγάλο κεφάλαιο τῶν ἀρετῶν του: εἶναι ἡ ἀφοσίωση σ' ἕνα εὐγενικὸ ἰδανικό ἢ ἀντίληψη, πὼς ἡ ζωὴ ἰδὲν εἶναι παρά μιὰ πνευματικὴ ὑπόθεση: εἶναι ἡ ἀγάπη τῆς ἀλήθειας, τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδας και τοῦ ἀτόμου, καθὼς και ἡ θυσία γ' αὐτές, διδασχες που πηγάζουν ἀπὸ τὴν κλασικὴ ἑλληνικὴ παιδεία, παραμένουν ἀξίες ἀναντικατάστατες, και εἶναι: αὐτές που ἀκόμα και σήμερα μποροῦν να στηρίξουν τὸν παραπαίοντα συνάνθρωπό μας και να ἰσορροπήσουν τὶς κλονιζόμενες κοινωνίες του. Ἴσως να μοῦ παρατηρήσουν, ὅτι τοῦτο θὰ σημαίνει «φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ». Δὲν ἀποκλείεται, ἀλλὰ και δὲν θὰ ἔπρεπε να γίνει ἀφορμὴ για ν' ἀποθαρρυνθοῦμε. Εἴμαστε οἱ ἄμεσοι κληρονόμοι ἐνὸς μοναδικοῦ πολιτισμοῦ: και σὲ μιὰ περίοδο καταλυτικῶν δοκιμασιῶν, σὰν αὐτὴν που περνᾷ ἡ ἀνθρωπότης, ἔχουμε και δικαίωμα και υποχρέωση να ἐμπιστευθοῦμε σ' αὐτόν τὴ σωτηρία κ' ἐπιβίωσή μας.

«Ότι: η προσήλωση στην ιστορία και τις παραδόσεις παραμένουν, ακόμα και στις μέρες μας, ο μόνος δρόμος για την επιβίωση ενός έθνους, είμαι από τους λίγους που είχα την ευκαιρία να το ζήσω και να ιδύναμαι να το μαρτυρήσω. Άνγκω στον έλληνοισμό της Ρουμανίας, όπου και πέρασα το μεγαλύτερο μέρος της ζωής μου. Τα περιπέτειμα χρόνια έντιπωση μου έκανε ο έντονα έθνικιστικός τόνος της ρουμανικής παιδείας (για να μην πω σβινιστικός, αφού τα βάζανε και με τους Έλληνες, που μονάχα ευεργεσίες εδδαν από μέρος μας). Μεταπολεμικά, η Ρουμανία πέρασε στο «προσοδευτικό» στρατόπεδο του «επιστημονικού σοσιαλισμού», και είπα ότι κάποιο «πνεύμα διεθνισμού» θα έπρεπε να χαρακτηρίζει πια πολίτες και άρχηγούς. Και τί διαπίστωσα, όταν ξαναγύρισα έπειτ' από 28 χρόνων άπουσίας; Πώς η προσήλωση των Ρουμάνων στο παρελθόν τους, στις παραδόσεις, τους θρύλους και προπαντός τις ήρωϊκές μορφές της ύστορίας τους, είναι ακόμα πιο ζωντανή σήμερα παρά παλιότερα, θρίσκειται, θα έλεγα, σε άληθινή έξαρση. Και η έξήγηση είναι μία: λατινική φυλή μέσα σε μία θάλασσα Σλαύων, δύνουν καθημερινό άγώνα για να διατηρήσουν την άνεξαρτησία τους, για να μην πάθουν κι αυτοί, ότι άκριβώς συνέθηκε με τους Τσεχοσλαβάκους το 1968.

Ζούμε χρόνια ποιηρά. Η γεωγραφική μας θέση δέν είναι: άσφαλέστερη από εκείνη της Ρουμανίας, ούτε το μέλλον άθροισάν τον γαλανό ούρανό μας. Έκτός, λοιπόν, από τις συνέπειες της επιστημονικής και τεχνολογικής καθυστέρησης μας, έχουμε ν' αντιμετώπισουμε και τον άλοφάνερο έξωτερικό κίνδυνο. Και κρίνοντας από τα παιδαδείγματα που μας δίνει: η ζωή, ένα μονάχα τρόπο έχουμε για να επιζήσουμε σαν Έθνος. Ν' άρματωθούμε με την πείρα και τη σοφία της άπθραστης πατριολογικής μας κληρονομιάς, και όλο από αυτή ν' άντλήσουμε τη δύναμη για ν' άνθέξουμε στις δοκιμασίες του καιρού μας, και, άν είμαστε άξιοι, να διακριθούμε. Αυτό είναι, μου φαίνεται, το πρώτο μήνυμα και το πιο σωστό, που οι Έλληνες λογοτέχνες θα είχαμε να δώσουμε στο άναγνωστικό μας κοινό.

Ο χώρος μου, όμως, περιορίζεται και άναγκαστικά περνά στις έπόμενες έρωτήσεις σας. Όποια μορφή κι άν πάρουν στο μέλλον το διέθλιο και το περιοδικό, θα παραμείνουν αυτό που είναι και σήμερα: το πρώτο, ο θεματοφύλακας της πείρας και της σοφίας των περασμένων γενεών, που θα βρίσκονται πάντοτε στη βάση αυτού που θα προβάλλεται: κάθε φορά σαν σύγχρονος πολιτισμός και το δεύτερο, το όργανο που, μετά τον καθημερινό τύπο, θα ένημερώνει με τρόπο πιο υπεύθυνο και ξεκαθαρισμένο τον πολίτη του μέλλοντος για τα πιο σημαντικά γεγονότα της επικαιρότητας, κάνοντας και χρήσιμες άναδρομές στα περασμένα. Όσο για το ραδιόφωνο και την τηλεόραση, μου φαίνεται ότι άν έλειπε από αυτά ο λογοτέχνης, θα έχαναν την ψυχή τους. Το ραδιόφωνο θα καταστούσε τελειωτικά ένας ζουρνάς, να μεταδίνει άμυγνέδες και ρεμπέτικα, και η τηλεόραση ένα άληθινό «χαζοκοούτι». Δυστυχώς, συμβαίνει και με τις δύο αυτές θαυμάσιες έφευρέσεις, ότι και με τις άλλες μεγάλες άνακαλύψεις. Δέν γίνεται καλή τους χρήση («Ίδε και άτομική ένέργεια!»). Ραδιόφωνο και τηλεόραση έχουν καταστήσει όργανα πολιτικής προπαγάνδας. Δύο μέσα μαζικής ένημέρωσης, που θα ήσαν άναμφίβολα τα πιο άποτελεσματικά για

τόν σκοπό που αναφέραμε, διαθέτουν ελάχιστες ώρες γι' αυτό που θα έπρεπε να είναι, όπως είπαμε, η ψυχή τους: για τον άνθρωπο του λόγου, για τον σοφό διαφωτιστή, για τον αληθινό καθηγητή του έθνους του.

Γ. Δ. ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΑΔΗΣ

ΠΕΝΤΕ ΜΙΚΡΕΣ ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΕΙΣ

1

Μίλησε, ω κύριε τῆς Σιωπῆς.
 Διαβασιματικές σὶ σκέψεις σου
 Χρωματισμένες ἀπ' τὸ φῶς τοῦ διελινοῦ
 Μυστικά ἀνθρώπινα ζητᾶνε
 Τὸν διάφανο οὐρανὸ ν' ἀγγιξοῦν.

2

Ἄκατοίκτης σὶ ἐλπίδες ξεχασμένες
 Μάτια τυφλωμένα ἀπὸ ὄνειρα
 Ὅλα ἴσθ' γὰρ γὰρο νερὸ πεθαίνουν
 Κάθε στιγμή, κάθε λεπτό
 Κάθε πού ἀνοίγονται εἶνα δακρυσιμένο θλέφαρο.

3

Ἄκαρδος ὁ οὐρανόσ χωρὶς αἰσθήματα
 Βουλιαγμένες σὶ ὄρες στοὺς σκληροὺς ἀνέμους
 Κι ἐσύ, διαβάτη, ἀκόμα παιχιδίζεις μὲ τὸν ἥλιο
 Ἄδύφορα
 Χωρὶς θλίψη, χωρὶς χαμόγελο...

4

Πεποιθήσεις πού διάβηκαν ντυμένες στὸ μετάξι.
 Ἀραχνοσιμένα φθινόπωρα πλεγμένα στὸ κύμα
 Γαληνεμένα νέφη πάνω στὴ θύμηση
 Ἔλα μαρμαρωμένα σὲ ἀγνωστους τάφους
 Σκοτωμένα ἀπὸ παλιές προσδοκίες ἀγαπημένες.

5

Ἦ! Αἰώνια, αἰώνια ἔλα μένουν στὴν καρδιά.
 Γιὰ νὰ θυμίζουν ἔτσι ἐκείνη τὴ ζωὴ τὴν ἄλλη
 Ὅταν κάποτε ἀγαποῦσες τὸ ὄνειρο
 Ὅταν κάποτε ἀγαποῦσες τὸ παιχνίδι
 Κι ὅταν ἦσουν ὁ μικρὸς δοῦλος μιᾶς ἀπέραντης Ἀθωότητας...

ΣΟΦΟΚΛΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΠΕΝΤΕ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΑΝ ΕΠΙΘΥΜΕΙΣ

Αν επιθυμείς
το απόλυτο
ζήσε το σχετικό
τον κρώνο κάθε
μέρας, το δειλί των πτηνών.

Αν επιθυμείς,
οι επιθυμίες να είναι
για σήμερα,
γυμνός έστω τη μοναξιά
πίνι απ' το κρασί
κάθε μέθης.

Το απόλυτο
είναι: νερό
της επαναϊδωμένης ζωής
μετά θάνατο...

ΕΝΔΕΙΞΕΙΣ

Ενδείξεις υπήρχαν πως ο
καιρός της λύπης πέρασε,

κράτησα τη νηστεία
και τον κόματα, κοιμένα τ' άνθη
κι οι αναπολήσεις μου.

Αμύλητο ήταν το νερό
και το τζάκι σθραμένο.

Τόσα έτη φωτός και λύπης,

ανεδείνω τις νέες σικάλεις
των αγρίων στο κενό,

ενδείξεις μόνο υπήρχαν,

την επαύριο συνέθη το
αιπρόσιτο του ιερχυμού σου.

ΕΡΧΕΣΑΙ

Στη Μ.

Έρχεσαι πάλι
γυναίκα χιτώνας
ανοιγμένος, οργωμένη
γη που τόσο αγάπησα.

Με ξυπνάς
τις νύχτες τις θαλασσινές
κοντά στα χαλίκια
και τα λευκά οράματα.

Το γνωρίζω υπάρχουν
πολλοί θάνατοι

ο δικός μας
χιτίζεται με το λεπτό
υφάδι του χρόνου.

ΚΡΑΥΓΕΣ ΚΑΙ ΤΕΦΡΑ

Η ριγγλή ημέρα
γεννά την εσπερινή
τέφρα.

Ξαίρω τα φιλικά
θα γίνουν μαραμένα,
αλλά ευώδη,

άνθη, οι κραυγές μας
ακολουθούν τους
γλάρους στην
επιφάνεια της θάλασσας.

Τη ζωή μου γεμίζουν
οι ευώδεις αυτές τέφρες
παρηγορία
των ώριμων ημερών.

Η ΜΟΝΑΞΙΑ

Η μοναξιά λοιπόν
κρύο κρύσταλλο που
σπα και γεννά ονειρώδη
χρώματα, μικρούς έγχρωμους
παγετώνες.

Ο φόβος δεν αγγίζει
τις μέρες μας τόσο, όσο
τις ερεβώδεις νύχτες,
με τα μαύρα φτερά
που γνέφουν στο βυθό
σκληρά όμορφα χρώματα
νεκρών παγωνιών.

Κι ο έρωτας μικρή μοναξιά
στην κάθε
επανάληψή του

ΠΑΝΟΣ Ν. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥΝΗΣ

ΤΑ ΔΙΠΛΟΤΥΠΑ ΚΑΙ Η ΦΡΟΣΩ

Έίνα: Ένας καιρός άβέβαιος, άμφοταλαντευόμενος. Κάποιες άμυγδαλιές τολμήσανε και μισοκλήσανε. Η συκιά έδωσε μπόλινα σύκα — πρώτης γραμμής έσοδειά αν δέν πέσουνε ένα - ένα στο χώμα. Νομίζω πώς μερικά λειμονόδεντρα έτοιμάζουν κείνο τó άρωμά τους που ιδέν σ' αφήνει τó θράδυ νά κοιμηθείς. Έξάλλου ó ξαφνικός ήλιος άρχισε νά κυτρινίζει τά στάχυα τών κριθαριών. Η θερμοκρασία τή μέρα φτάνει συχνά στους 25—27 βαθμούς Κελσίου. Τó θράδυ πέφτει κάτω άπό τούς δέκα βαθμούς. Χθές τó θράδυ τάραξε ή βροχή όλη τήν πολιτεία. Ένας θυμωμένος άνεμος βούιζε. Κατά τις πρωινές ώρες ξέσπασε θύελλα με βροντές κι' άστραπές. Σήμερα φυσά ένα κρύο άγεράκι. Τó ραδιόφωνο μεταδίδει πώς χιονίζει στα βουνά. Όλα αυτά άποτελούν παράξενη συμπεριφορά τής φύσης. Τέτοιος δέν ήταν άλλοτε ó καιρός. Ο χειμώνας ήταν βέρος χειμώνας με τις παγωνιές του, ή άνοξη χαρά θεού με θερμοκρασία που άνέβαινε σταθερά χωρίς παλιδρομήσεις, τó καλοκαίρι φούντωνε σέ ζέστη τή μέρα, δραστιά άνακουφιστική τó βραδάκι. Τέλος τó φθινόπωρο έφτανε μελαγχολικό, περισσότερο ήρεμο, γεμάτο σκέψεις και ρίγη.

Σέ τούτο τόν άβέβαιο καιρό καθάμουν στο γραφείο, χωρίς διάθεση για έργασία. Έξάλλου τó έσπέρας έπεφτε σιγά - σιγά κι αύξαναν οι σκιές έξω άπό τó παράθυρο. Κουραστήκανε τά πάντα κι' όδοιπορούσαν με σταθερό ρυθμό προς τήν άνάπαυση. Οι σκιές εισδύσανε άπό τά μάτια μου στή σκέψη μου, τήν κάνανε άσταθή, τήν γυρνούσανε στο παρελθόν, άνάμεσα ξύπνιου και όνειρου.

—Πώς πέρασαν τόσα χρόνια! Άπό τότε που ó κόσμος χοχλοκοπούσε μες στήν επανάσταση ως τά σήμερα, που όλοι κοιτάνε τή γωνιά τους, τó μικρό ή μεγάλο «έχει» τους, άδιαφορώντας για ιδέες και όνειρα, ψιθύρισα σάν ν' άπαντούσα σ' έρώτηση κάποιου επισκέπτη μου.

Άναστέναξα. Προτιμούσα νά μη συζητήσω τó θέμα αυτό, παρόλο που είναι καιτό για τόν τόπο. Δέν ήλέω, θά 'πρεπε νά συζητείται τó καθετί, τó άπαιτεί ó ξυπνημένος άνθρωπος. Άλλά τά καταφέραμε νά προτιμούμε μόνιμα τήν επανάπαυση. Οι άλλοι, οι ξένοι, άς γονιάζονται για τήν τύχη μας.

Έίκαμα μιά κίνηση τού χεριού σά νά παραμέριζα τις σκέψεις αυτές. Ένα χτύπημα στήν πόρτα με ζωήρεψε, μου έφερε τó ένδιαφέρον πίσω. Κινήθηκα άμέσως.

—Παρακαλώ...

—Δέν με άναγνωρίζεις, γιατρέ... μου λέει ένα πραγματικά σταφιδωμένο πλάσμα, σκιά γυναικας, φύλλο έτοιμο νά πέσει στο χώμα.

—Παρακαλώ, περάστε. Καθήστε...

—Περνούσα άπό τó δρόμο. Είδα τήν ταμπέλα. Δέν είμαι άρρωστη. Είμαι, δέν ξέρω. Μιά γριά χωρίς εύκολίες, μου έξηγητέ, με κόμπο σέ κάθε φράση.

—Παρακαλώ, πέστε μου τί θέλετε... τής λέγω, νομίζω με κάποια τυπικότητα.

—Τέποτε και πολλά. Νά! μιά βοήθεια, μου άπαντά μ' ένα πολύ συμμαζεμένο τρόπο.

“Ανοίξα τὸ συρτάρι μου μὲ κάποια νευρικότητα καὶ πῆρα μερικά χαρτονομίματα.

—“Ὁρίστε, παρακαλῶ. Χωρὶς ἐνόχληση στὸ μέλλον, τῆς λέω. Μοῦ ξέφυγε ἡ φράση, ποῦ ἔχει ἕνα πολὺ προσθλητικὸ τόνο, ἔστω καὶ μὲ τὸ γάντι.

Ἡ κακοφτιαγμένη θηλυκιὰ σκιά παίρνει τὰ λεφτὰ μ’ ἕνα φανερὸ ρίγος, τὰ χώνει στὸ στήθος, μὲ κοιτάζει μ’ ἕνα βιλέμμα-μαχαιριὰ καὶ μοῦ λέει.

—Δὲν μὲ κατάλαβες, γιατρέ!

—“Ὁμολογῶ ὄχι.

—Εἶμα: ἡ... Φρόσω, τ’ ὄμορφο πουτανάκι πῆσω ἀπὸ τὴν Ἀρχιεπισκοπή. Αὐτὸς εἶναι ὁ κόσμος, γιατρέ μου. “Αντε γειά σου, λέει πολὺ σκληρὰ καὶ προχωρεῖ πρὸς τὴν πόρτα.

—“Ἡ... λέω.

—“Ἡ... Φρόσω, ποῦ δὲν τὴ δέχονται μῆτε γιὰ δοῦλα πιά... τὰ γνωστὰ σπίτια. Βλέπω τὴ σκιά ν’ ἀνοίγει τὴν πόρτα καὶ νὰ χάνεται.

—Πῶς πέρασαν τὰ χρόνια! Καὶ χάθηκε κείνος ὁ παλιὸς παλμός, ψιθυρίζω ὡς ν’ ἀπαντῶ πάλι: σὲ ἐρώτηση κάποιου ἐπισκέπτη. Γέρνω τὸ κεφάλι: πάνω στὸ γραφεῖο, ἴσως ἀπὸ ντροπὴ ἴσως ἀπὸ... ἴσως ἀπὸ... Καὶ πάει ὁ νοῦς εἰκοσιπέντε - εἰκοσιέξι χρόνια πίσω.

Ὁ λαὸς τῆς Κύπρου ἀποφάσισε χωρὶς συνεννόηση, ἔτσι ἀπὸ μυστικὲς ἐπικοινωνίες τῶν ψυχῶν, νὰ ξεσηκωθεῖ. Ζητοῦσε νὰ φύγει ὁ Ἑγγλέζος ἀπὸ τὸ νησί. Τὰ φυλλάδια, ποῦ σκορπίζονταν ἀπὸ κοπέλες ἢ γριές στὶς γωνίες, μίλουσαν γιὰ τὸ δικαίό μας. Κι ὄλων οἱ δυνάμεις ἐνωθήκανε στὸν κοινὸ ἀγώνα κι ἄς εἶχε ἀποκλεισθεῖ τὸ νησί ἀπὸ τὸν ἔξω κόσμο.

Ἡ ἀγορὰ δὲν πῆγαινε καλὰ μὲ τὴ νέα ἀνώμαλη κατάσταση. Κάθε λιγάκι κλείνανε τὰ μαγαζιά. Ἄπὸ τὰ χωριά δὲν ἔρχονταν τρόφιμα γιὰ τίς δημοτικὲς ἀγορές. Ἄπὸ τὴν ἄλλη ἐμπόρευμα δὲν παραγγελλόταν στὸ ἐξωτερικὸ. Ἡ ντόπια παραγωγή δὲν μπορούσε νὰ ἐκανοποιήσῃ ὅλους. Πάντως ἡ ἀγορὰ γενικὰ ὑπέφερε. Κι’ ὁμως οἱ ἄνθρωποι τῆς ἀγορᾶς βοηθοῦσανε τὸν ἀγώνα. Ντρέπονταν νὰ παραμερίσουν τὴν παράδοση γενεῶν καὶ γενεῶν γιὰ λίγη ζημιὰ, προσωρινὴ μάλιστα, ὅπως δείχνανε οἱ καιροί. Μιὰ ομάδα λοιπὸν ἀνέλαβε νὰ μαζέψῃ: λεφτὰ γιὰ τὸν ἀγώνα. Τυπώσανε κιάλας εἰδικὰ διπλότυπα, στὰ ὁποῖα ὀηλωνότανε κι ὁ ἔθνικὸς σκοπὸς τοῦ ἐράνου.

Σὲ μιὰ μεσημεριὰτικὴ περιδιάβασή μου στὴν ἀγορὰ, ἐκεῖ στὴν ὁδὸ Ἑρμοῦ κοντὰ στὸν Πλάτανο, μὲ συνάντησε φίλος γκαρδιακὸς καὶ μοῦ ζήτησε τὴ συνδρομὴ μου. Ἐτοίμασε κι ὄλας τὸ διπλότυπο ρωτώντας με πόσες λίρες θὰ ἦταν ἡ εἰσφορά μου.

—Μὰ θὰ γράφεις καὶ τ’ ὄνομά μου; ρωτῶ ἐκπληκτος.

—Βέβαια... Γιὰ τὸν ἔλεγχο, μοῦ ἀπαντᾷ.

—Κι ἂν πέσει τὸ διπλότυπο στὰ χέρια τῆς ἀστυνομίας θὰ καθήσουμε ὄλοι φυλακὴ, τοῦ ἐξηγῶ.

Στάθηκε ἀρωνος καὶ μὲ κοίταξε γιὰ λίγο.

—Δὲν τό... σκεφτήκαμε, ἀποφαίνεται τελικὰ.

—Ποῦς σᾶς δίνει τὰ διπλότυπα; ρωτῶ.

—Ἡ Ἀναιστανσία. Τὰ παίρνει ἀπὸ τὴν Ἀρχιεπισκοπή.

—Θά πάω νά τή δῶ σχετικά, τοῦ λέω. Στό μεταξύ προσέξτε.

Πῆρα τὸ αὐτοκίνητο καὶ πῆγα στήν ἐνορία τῆς Χρυσαι:κιώτισσας νά ἐξηγηθῶ μέ τήν Ἀναστασία σχετικά μέ τοὺς κινδύνους αὐτοῦ τοῦ τρόπου γιὰ ἔβρανο.

Ἡ πόρτα στοῦ πατρικό σπίτι τῆς Ἀναστασίας ἦταν ἀνοιχτή. Κατέβηκα κρατώντας ἀπό συνήθεια τήν ἱατρική μου τσάντα. Βρῆκα τήν Ἀναστασία νά σκαλίξει κάτι στοῦ δάθος τῆς αὐλῆς μαζί μέ τόν γέρο πατέρα της, πού ἦταν καὶ πελάτης μου, εἰδικά γιά τὸ μέτρονμα τῆς πίεσεως. Μετὰ τοὺς τυπικούς χαμερετισμούς, τῆς ἐξήγησα τὸν κίνδυνο ἀπὸ τὰ διπλότυπα. Μπροστά μου κι ὄλας ἀπάνω σ' ἓνα στρογγυλὸ τραπέζι: κί ὑπῆρχε κι ἓνα διπλότυπο μέ ὀνόματα. Τὸ κτυποῦσα μέ τὸ δάκτυλο.

—Δὲν τὸ σκεφτήκαμε, ἀπαντᾷ μέ φανερό φόβο ἡ Ἀναστασία. Καὶ τὰ ἔχουμε ὄλα στοῦ συσσῆτιο τοῦ παραρτήματος τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου. Πωπῶ κι' ἂν γίνεῖ ἔρευνα;

—Ἐθάψετε τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τονίζω τις λέξεις.

Ἐνα ἀπότομο φρενάρισμα ἀκούστηκε. Μία ὀμάδα ἀστυνομικῶν καὶ στρατιωτῶν μπαίνει στοῦ σπιτί. Χωρὶς σκέψη κάλυφα τὸ διπλότυπο μέ τήν ἱατρική μου τσάντα, πού τήν ἄνοιξα κι' ἔβγαλα στὰ γρήγορα τὸ ὕδραργυρικό πιεσόμετρο.

—Σὲ ἐμποδίζουμε, γι:ατρέ; μοῦ λέει ἓνας τοῦρκος λοχίας.

—Θά μετρήσω τήν πίεση τοῦ γέρου. Περιμένω. Δὲν διάζομαι, τοῦ ἀπαντῶ ἀδιάφορα.

—Τυπική ἔρευνα, μέ θεθαίνω.

Κοντάξανε παντοῦ οἱ ἀστυνομικοὶ μέ τοὺς στρατιῶτες. Δὲν ἄφησαν συρτάρι πού νά μὴν τὸ ἀνοιξοῦν, γωνιά ἀκοίτακτη, ὡς πέρα στήν κουζίνα μέ τις κατασρόλες καὶ πέρα στήν αὐλή στὰ σκυθαλοδοχεῖα. Μόνο τήν τσάντα μου δὲν μετακίνησαν. Κι ἔφυγαν ἕναγοπο:ημένοι ἀπὸ τήν ἐξονυχιστική ἔρευνα, ἐκφράζοντας καὶ τήν λύπη τους γιά τήν ἐνόχληση.

—Καὶ τώρα; λέω στήν Αναστασία.

—Ὀλοῖ:α στοῦ συσσῆτιο, στοῦ παραρτήμα τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου, στὸν Ἀγιο Ἰωάννη, μοῦ ἀπαντᾷ λαχανιασμένη ἀπὸ τήν ἀγωνία. Θά φωνάξω καὶ τὸν Σπύρο πού ξέρει σὲ ποιους σάνκους τροφίμων κρύβουμε τὰ διπλότυπα καὶ τοὺς καταλόγους τῶν ὀνομάτων.

Μπῆρα στοῦ αὐτοκίνητο καὶ μέ τρελλὸ ἀπόρροεχο ὀδηγήματα πέρασα τὸν πολυσύχναστο κα:νεύργιο δρόμο τῆς ἀγορᾶς καὶ σ-άθμειυσα μπροστά στὰ προπύλαια τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου ἀντίκρυ ἀπὸ τήν Ἀρχιεπισκοπή. Σιάστισα. Περικυκλώσανε τήν Ἀρχιεπισκοπή καὶ στήσανε ἄγγλους φρουροὺς στοὺς γύρω δρόμους. Σκέφτηκε πὼς ἡ ἀστυνομία ἔμαθε γιά τὸν ἔβρανο καὶ θά κάνει ἔρευνα στήν Ἀρχιεπισκοπή. Δὲν μποροῦσα νά βρῶ τρόπο νά εἰδοποιήσω γιά τὰ διπλότυπα. Σὲ λίγο πρὸβαλε πέρα ἡ Ἀναστασία μέ τὸν Σπύρο, πού ἔσαργε τὸ κλασικό του ποδήλατο. Πῆγα πρὸς τὸ μέρος τους.

—Οἱ δρόμοι εἶναι κλειστοί. Βλέπω στὸν ἀπάνω δρόμο ἔκει στὰ κακόφημα σπιτία ἄγγλους φρουροὺς, λέω.

—Πῶς θά μποῦμε στοῦ σχολεῖο τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου;

Προχωρήσαμε προς τον ἔρημο πλάγιο δρόμο, πού οδηγεί στο παράρτημα τοῦ Ἁγίου Ἰωάννη. Ὁ φρουρός ἔλεγγε ὅλο τὸν χώρο. Δὲν τοῦ γλίτωνε κανεὶς. Δὲν ἔμμενε ἄλλη λύση. Πρέπει νὰ πιανέψουμε τὸν φρουρό, νὰ μὴ βλέπει στὴν αὐλὴ τοῦ σχολείου. Ἀνάλαβα νὰ κάνω μιὰ προσπάθεια μὲ βάση κάποιον σχέδιο, πού δούλευε μὲς στὸ μυαλό μου. Γύρισα στὸ αὐτοκίνητο. Ὁδήγησα στὸν πάλιν δρόμο ἀκριβῶς ἀντικρυ στὸν ἄγγελό φρουρό, ὅπου ἔνα κοινόφημο σπίτι. Κατέβηκα κρατώντας τὴν λατρικὴ μου τσάντα. Ὁ ἄγγελος ἀραιώτης μὲ κοίταξε ὑποπτα.

—Ντόκτορ οὐ καλ, τοῦ λέω.

—Ὅλ ράιτ, μοῦ ἀπάντησε ἡσυχος.

Μπήκα στὸ κοινόφημο σπίτι. Τρεῖς κοπέλες καὶ μιὰ γριά μὲ κοίταξαν μ' ἐκπληξή.

—Σιωπάτε, τοὺς λέω. Κάνω στὴν αὐλὴ τοῦ σχολείου, μέσα στὸ συσσίτιο, ὑπάρχουν οἱ κατάλογοι τῶν ἀγωνιστῶν. Ἄρχισε ἔρευνα στὴν Ἀρχιεπισκοπὴ. Σὲ λίγο θὰ προχωρήσουν ὀπίσω στὸ σχολεῖο. Πρέπει μὲ κάθε τρόπο νὰ πάρουμε τοὺς καταλόγους. Μιὰ ἀπὸ ἐσᾶς πρέπει μὲ ὁποιοδήποτε τρόπο νὰ τραβήξει τὴν παρασχὴ τοῦ φρουροῦ γιὰ νὰ μὴν κοιτάζει στὴν αὐλὴ. Ἐντάξει; Δώστε μου ἕνα τσιγάρο.

Δὲν εἶχα καπνίσει ἀπὸ καιρό. Στὴν ἀγωνία μου θυμήθηκα τὸ κάπνισμα.

—Νὰ καπνίσω λίγο, ὅσο νὰ περάσει: λίγη ὥρα πὼς τάχα κάποιαν ἀπὸ σᾶς ἐξέτασα. Πρέπει νὰ πάω πίσω νὰ εἰδοποιήσω νὰ ἐτοιμαστοῦν νὰ μποῦν στὴν αὐλὴ.

Ἡ μιὰ, ἡ λίγο ξανθὴ, ἀρχετὰ ἐλκυστικὴ καὶ μὲ ὠραίο στήθος ἐτοιμάστηκε. Ἄνοιξε τὴν τραχηλιὰ της. Βγήκα στὸν δρόμο. Εὐχαρίστησα τὸν ἄγγιλο φρουρό μ' ἕνα «θὰν γιοῦ». Καὶ ἀπομακρύνθηκα, ἐνῶ ἀπὸ τὸ καθρεφτάκι τοῦ αὐτοκινήτου ἔβλεπα τὴν ξανθὴ νὰ δείχνει γυμνὰ τὰ στήθη της σ' αὐτόν.

Γύρισα στὸν πλάγιο δρόμο πρὸς τὸ παράρτημα τοῦ Ἁγίου Ἰωάννη καὶ εἰδοποίησα τὴν Ἀναστασία πὼς ἀρχίζει ἡ ἐπιχείρηση. Πραγματικὰ ὁ φρουρός τρελλάθηκε μὲ τὸ θέαμα. Μήτρε τὸ κεφάλι του φαινόταν. Μπήκαν οἱ δυό, ἡ Ἀναστασία καὶ ὁ Σπύρος, στὸ συσσίτιο, πήρανε τὰ διπλότυπα καὶ τοὺς καταλόγους καὶ φύγανε τρεχάλα πρὸς ἕνα σπίτι πρὸ πέρα μὲ πρόθεση νὰ κάψουν τὸ καθεῖ.

Τὸ τί ἔγινε στὸν ἀπάνω δρόμο κανεὶς δὲν τὸ ἔμαθε.

Ἀρχίζω νὰ ἐλθειολογῶ τὸν ἑαυτό μου. Πὼς ἔτσι ἀδασάνιστα συμπεριφέρθηκα σὲ μιὰ γριά, πού ἄλλοτε βοηθήσε ἢ τουλάχιστον δὲν ἀρνήθηκε νὰ βοηθήσει τὸν ἀγώνα μας! Χωρὶς πληρωμὴ. Ἴσως καὶ σ' αὐτὴ — γιὰτι ὄχι; — νὰ μιλοῦσε ἡ παράδοση γενιᾶς - γενεῶν.

Σηκώνομαι μὲ διάθεση νὰ φύσω νοερά τὸν ἑαυτό μου γιὰ τὴν φρικτὴ συμπεριφορὰ μου. Μὲ φέρνει τὸ βῆμα πρὸς τὸ παράθυρο. Καὶ νά! ἡ γριά θγαίνει ἀπὸ τὸ ἀντικρινὸ ζαχαροπλαστεῖο. Τρέχω ἀμέσως στὴν ξόπορτα καὶ τὴν καλῶ νὰ γυρίσει. Κοιτοστᾶκεται. Δὲν ἀποφασίζει. Ἡ κίνηση τῶν χερῶν μου τὴν πείθει. Ἐρχεται. Παραμερίζω, τῆς δείχνω νὰ μπεῖ πρῶτη, κλείνω τὴν πόρτα καὶ τὴν παρακαλῶ νὰ καθήσει.

Κάθεται μὲ κάποιον νευρικότητα, παρ' ὅλη τὴ δυσκολία τῶν κινήσεών της.

Τῆς προτείνω τσιγάρο. Τὸ παίρνει μ' εὐχαρίστηση. Τῆς τὸ ἀνάδω και βλέπω πὼς ἡ πρώτη ρουφηξιά δείχνει πὼς πολὺ τὸ πεθυμοῦσε, ἴσως ἀπὸ στέρηση.

—Σὲ θυμᾶμαι... Φρόσω. Ἔτσι δὲν μοῦ ἴπες τ' ὄνομά σου; τῆς λέω.

—Φρόσω... ἄλλοτε Φρόσω Μπλαίηκ! γιὰ λίγο καιρό!

—Τί;

Καὶ μοῦ ἐξυστερεῖ τὴ συνέχεια τοῦ παλιοῦ παραπλανητικοῦ της κόλπου. Τρελλάθηκε ὁ στρατιώτης μαζί της. Τὴν ἐπόμενη μέρα βρῆκε τρόπο καὶ τὴν ἐπισκέφτηκε. Ὑστερα τὰ πράγματα γίνανε πὶδ σοβαρά. Καὶ κάποτε, μὲ τὸν καιρό, σὲ ἤσυχη πιδ περίοδο, ἔρχεται καὶ τὴν παίρνει μαζί του στὸν τόπο του. Ὅμως μιδ μέρα στὸ μεθύσι της σ' ἔνα φιλικὸ σπῆτι τοῦ μοιλόγησε ὅλη τὴν παλιά ἱστορία, πὼς τὸν ξεγέλασε γιὰ νὰ πάρουν οἱ δυκοί μας τὰ κρυμένα ἔγγραφα. Ὁ ἄνθρωπος προσδῶλήθηκε ἀπὸ τὴν ἐξαμολόγησή αὐτή, εἶδε τὸν ἑαυτό του πολὺ ταπεινωμένο καὶ τὴν ἐγκατέλειψε. Γύρισε τότε ἐκεῖνη πίσω στὸ νησί. Καὶ... δὲν λέγονται πιδ τὰ χάλια της.

—Μπορῶ νὰ φύγω, γιατρέ; ρωτᾶ σὲ μιδ στιγμή ἢ γριά.

—Ὅπως νομίζεις... τῆς ἀπαντᾷ.

—Περνοῦν τὰ χρόνια, γιατρέ. Γερνάμε, πεινάμε καὶ... θὰ πεθάνουμε ὅπως ὅλοι.

—Ὅπως ὅλοι...

Τὸ δρόμυ πέφτει γιὰ καλά. Ὁ δρόμος εἶναι πιδ φωτισμένος. Καὶ τί μ' αὐτό; Τὰ γερατειὰ εἶναι μιδ μεγάλη σιδά παντοῦ.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΝΙΚΙΤΑ ΣΤΑΝΘΣΚΟΥ

ΔΥΟ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΚΑΙ ΟΧΙ ΒΑΡΒΑΡΟΣ...

«Είμαι ευτυχισμένος που γεννήθηκα άνθρωπος και όχι ζώο,
άνδρας και όχι γυναίκα, Έλληνας και όχι βάρβαρος...»

Όταν το χόρτο παρασιλίζει
ώστε φαίνεται πως μιλά
λυπούμαι και θλιβόμαι
που δεν είμαι Έλληνας.

Όταν στολιζονται τα θεϊκά μήλα
γύρω - τριγύρω με σπόρους
κι ο αγέρας τα κάνει πιο στρογγυλά,
λυπούμαι και θλιβόμαι
που δεν είμαι Έλληνας.

Όταν περνά κι ο μεγάλος παγετός
σκεπάζοντάς μας με την επικράτειά του,
αφίοντάς μας νάμαστε μόνο η εκτυφλωτική σιτιά
που ξεπηδά πάντα από χαμηλά
σαν τα φάρια από τη μεγάλη θάλασσα.
λυπούμαι και θλιβόμαι
που δεν είμαι Έλληνας.

Όταν είμαι, όταν υπάρχω
όταν γι αυτά τα δύο δε λυπούμαι
θλιβόμαι πως θα μπορούσα νάμαι Έλληνας
αλλά δεν είμαι.

ΕΛΕΓΓΕΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ, ΓΕΤΙΚΗ¹Στο Βασίλει Παρβάν²

Σε κάθε κοιλότητα στείκόνταν ένας θεός.

Αν ραγίζονταν μια πέτρα, αμέσως εκεί
τοποθετούνταν ένας θεός.

Έφτανε να γκρεμίζονταν ένα γεφύρι,
στην άδεια θέση του θα τοποθετούνταν ένας θεός,

ή στην ασφαλτο των δρόμων αν άνοιγε ένας λάκκος,
αμέσως κι εκεί θα τοποθετούνταν ένας θεός.

Ω, μην κόβεται στο χέρι ή στο πόδι,
κατά λάθος ή σκαπίμως.
Αμέσως θα βάλουνε στην πληγή έναν θεό,
όπως παντού, όπως πανταχού,
θα βάλουνε έναν θεό
για να τον προσκυνούμε, γιατί αυτός
υπερασπίζει ό,τι του αποχωρίζεται.

Νάχεις την έγνοια σου, μαχητή, μην χάνεις
το μάτι σου
γιατί θα φέρουν και θα τοποθετήσουν
στην κόγχη έναν θεό
κι αυτός θα μείνει εκεί, πετρωμένος, ενώ εμείς
θα κινούμε τις ψυχές μας, δοξάζοντάς τον...
Ακόμη και εσύ θα κινήσεις την ψυχή σου
δοξάζοντάς τον σαν τους ξένους.

Μετάφραση από τα ρουμανικά:
ΑΝΔΡΕΑΣ ΡΑΔΟΣ

ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΣΤΟΙΧΑΣ

Σημειώσεις του μεταφραστή:

1. Γετική — ονομασία προέλευσης γένους. Οι Δάκες και οι Γέτοι είναι διακριτικός κλάδος των Θρακών, που κατοίκησαν στα Καρπάθια και στα παραδουνάβια μέρη, στην αρχαιότητα. Είναι οι πρόγονοι των σημερινών Ρουμάνων.
2. Βασίλει Παρβάν 1882—1927, γνωστός ρουμάνος ιστορικός—αρχαιολόγος.

ΕΝΑ ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΑΓΓΕΛΟΥ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΥ

4 Ιουλίου 1984

Αγαπητέ φίλε Χρυσάνθη

Μου ζήτησες να σου γράψω κάτι από τις αξέχαστες μνήμες για τον ποιητή Άγγελο Σικελιανό.

Ο Σικελιανός μπήκε βαθιά στην καρδιά μου. Ζεστός, ἐγκάρδιος, ειλικρινής, ευφραδής σκόρπιζε γύρω του την αγάπη. Ο λόγος του ήταν πλούσιος και ζεστός. Σαν να βγαίναγε από μέσα του ένα φως, η ομορφιά του σε γοήτευε, η δύναμη της ποίησής του σε συγκλόνιζε, ξεχυνόταν ορμητική, κι' όταν σ' αγκάλιαζε έδλεπες καθ' αυτό το ξεχείλισμα της απονήρευτης καρδιάς του. Τον πρωτογνώρισα σε μια γιορτή στην Casa d' Italia που είχε τότε παραχωρήσει η Ελληνική Κυβέρνηση στα Πνευματικά Σωματεία μετά την απελευθέρωση. Σαν να νοιώθω ακόμη τη ζεστασιά της λαλιάς του. «Χρυσέ μου», μου είπε, «πόσο με συγκινείς. Διαβάζω με αγάπη τα βιβλία σου. Η Κύπρος μας, ά η Κύπρος μας... πόσο η καρδιά μου είναι γεμάτη νοσταλγία». Τόν ξανα συνάντησα σε άλλο ταξίδι μου να κατεβαίνει από την πίσω μεριά του Εθνικού Κήπου, στηριγμένος, στο χοντρό μπαστόνι του, ωραίος, γεμάτος φως και μεγαλοπρέπεια σαν αρχαίος θεός. Στάθηκε αμέσως να με χαιρετήσει κι' ακουσε μ' ευχαρίστηση την έκφραση του θαυμασμού μου για την υψηλή του τέχνη. Τα χρόνια τον είχαν χονδρύνει, μα η μορφή του ακτινοβολούσε, η καρδιά του ήταν πάντα νέα, έτοιμη να δεχτεί τα νάματα του έρωτα και της αγάπης. «Οι Κύπριοι πολύ σας αγαπούμε», του είπα. «Πρέπει να μας έρθετε εκεί. Θάναι χαρά μου και τιμή μου να σας φιλοξενήσω στο σπίτι μου». Ήταν 4 χρόνια πριν το παγερό χέρι κλείσει για πάντα τα βλέφαρά του. Το όνειρό του να επισκεφθεί την Κύπρο έμεινε ανεκπλήρωτο.

Η μοίρα η ακατάλυτη πρόλαβε να συνεπάρει το καρδίι του στα νερά της Αχερουσίας. Κι' εγώ κρατώ σαν ιερό κειμήλιο το τελευταίο του γράμμα. Είναι γραμμένο από την Σαλαμίνα στις 10 του Οκτώβρη 1947.

Σου στέλλω ένα φωτοαντίγραφο απ' αυτό το γράμμα.

Με φιλία και αγάπη

ΞΑΝΘΟΣ ΛΥΣΙΩΤΗΣ

Μοναστήρι της Φανερωμένης,
Σαλαμίνα

Αγαπημένε φίλε,

Ο χαιρετισμός σας μ' ηύρε μπρός στο χαρτί που κάθισα για να σας γράψω αυτά τ'ά λίγα λόγια. Ήθελα να σας πω την ιδιαίτερη συγκίνηση που μούδοκεν ή γνωριμία σας — καθαρή επαφή ψυχών — και ακόμα τή συγκίνηση που μ' έφηκε το τελευταίο μικρό βιβλίο σας που ο πόνος άφησε τόσο συχνά στους στίχους του ήχους «δάρβιτου και αύλου». Και σύγχρονα τή νοσταλγία μου για την Κύπρο...

“Ὁλ’ αὐτά, «μισίθα» πού ἔχουν μέσα μου προεκτάσεις ζωντανές πού τίς αἰσθάνομαι
καί θέν τίς ἐξαντλῶ σέ λόγια. Βρίσκομαι στό Μοναστήρι τῆς Φανερωμένης καί
δουλεύω. Ἔπειτ’ ἀπό λίγες μέρες θενά δώσω στό τυπογραφεῖο τὸ «Διγενή» μου.
Ὅταν εἶν’ ἔτοιμος θά Σᾶς τὸν στελῶ.

Δέν ξεχνῶ μὲ πόση ἀγάπη μ’ εἶδατε. Εἶμαι καμωμένος νὰ κρατῶ μὲς στήν
φυχή μου τέτοιες ὥρες. Σᾶς εὐχαριστῶ καί σᾶς παρακαλῶ νὰ πεῖτε στήν κυρία
Λυσιώτη ὅλα μου τὰ σεβάσματα καί, σ’ ἄλλους φίλους στό νησί, πού μὲ θυμοῦνται,
τὴν ἀγάπη μου.

Μὲ τὸ πιὸ ἐγκάρδιο χειροσφίξιμο καί τὴν ἐλπίδα τῆς καλῆς ἀντάμωσης,

δικός σας πάντα
ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ

10.10.1947

O NAVE DI CIRENE

Dove mai attraccherai, o nave di Cirene?
Là nel sì bramato porticciolo
ora tramonta il sole e spégnesi la luce.
Come può, con l'amaro in bocca,
Cirene gridarti: Benvenuta tu sia?
E con le mani in croce che le sànguinanò
come darti il suo saluto?
E come possono tèsserti corone
i suoi limoneti serrati nel filo spinato?
Per secoli t'ha cullato la sua onda
e nel suo grembo qual madre custodito.
Ed ora ove gettar l'àncora, ove scaricare
di Rodi il vino, di Lemno il miele,
il lardo di Lesbo e le mandorle di Chio,
di Corinto gli ὄrci, le statuine
e della città di Pàllade,
mònitò sacro, un ramo d'olivo?
... O vecchia nave, ferma il tuo remare.
Guadagna altri porti, a gonfie vele solca altri mari
e punta al cuore della gente la tua prua.
Pòrtale il soffocato singhiozzo di Cipro
il pianto della terra di Afrodite.
Proclama tutto l'amaro del suo tormento.
O nave di Cirene, addio!

ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ
(μετ. Michele Iannelli)

Η ΓΝΩΜΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ*

Κυρίαί μου και κύριοι,

Πρό τριετίας, εις τὰ 1981 εις τὴν νῆσον Κῶ, εἶχα τὴν τιμὴν νὰ σᾶς ὁμιλήσω διὰ τοὺς δημοσιογραφικοὺς ἀγῶνας τοῦ Σίμου Μενάρδου ὑπὲρ τῆς Δωδεκανήσου καὶ μὲ αὐτὴν τὴν εὐκαιρίαν σᾶς ἀνέφερα καὶ τὰς ἐπὶ τοῦ Δωδεκανησιακοῦ ἀντιλήψεις τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου, ὅπως τὰς διειμήνυσεν εἰς τὸν Μενάρδον. Παρακαλῶ λοιπὸν νὰ ἐπιτρέψετε καὶ σήμερα μὲ τὴν ἰδίαν καλωσύνην νὰ σᾶς συμπληρώσω μὲ λίγα λόγια πού ἔδεν εἶχα προλάβει νὰ εἰπῶ τότε καὶ νὰ σᾶς ἐκθέσω καὶ τὰς ἐπὶ τοῦ Κυπριακοῦ γνώμιας τοῦ μεγάλου πολιτικοῦ.

Ὅ,τι προπάντων ἔδεν ἐπρόλαβα νὰ ἐπεξηγήσω τότε ἐπὶ τοῦ δωδεκανησιακοῦ εἶναι οἱ γνώμιας τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου περὶ τοῦ προώρου ἀφοπλισμοῦ.

«Ἐἴμεθα διπλωματικῶς ὑπομονωμένοι διότι οἱ παλαιοὶ μας σύμμαχοι ἔδεν ἔχουν πλέον τὴν διάθεσιν καὶ φοβοῦμαι οὔτε τὴν δύναμιν νὰ μᾶς βοηθήσουν. Τώρα επικρατοῦν στοὺς λαοὺς ἐκείνους ἄλλα ἰδανικά, ἀνώτερα, ὑψηλότερα, χριστιανικὰ ἰδανικὰ φιλειρηνισμὸς καὶ ἀφοπλισμὸς. Si vis pacem, para pacem, ἂν θέλεις εἰρήνην προετοίμαζε εἰρήνην. Αὐτὸ θέβαια εἶναι θαυμάσιο, μόνον πού μ' αὐτὸ τὸν εὐγενεῖκό συλλογισμὸ, δηλαδή μ' εἶνα ἐντελῶς θεωρητικὸ κατασκευάσμα ἀνατρέπουμε τελείως καὶ περιφρονοῦμε τὰ διδάγματα τῆς πείρας ἑνὸς λαοῦ τόσο δυναμικοῦ καὶ πολεμικοῦ ὅσο οἱ Ρωμαῖοι. Κι' ἐγὼ αὐτὰ τὰ φοβοῦμαι, γιατί ὑπάρχουν λαοὶ μὲ ἄλλες σκέψεις πού ἀκριβῶς ἐπωφελοῦνται ἀπὸ τὴν ἀδράνεια τῶν Ἀγγλοφάλλων γιὰ νὰ ἐξοπλίζονται συνεχῶς ἐκείνοι, κι' αὐτὸ θὰ καταλήξει νὰ ξεπεράσουν σὲ δύναμιν τοὺς φίλους μας. Ἡ ἰσχυροτέρα δύναμις στὴ Μεσόγειο εἶναι: σήμερα ἡ Ἰταλία, αὐτὴ ἀκριβῶς πού ἐσὺ μοῦ λὲς νὰ τὴν ἀψηφήσω».

Ἐδῶ ἐμίλησε σὰν Πυθία, γιατί σὲ λίγα χρόνια ὁ Μουσολίνι μὲ τὴν κατάληψιν τῆς Ἀλβανίας ἔκαμε κάτι πρωτόκυστο, ἀδιανόητο ὡς τότε, προτεκτοράτο στὴν Εὐρώπη!

Καὶ τώρα ἐπιτρέψετε κύριοι, παρακαλῶ, εἰς ἕνα τέκνον τῆς Κύπρου νὰ σᾶς ἀναφέρει καὶ τὰς ἐπὶ τοῦ Κυπριακοῦ παλαιὰς γνώμιας τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου, ἐπειδὴ εἶναι πάλιν γνώμια τοῦ ἰδίου μεγάλου πολιτικοῦ, πάλιν ἐπὶ ἀλυτρωτικοῦ μας ζητήματος καὶ πάλιν κατ' ἐξομολόγησίν του πρὸς τὸν ἴδιον θαυμαστήν του. Καὶ οὔτε πρέπει νὰ χαθεῖν, γιατί ἀφοῦ εἶναι γνώμιας τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου ἀνήκουν εἰς τὴν Ἱστορίαν.

Καὶ διὰ νὰ γίνονιν περισσότερον κατανοητὲς οἱ ἀντιλήψεις ἐκεῖνες νομιζῶ χρήσιμον νὰ ὑπενθυμίσω κάτι πού πολὺ σπανίως ἀναφέρεται ὅτι ἀπὸ τὰ τρία ἀλυτρωτικὰ ζητήματα πού εἶχαμεν τότε, τὸ ἰδωδεκανησιακόν, τὸ βορειοηπειρωτικόν καὶ τὸ

* Ἀπὸ τὸ Ἔθ' Διθνὲς Συμπόσιον τοῦ Αἰγαίου, Ρόδος 1-5 Νοεμβρίου 1984.

κυπριακόν, ἐντελῶς διάφορα μεταξύ των, τὸ πλεόν ἰδιόμορφον εἶναι τὸ κυπριακόν. Διότι ἡ Κύπρος δὲν εἶναι μία νῆσος μας ὅπως ἡ Ρόδος, ἡ Ἄνδρος ἢ ἡ Ζάκυνθος. Διότι εἰς τὴν Κύπρον ὑπάρχουν πολλές χιλιάδες Τούρκων ἐγκατεστημένων ἐκεῖ ἀπὸ τεσσάρων αἰώνων, 14—15 ἀδιόκοτες γενεές γεννημένες ἐκεῖ, ποὺ βλέπουν τὰ χῶματα ποὺ πατοῦν πατρικά των χῶματα. Καὶ φυσικὰ δὲ θὰ μπορούσαμε νὰ τοὺς διώξωμε, ἀκόμα κι' ἂν εἶχαμε τὴν πολιτικὴν δύναμι ποὺ χρειάζεται, λουπὸν πρέπει νὰ ζήσωμε μαζί τους, καὶ ὅσο τὸ δυνατὸν φίλοι, ὅπως ἤμεθα τότε.

Τὸ γεγονός αὐτό, ἐν συνδυασμῷ καὶ μὲ τὸ ὅτι τὸ ἰδικόν των κράτος, ἡ Τουρκία, εὐρίσκειται πλησιέστατα τῆς Κύπρου, καὶ ἀκόμη μὲ τὸ ὅτι ἡ κατέχουσα Ἀγγλία δὲν τὴν εἶχε κατακτήσει ἀλλ' ἀποκτήσει διὰ συμφωνίας ἀπὸ αὐτὴν πάλιν τὴν Τουρκίαν, θὰ ἐμαλογήσετε ὅτι ἀπαρτίζουσι μίαν ἐντελῶς ἰδιόμορφον εἰκόνα τοῦ κυπριακοῦ ζητήματος.

Ἄς ἔλθωμεν τώρα εἰς τὰ γεγονότα τοῦ Ὀκτωβρίου 1931.

Ὁ λαὸς τῆς Λευκωσίας, παρασυρθείς ἀπὸ πύρνον πατριωτικὸν κήρυγμα τοῦ Μητροπολίτου Κιτίου Νικοδήμου*, ἐξεχύθη καὶ ἀπυρόληξε τὸ ἀγγλικὸν κυβερνεῖον. Μόλις αὐτὸ ἔγινε γνωστὸν εἰς τὴν Ἀθήναις, ὁ κόσμος ἔτρεχε στοὺς δρόμους πανηγυρίζοντας καὶ ὁ Μενάρδος μαζί τους. Καὶ τὴν ἐπομένην ἀπετέλεσθη πρὸς συμπαραστάσιν εἰς τοὺς ἀγωνιζομένους ἢ «Πανελλήνιος Ἐπιτροπὴ ὑπὲρ τοῦ Κυπριακοῦ Ἀγῶνος, μόνον ἀπὸ φέροντας ἔνδοξα ὀνόματα ἡρώων τοῦ 1821, Ὑψηλάντην, Μαυρομιχάλην, Κανάρην, Μιαυροκορδάτον κ.λ.π. ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἐνδοξοτάτου πάντων Ναυάρχου Παύλου Κουντουριώτου, πρώην Προέδρου τῆς Δημοκρατίας, πολὺ γέροιο τότε.

Ἀλλὰ εὐτυχῶς, φρονῶ, διὰ τὴν Ἑλλάδα ἦτον ἀκόμη ἡ τετραετία τῆς πρωθυπουργίας τοῦ Βενιζέλου, ὁ ὅποιος ἀπεδοκίμασεν ἀδυστάκτως αὐτοστιγμὴ τὸ κυπριακὸν κίνημα καὶ ἀνεκάλεσε τηλεγραφικῶς τὸν ἐκεῖ πρεσβευτὴν μας Ἀλέξην Κύρου. Νομίζω δὲ ὅτι ἡ στάσις του αὐτῆ εἶναι ἀπὸ τὰς καλύτερας τῆς σταδιοδρομίας του καὶ πρέπει νὰ ἐκτιμηθῇ ὅσον τῆς ἀξίζει. Κανεὶς ἄλλος πρωθυπουργὸς μας δὲν θὰ εἶχε τὸ ἰσθὲνος ν' ἀντιταχθῇ τόσον κατὰ μέτωπον πρὸς τὸ λαϊκὸν αἴτημα, ἀπὸ φόβον μὴ χαρακτηρηθῇ προδότης, πουλημένος, προσκυνημένος κ.λ.π. Ἐγὼ ἐκεῖνος δὲν ἐδίστασεν οὐτε στιγμὴν.

Τὸ ἴδιο ἀποβόγυμα συνεκεντρώθησαν εἰς τὸ σπῆτι τοῦ Μενάρδου διάφοροι ἐν Ἀθήναις Κύπριοι διὰ ν' ἀποφασίσουν πῶς νὰ ἐνισχύεται τὸ κυπριακὸν κίνημα καὶ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Ὅμως ὁ Μενάρδος, ἔως καὶ κατόπιν τῆς πείρας ποὺ εἶχεν ἀποκτήσει ἀπὸ τὸ Δωδεκανησιακόν, τοὺς εἶπε στὸ τέλος ὅτι δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ κάμουν ἔποτε πρὶν συμβουλευθῶν καὶ τὸν Βενιζέλον. Διότι καὶ μὲν ὡς πρωθυπουργὸς εἶχεν ἀποδοκιμάσει, ἀλλὰ ἤθελαν καὶ τὴν προσωπικὴν του γνώμη. Καὶ διὰ νὰ μὴ τυχόν

* Κηρύσσω ἀνυπακοὴν καὶ συμβουλεύω ἀπειθεῖαν εἰς τοὺς ἀνόμους νόμους τοῦ φαύλου, ἀτίμου καὶ ἀνηθικοῦ καθεστώτος τὸ ὁποῖον ὡς βραχνὰς ἐπικάθεται ἐπὶ πενήντα ὀλόκληρα ἔτη εἰς τὰ στήθη τῶν τέκνων τῆς Κύπρου. Ἡ ὑπομονὴ καὶ τοῦ ὑπομονικώτερου Κυπρίου ἐξηγητή. Τὸ ποτήριον ἐξεχείλισεν. Νέα παράτασις τῆς δουλείας μας δὲν εἶναι ἀνεκτὴ. Κ.τ.Λ.

γνωσθή ότι θα ενεργούσαν του λοιπού κατά παραγγελίας του Βενιζέλου τον ηῦρε την επομένην ὄχι εἰς τὸ παλιτικόν γραφεῖον, ἀλλὰ πολὺ πρῶτὸ στὸ σπίτι του. Ἐκεῖνος ἕμως, πού κατὰλαβε θέβαινα τὸν σκοπὸν τοῦ ἐρχομοῦ του, ἀμέσως «τὸν πῆρε ἀπὸ τὰ μούτρα».

—Δὲ μοῦ λὲς Σίμο, ἐτρελλάθησαν οἱ πατριῶτες σου; Τί εἶναι αὐτὰ πού μάθαμε πῶς ἔκοιμαν ἐκεῖ κάτω;

Ἐὸ ἀποσβολωμένος καθηγητῆς ἐδοκίμασε νὰ φελλίσει:

—Μὰ ξέρετε... τώρα εἶναι ἀγὼν... καὶ γιὰ πρώτη φορά...

—Ἄχι, τίποτε, τίποτε, κάθησε καὶ ἀκουσέ με. Ἐέρεις ὅτι εἴμεθα διπλωματικῶς ἀπομονωμένοι καὶ μάταια προσπαθῶ νὰ πείσω τοὺς Ἄγγλους νὰ ἐνδιαφεροῦν γιὰ τὴ Μισογένιο καὶ γιὰ μᾶς. Κι' ἐσεῖς τώρα ζητᾶτε νὰ τοὺς μεταβάλω σὲ ἐχθροὺς μας γιὰ ἓνα ζήτημα γιὰ τὸ ὁποῖον δὲν ὑπάρχει καὶ ἡ παραμικρὴ διπλωματικὴ προπαρασκευή. Μὰ ποιοὶ τὰ ἀποφάσισαν αὐτὰ τὰ πράγματα; Δὲν ἔπρεπε νὰ μὲ ρωτούσαν προηγουμένως ἀν εἶναι καίρως τώρα γιὰ τέτοια καὶ τί βοήθεια θὰ μπορούσα νὰ τοὺς δώσω; Γιατί δὲν ἐζήτησαν τὴ γνώμη μου; Εἶμαι ξένος;*

Ἄλλὰ γιὰ νὰ μὴ νομίσης πῶς θυσιάζω τὴν Κύπρο γιὰ τὰ ἑλληνικὰ συμφέροντα, ἄς κάμωμε μιὰ μικρὴ ὑπόθεσι. Στὴν Κύπρο ἄς ποῦμε δὲν ἔγινε τίποτε ἀντίθετα εἴχαμε σήμερα τηλεγραφήματα ἀπὸ τὸ Λονδίνο ὅτι οἱ Ἄγγλοι ἐντελῶς... αὐτοπροαίρετα μᾶς προσφέρουν τὴν Κύπρο. Θὰ ἦταν θέβαινα μιὰ πολὺ εὐτυχισμένη ἡμέρα καὶ γιὰ μένα καὶ γιὰ τοὺς Κυπρίους πού ἀμέσως θὰ ἐλευθερώνοντο. Ἄλλὰ νομίζεις πῶς θὰ μπορούσα νὰ τὸ δεχθῶ ἀμέσως; Θὰ διαπραγματευόμουν μὲ κάθε τρόπο καὶ μὲ κάθε ἀντάλλαγμα νὰ μοῦ τὴν ἐγγυηθοῦν συγχρόνως, ὅπως τότε πού μᾶς ἔδωσαν τὰ Ἐπτάνησα, διότι χωρὶς αὐτὴν τὴν ἐγγύησι πολὺ λίγο καιρὸ θὰ ἐχάρονταν οἱ Κύπριοι τὴν ἐλευθερία τους. Γιατί ἐκεῖ πού ἔβρισκεται ἡ Κύπρος ἐγὼ δὲν μπορῶ νὰ τὴν προστατεύσω. Μὲ τί; Μὲ τὴν Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν; Ἡ μὲ τὸν «Ἀβέρωφ»; Κι' ἔχουν γύρω τόσους ἐχθροὺς, οἱ Τούρκοι εἶναι δόπλα, οἱ Ἴταλοι στὰ Δωδεκάνησα. Ἴσως καὶ ἄλλοι γείτονες, ποιὸς ξέρει; Ἄλήθεια ἀν μοῦ τὴν ἐπρόσφεραν χωρὶς ἐγγύησι θὰ μὲ ἔβαζαν στὸ σκληρότερο δῶλημμα τῆς ζωῆς μου· ν' ἀρνηθῶ τέτοια προσφορά θὰ ἦταν ἀδιαινόητο· μὰ πῶς νὰ τὴ δεχθῶ; Εἶναι 300—400 χιλιάδες ἄνθρωποι, μπορῶ νὰ τοὺς πάρω στὸ λαμπρὸ μου ἀστυλόγηστα; Εἶναι παιξέ-γέλασε αὐτὰ τὰ πράγματα;

Λοιπὸν ἀκουσέ με. Ἐνῶσω ἡ Ἑλλάς δὲν ἐνδυναμώνεται τόσο ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ τοὺς προστατεύῃ ὅσο προστατεύει σήμερα τὰ ἄλλα μέρη τῆς ἑλληνικῆς γῆς, δηλαδὴ μὲ τὲς δικῆς τῆς δυνάμεις, οἱ Κύπριοι πρέπει νὰ σκεφθοῦν πῶς εἶναι καλὰ

* Ἦτο πράγματι ἡ χειρότερη περίστασις. Ἡ πρώτη ἐργατικὴ κυβέρνησις ὑπὸ τὸν Ράμσαιν Μακτόναλδ εἶχε σπᾶσει τὴ λίρα, πολλοὶ βουλευταὶ τοῦ εἶχαν φύγει καὶ ἐκυβερνοῦσε μὲ ψῆπον ἀνοχῆς τῶν Συντηρητικῶν πού δὲν ἐβιάζοντο ν' ἀναλάβουν χρεωκοπημένην ἐξουσίαν. Λοιπὸν κι' ἄλλα μπλεξίματα δὲν ἐχρειάζετο ὁ πρωθυπουργός. Ἄλλὰ καὶ ἀν ἀκόμη ἐπέθετο καὶ ἐφλέγετο πότε νὰ παραχωρήσῃ τὴν Κύπρον, θὰ ἔπρεπε νὰ πείσῃ καὶ τοὺς Συντηρητικούς. Καὶ τί παράδειγμα θὰ εἶδον καὶ στές ἄλλες ἀποικίες! Κ.λ.π.

ἐξασφαλισμένοι. Φυσικά κανένας ξένος ζυγός δὲν εἶναι εὐχάριστος ἀλλὰ πρέπει νὰ κάμουν ὑπομονή ὡς τότε καὶ νὰ μὴ δοκιμάσουν νὰ ἀλλάξουν τὴ σημερινή κατάσταση, γιατί θὰ πέσουν σὲ χειρότερα. Αὐτὴ εἶναι ἡ γνώμη μου καὶ σὲ παρακαλῶ Μενάρδε νὰ χρησιμοποιεῖς τὸ ὄνομά μου καὶ ὅπου μπορεῖς νὰ λές γιὰ τὸ συμφέρον τῶν συμπατριωτῶν σου, ὅτι μὲ εἶδες καὶ ὅτι καὶ ἡ προσωπικὴ μου γνώμη εἶν' ἀκριβῶς ἐκείνη ποῦ ἐδήλωσα καὶ δημοσίᾳ. Καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ συμβουλὴ μου.

Ἐγνωεῖται ὅτι ἔστρεψα ἀπὸ αὐτὰ ποῦ ἄκουσε καὶ ἀμέσως διεβίβασεν εἰς τοὺς φίλους του, ὁ Μενάρδος δὲν ἐκινήθη καθάλου, θὰ ἦτο ἄνω ποταμῶν. Ἡ μόνη ἀνάμιξις του ἦτο μετὰ ἑλίγους μῆνας, κατ' ἐνταλὴν τοῦ ἰδίου τοῦ Βενιζέλου, ἡ παράδοσις εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐκ μέρους τῆς Κύπρου τῆς Β' βόλου Ἐνώσεως.

Εἶχαν δηλαδὴ ὑπογράψει εἰς ἓνα βιβλίον ὅλοι οἱ Κύπριοι δήμαρχοι καὶ οἱ πρόεδροι τῶν χωριῶν «ὁ πόθος ἡμῶν ὁ ἀναλλοίωτος εἶναι ἡ ἔνωσις μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος» καὶ τὸ ἔστειλαν εἰς τὰς Ἀθήνας διὰ νὰ ἐπιδοθῆ ἀπὸ κάποιον ἐκπρόσωπον τῆς Κύπρου εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν. Ἐζητήθη φυσικά ἡ ἄδεια τοῦ Βενιζέλου, ὁ ὁποῖος καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ τὴν παραλάβῃ. Ἐκείνος ὅμως ἀνησυχῶν ἀπὸ τὸ τί θὰ «ἔστουρνε» ὁ προσφωνῶν «κατὰ τῶν Ἀγγλῶν ἡμεπριαλιστῶν, ἀποικισκρατῶν, κ.λπ. ἐγὼ ὁ ἴδιος θὰ ἔπρεπε νὰ τὸν ἀκούει εἰς μίαν κάπως ἐπίσημον τελετῇ, ἔδωσιεν αἰλὴν λύσιν. Ἡ «Β' βόλος» νὰ δοθῆ εἰς τὴν «Πανελληνίον Ἐπιτροπὴν», ἀλλως θὰ ἦτο περιφρόνησις διὰ τὸν Κουιντουριώτην. Καὶ ἐπέτρεπε τὴν παράδοσιν ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ δοθῆ ἀπὸ τὸν Κύπριον Μενάρδον. Ἡ καλύτερη λύσις. Ἡ σεμνὴ τελετὴ ἐγένε συνταγματικῆ εἰς τὸν σύλλογον «Παρανασσόν» τὴν 11 Νοεμ. 1931, ὅπου ὁ Μενάρδος, γνωρίζων τὸ πνεῦμα τοῦ Βενιζέλου, ἔκαμε προσφώνησιν γεμάτην ἐπαύρους διὰ τὸ πατριωτικὸν πνεῦμα τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ φιλοδίκαιον τοῦ Βρετανικοῦ. Τόσον ὥστε ὁ πρωθυπουργός τοῦ διεμήνυσε συγχαρητήρια. (Ἴδου ἡ προσφώνησις, παρ' ὅτι θλίβετο: χρόνου δὲν ἐξεφωνήθη, ὡς καὶ ἄλλα μέρη τοῦ τέλους).

Ἐπιβάνων τὴν Ἑθνικὴν Β' βόλον ὁ ἐκπρόσωπος τῶν Κυπρίων καθηγητῆς κ. Σίμος Μενάρδος ἐξεφώνησε τὸν ἐξῆς λόγον:

«Κύριε Ναύαρχε,

Ἡ Β' βόλος αὕτη περιέχει δημοψήφισμα, συγκλονοῦν πᾶσαν Ἑλληνικὴν ψυχὴν. Ἡ ὑπεγράφη πέρυσιν ἀπὸ ὅλας τὰς Κοινοτήτας τῆς μεγίστης τῶν Ἑλληνίδων νήσων, τῆς ποθητῆς μας Κύπρου, καὶ ἐπρόκειτο νὰ ἐπιδοθῆ πρὸ μηνός ὑπὸ τῶν δουλευτῶν της εἰς τὴν Ἑλληνικὴν κυβέρνησιν, ὡς ἀρραθὸν τῆς ἐνώσεώς της. Εἶνε πλήρης ἐκ τῶν προτέρων διάψευσις τοῦ ἀλλοκότου ἰσχυρισμοῦ τῶν Λεβαντίνων, ὅτι Ἑλληνες αὐτονομάζονται εἰς τὴν Κύπρον μόνον οἱ Ἐπίσκοποι, οἱ πολιτευόμενοι καὶ οἱ τοκογλύφοι.

«Ὁ πόθος ἡμῶν ὁ ἀναλλοίωτος εἶνε ἡ ἔνωσις καὶ μόνον ἡ ἔνωσις μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος!», κραυγάζουν ἀπὸ τῶν πόλεων καὶ τῶν ἐπτανησίων κωμῶν οἱ Κύπριοι — λαὸς κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ Ἀγγλοῦ Κυβερνήτου «εὐγενέστατος» καὶ πολίτισμένος, ἔσον οἰοσθήποτε ἄλλος λαός. Καὶ τὴν κραυγὴν αὐτὴν ἀπηγαῖ ἀπὸ

πάσης γωνίας τῆς ἐρατεινῆς νήσου συνεχῆς ἀντίπαλος τρισχιλιοτοῦς ἱστορίας καὶ καθ' ἡμέραν ἀποσταλτικῆ Ἐκκλησία πολλακίς μαρτυρήσασα ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνικοῦ ποιμνίου. Ἀλλὰ ἦτο, ἐπὶ τέλους, μοιραῖον, γὰ ἐπισφραγίσῃ τὸ δημοψήφισμα τοῦτο, κατ' αὐτάς, τὸ αἷμα καὶ τὸ δάκρυ τῶν Κυπρίων...

Εὐτυχῶς πρὸς τὴν Βύβλον ταύτην ἀπήντησεν ἡδὴ ἄλλο δημοψήφισμα — τὸ δημοψήφισμα τοῦ ἐλευθέρου Ἑλληνικοῦ λαοῦ, συμμεριζομένου τὰ δάκρυα καὶ τοὺς πόνους, τὰς ἀναμνήσεις καὶ τὰς ἐλπίδας τῶν ἀδελφῶν, τοὺς ὁποίους ἡ ἀπόστασις καθιστᾷ προσφιλεστέρους. Εὐχαριστοῦμεν, εὐχαριστοῦμεν!

Σεῖς, Κύριε Ναύαρχε, καὶ ἡ ὅλη Ἐπιτροπὴ, τῆς ὁποίας προεδρεύετε, περιλαμβάνουσα πρῶτα τὰ ἐνδοξότατα ὀνόματα τῆς Ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας, γνωρίζετε ποῖο εἶνε οἱ Ἑλληνικοὶ παλμοὶ καὶ τῶν παρόντων καὶ τῶν ἐπισήμως ἀπόντων.

Σὰς εὐγνωμονοῦμεν, Κύριοι, ἐκ τοῦ θάθους τῆς Κυπριακῆς ψυχῆς. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς συστάσεως τῆς Ἐπιτροπῆς σας, ἡ ἀγωνιζομένη νήσος δὲν εἶνε ἀπωφραγισμένη. Ἀνελάθετε ἔργον ὄχι μόνον φιλοκύπριον, ἀλλὰ καὶ φιλαγγλικόν: τοῦ διαφωτισμοῦ τῆς ἀγγλικῆς κοινῆς γνώμης..... Πάντες σχεδὸν οἱ Ἑλληγες εἴμεθα ἐκ παραδόσεως φιλαγγλικοὶ. Οὐδεὶς δὲ εἶνε περισσότερον ἐμοῦ εὐγνώμων πρὸς τὰ μεγάλα Πανεπιστήμια τῆς Ὀξφόρδης, τῆς Κανταβρυγίας καὶ τοῦ Λονδίνου, ὅπου ἐδίδαξα καὶ τῶν ὁποίων σοφοὶ καθηγηταὶ πολλακίς ὑπερήσπισαν τὰ Ἑλληνικὰ δίκαια. Πρύτανις δὲ τοῦ Κίγκς - Κόλλετζ ἦτον ὁ ἀοιδίμος Ρόναλδ Μπάρροου, ὁ προτείνων τὴν γενομένην προσφορὰν τῆς Κύπρου εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἴδου χειρονομία ἀξία τῆς Ἀγγλίας.

Σήμερον εἶνε ἡ ἐπέτειος τῆς ἀήξεως τοῦ φοβεροῦ ἐκεῖνου πολέμου, καθ' ὃν ἡ Ἑλλάς, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς Κύπρου, συνεπολέμησε μετὰ τῆς μεγάλης Βρετανίας ὑπὲρ τῆς αὐτοδιαθέσεως τῶν λαῶν. Ἡμέρα σκληρῶς εἰρηνικὴ διὰ τοὺς Κυπρίους, ἀλλ' ὅπωςδὴποτε εὐοίωνος ἡμέρα!

Πρὸ πάντων, ὁμως, εὐσίωγον εἶνε τὸ ἐνδοξον ὄνομά σας, Κύριε Ναύαρχε. Εἰς τὰς νίκας τῆς ζωῆς σας ἄς προστεθῇ μία νέα νίκη — νίκη εἰρηνικὴ, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας. Ἡ Ἑλληνικὴ Κύπρος θὰ ἐπιζήσῃ Ἑλληνικῆ. Δὲν ὑπάρχει δύναμις ὑπερτέρα τῆς ἰδέας!»

Εἶναι θεδαίως περυττόν γὰ διευκρινίσω ὅτι οἱ γνώμες ἐκεῖνες ἀναφέρονται εἰς κατὰστασιν τῆς τότε ἀγγλοκρατομένης Κύπρου καὶ δὲν ἐφαρμόζονται εἰς τὸ σημερινὸν κυπριακὸν πρόβλημα, ἀφοῦ ὅλα ἄλλαξαν ἀπὸ τότε. Δυστυχῶς τὰς ἐπὶ τῆς σημερινῆς καταστάσεως ἀνεκτιμήτους γνώμης τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου δὲν ἠμποροῦμεν γὰ τὰς γνωρίζομεν. Ἄν καὶ εἶμαι θέτακος ὅτι εἰς τὰς νήσους τῶν Μακάρων ὅπου καὶ οἱ δύο τώρα εὐρίσκονται, ὁ Σῆμος Μενάρδος θὰ τὲς ἔχει πληροφωρηθῆ καὶ αὐτὲς. Ἀλλὰ γὰ γὰ τὲς μάθωμε κι' ἐμεῖς οἱ ταπεινοὶ θνητοὶ πρέπει γὰ περιμένωμε ὡσάτου πᾶμε γὰ τοὺς συγκατήσωμε, ὅποτε πᾶμε καὶ ὅσοι πᾶμε.

“Αν θέλετε τώρα να παραθέλαμε την γνώμη του έξόχου Έλληνος πολιτικού πρὸς την γνώμη ενός λαμπροῦ Κυπρίου πολιτευομένου, ἤμπορει ὁ Μενάρδος νὰ μᾶς τὴν παρουσιάσῃ καὶ αὐτὴν.

Διηγοροῦσε ἀκόμα τότε στὴ Λευκωσία, παρ’ ὅλα τὰ γερατειά του (πέθανε ἀκριαίως μετὰ ἑπτὰ χρόνια 98 ἐτῶν) ὁ τότε καλούμενος γέρο-Πασχάλης, ἄλλοτε βουλευτὴς εἰς τὴν Κυπριακὴν βουλὴν. (Οἱ Ἄγγλοι εἶχαν ἔξ ἀρχῆς παραχωρήσει βουλὴν μὲ ἔξι Ἑλληνας καὶ τρεῖς Τούρκους ἐκλεγομένους ἐλεύθερα καὶ τρεῖς Ἄγγλους διοριζομένους). Ἡ πολιτικὴ γραμμὴ τοῦ Πασχάλη ἦταν ὅσο μποροῦσε στενωτέρη φιλία μὲ τοὺς Τούρκους, μὲ τὸ ἐπιχείρημα «Ἑλληνες καὶ Τούρκοι δὲν ἔχομε τώρα τίποτε νὰ μοιράσωμε· καὶ οἱ δύο λαοὶ συμπέσχομεν ὑπὸ τὸν ἀγγλικὸν ζυγόν». Καὶ τὴν τὴν ἐπετύγχανε ὥστε οἱ πιστότεροι πολιτικοὶ φίλοι του ἦσαν Τούρκοι, τὸν δὲ δῆμαρχον Κίρκην Δέρβην ἐκεῖνος κατώρθωσε νὰ πρωτοεξελέξῃ μὲ τὴν βοήθειαν τουρκικῶν ψήφων.

Διὰ τὴν τὴν περὶ Πασχάλη Κωνσταντινίδη; Διότι πολλοὶ ἐπιφανεῖς ἄνθρωποι, ὅπως π.χ. (ἀναφέρω μόνον τοὺς δύο γνωστότερους εἰς τὴν Ἑλλάδα) ὁ θεὸς μου παλαίμαχος ἀγωνιστὴς Νικόλαος Λανίτης καὶ ὁ Σῆμος Μενάρδος, οἱ ὅποιοι λόγῳ τῶν ἀσχαλιῶν τῶν εἶχαν γνωρῖσει ἑκατοντάδα ἐξεχόντων ἀνθρώπων, ἐπίστευαν ὅτι ὁ εὐφυέστερος γνώριμὸς τῶν ἦτο ἐκεῖνος. Συνεδύαζε σπανίαν ὀξύνοϊαν μὲ βαθεῖαν σωφροσύνην.

Λοιπὸν ὀκτῶ μῆνες μετὰ τὸ κίνημα, τὸ καλοκαίρι τοῦ 1932 ποὺ πήγαμε στὴν Κύπρον, ὁ Μενάρδος ζήτησε ἀμέσως τὴ γνώμη τοῦ γέρο Πασχάλη ποὺ ἦταν πενήθερος του καὶ παππούς μου, γὰρ νὰ τὴν διασταυρώσῃ μὲ τοῦ Βενιζέλου.

—Ἡελλάρα, Σῆμο (μεγάλῃ τρέλλῃ). Ἐπαίξαμεν τὸ παιχνίδι τῶν Τούρκων (ποὺ συμφέρει στοὺς Τούρκους). Ὁ πατριωτισμὸς εἶναι ἱερὸν καθήκον. Μὰ οἱ θερμοκέφαλοι πατριῶτες ληρημονοῦν πάντοτε ὅτι στὴν Κύπρον ὑπάρχουν καὶ Τούρκοι, οἱ ὅποιοι εἶναι πολλοὶ καὶ εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ ζοῦμε μαζὶ τοὺς. Οἱ Ἄγγλοι εἶναι λέγοι, δὲν εἶν’ ἐδῶ πατριῶτα τοὺς καὶ μόλις λάβουν μιὰ διαταγὴ θὰ φύγουν. Ἐπιμένως ἢ ἀπομάκρυνσίς τοὺς εἶναι θέμα βιαιοπραγματεῦσεων μὲ τὸ Λονδίνο καὶ αὐτὲς μποροῦν νὰ γίνονιν μόνον ὅταν οἱ διεθνεῖς συνθήκαις τὸ ἐπιτρέψουν (ὅπως στὰ 1916) ὅχι ὅποτε θέλομε· ἡμεῖς. Τί γίνεται ἡμῶς μὲ τοὺς Τούρκους ποὺ ἦταν πρὶν ἢ Κύπρος δική τους καὶ ἢ Τουρκία εἶναι διπλά τους; Πῶς τὰ θγάζουμε πέρα μαζὶ τοὺς; Λοιπὸν πρὸς τῆς:

“Ὅλοι σχεδὸν οἱ Ἄγγλοι εἶναι φιλότουρκοι, ἀλλὰ ἢ διοικήσις τοὺς καὶ ἢ δικαιοσύνη εἶναι ἐντελῶς ἀμερόληπτες ὅπως ξέρεις. Καὶ ὅλος ὁ πληθυσμὸς εὐημερεῖ. Καὶ ἐντούτοις. Ὅταν ἦρθαν οἱ Ἄγγλοι στὴν Κύπρον πρὶν ἀπὸ πενήντα χρόνια, οἱ Τούρκοι ἦσαν περίπου τὸ ἕνα τρίτον τοῦ πληθυσμοῦ καὶ σήμερα εἶναι τὸ ἕνα πέμπτον ἢ τὸ ἕνα ἕκτον, καὶ διαρκῶς ἢ ἀναλογίαι τοὺς λίγο λίγο μικραίνει. Τί μᾶς λέει αὐτό, Σῆμο; Νὰ δάζουμε ἡμεῖς οἱ Ἑλληνες τὸ σταυρὸ μας νὰ συνεχισθῇ ἢ ὕδια κατὰστασις προσημάτιων παλλὰ πολλὰ χρόνια ἀκόμα, ἀφοῦ μὲ αὐτὴν τὸ ἑλληνητικὸν

στοιχειών αυξάνεται, και όχι να δίνουμε άφοριμες στους "Αγγλους να το μεταβάλουν, μήπως αυτό γυρίσει εις βάρος μας.

Και το να διώξουμε τους "Αγγλους με τα όπλα είναι ή πιο μεγάλη τρέλα. Γιατί κρατούν δυο άτομα και σίγουρα θα τα μεταχειριστούν. Και ξέρεις τί μνηστιακος λαός είναι άμα τους πειράξεις.

Το πρώτο είναι το «δαίρει και θασίλευε» που τόσο καλά γνωρίζει ή πανούργα Άλβιών. Τώρα οι σχέσεις Έλλήνων και Τούρκων είναι φιλικές, με καμιά δυο δολοφονίες Τούρκων που θα μας τες φορτώσουν έμας μπορούν σε τρεις ήμέρες να ξυπνήσουν το προαιώνιον μίσος των δύο λαών. Κι' αν αρχίσουν στα χωριά κρυφές δολοφονίες με βεντέτες και άντεκδικήσεις, δέν σταματούν πια, θα υποφέρουμε τα πάνδενα.

Να και το δεύτερο, ακόμη χειρότερο: "Αν ύστερα από χρόνια ύπουλων άγώνων και δολοφονιών τους, τους αναγκάσωμε ν' αποφασίσουν να φύγουν, τότε για να κρύφουν την ήττα τους και στο κάτω κάτω κι' από πείσμα και εκδίκησι θα συγεννηθοούν με την Τουρκία και την άλλη μέρα θα μας πούν «Άφου δέν μας θέλετε φεύγουμε. Με σας όμως δέν είχαμε ποτε πάρε-δώσε. Την Κύπρο την πήραμε από τους Τούρκους και φυσικά σε κείνους θα την επιστρέψωμε». Και σε λίγες ώρες ή Κύπρος θα γεμίση χιλιάδες τουρκικό στρατό ένω οι "Αγγλοι θα φεύγουν. Και τί θα γίνωμε τότε έμεις; Θα έχωμε ξανά τουρκοκρατία όπως πριν; "Η θα περιμένωμε πότε θα μπορέση ή Ελλάδα να κάμη πόλεμο να μας έλευθερώση αν μπορέση; Και υπάρχουνε για την Κύπρο μεγαλώτερες συμφορές απ' αυτές; Και γιατί να τες ρίξωμε έμεις μόνοι μας στο κεφάλι μας στα καλά καθούμενα;

Το πρόβλημα δέν είναι πώς θα φύγουν οι "Αγγλοι, αλλά πώς θα μπορέσωμε οι Έλληνες να άφειληθούμε όσο το δυνατό περισσότερο από την έδω παρουσία τους. Αυτό είναι: ή τέχνη κι' ή έξυπνάδα».

"Αμποτε.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Σ. ΜΕΝΑΡΔΟΣ

Κ Α Θ Ε Μ Η Ν Α

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΜΕΡΙΚΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ «ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΛΙΠΕΡΤΗΣ»

Στην ήδη υπάρχουσα βιβλιογραφία για τον ποιητή της κυπριακής ψυχής Δημήτρη Λιπέρτη, παρουσιάστηκε και το βιβλίο του λογοτέχνη Κύπρου Χρυσάνθη «Δημήτρης Θ. Λιπέρτης», που κυκλοφόρησε πρόσφατα στη Λευκωσία σε έκδοση του Ελληνικού Πνευματικού Ομίλου Κύπρου.

Από το περιεχόμενο του μπορεί να αντλήσει ο ενδιαφερόμενος χρήσιμες πληροφορίες τόσο για το Λιπέρτη, όσο και για διάφορα πνευματικά ζητήματα της εποχής.

Το βιβλίο υποδιαιρείται στα εξής μέρη: «Τρία κεφάλαια του Δημήτρη Λιπέρτη», «Ο Γλαύκος Αλιθέρης γράφει στον Δημ. Λιπέρτη», «Από την αλληλογραφία του Δημήτρη Λιπέρτη» και «Στιχουργικές παρατηρήσεις πάνω στο έργο του Δημήτρη Λιπέρτη». Περιλαμβάνει, επίσης, χειρόγραφα ποιήματα και επιστολές του ποιητή, καθώς και την εγγραφή του στο πανεπιστήμιο της Νεάπολης.

Μέσα από τις επί μέρους αυτές μελέτες του Χρυσάνθη, φωτίζονται πολλές πτυχές της προσωπικότητας και του έργου του Λιπέρτη, ενώ η παράθεση της αλληλογραφίας του με διάφορους λογοτέχνες της εποχής του (Αλιθέρης, Μιαρκίδης), αποτελεί μια πολύτιμη προσφορά,

γιατί μας δίνει τεκμηριωμένα γνώμες και απόψεις του για διάφορα θέματα, καθώς και πληροφορίες για τον ίδιο.

Έχοντας, λοιπόν, αυτό το βιβλίο στα χέρια, δεν μπορεί κάποιος, παρά να αναλογιστεί πόσο διαφορετική θα παρουσιάζεταν στα μάτια μας η εικόνα της κυπριακής λογοτεχνίας, αν επιτέλους υπήρχε κάποιος υπεύθυνος φορέας, που ν' ασχολείται με την αρχιεθέτηση στοίχειων γύρω από τη λογοτεχνία μας, ξεκινώντας από τα πιο απλά πράγματα, όπως τα βιβλία των λογοτεχνών και στη συνέχεια προχωρώντας σε πιο εξειδικευμένα, όπως η αλληλογραφία, η αποδελτίωση πληροφοριών κλπ.

Εκτός από κάποιες μεμονωμένες μελέτες σε περιοδικά ή κάποιες επιφυλλίδες σ' εφημερίδες από ανθρώπους που έχουν το «φόνιο» ν' ασχολούνται με τη λογοτεχνία αυτού του τόπου, τίποτα δεν υπάρχει. Κι όλες οι προσπάθειες αυτές ξεκινούν πάντα από την ιδιωτική πρωτοβουλία, που αν απουσίαζε κι αυτή, ολοκληρωτικό σκοτάδι θα κάλυπτε τα λογοτεχνικά πράγματα του τόπου. Ευτυχώς, τα τελευταία χρόνια άρχισαν να γίνονται μερικές συστηματικές προσπάθειες — πάντα από ιδιώτες — για βιβλιογράφιση λογοτεχνών ή και περιοδικών αναφέρω ενδειχτικά τις βιβλιογραφίες του Νίκου Παναγιώτου για τους Κύπριο Χρυσάνθη και Άντη Περγάρη, την ευρετηρίαση του περιοδικού «Αβγή» από τον Αντρέα Χατζηθαμιά και την έκδοση των έξι τόμων «Κύπριοι συγγραφείς από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα» των εκδόσεων Χρ. Ανδρέου.

Απουσιάζουν, όμως, ευρητήρια πολλών άλλων περιοδικών, που είναι γνωστός ο ρόλος τους στη διαμόρφωση της λογοτεχνικής φυσιογνωμίας ενός τόπου, όπως και εξειδικευμένες εργασίες για τους λογοτέχνες και τη λογοτεχνία μας, που σίγουρα ποτέ θα είχαν πολλά να προσθέσουν στη συνολική θεώρησή της. Και μια και μιλάμε για συνολική θεώρησή της, θα ήταν παράλειψη να μην αναφέρουμε ότι το Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών, σε πρόσφατη ανακοίνωσή, του δήλωσε ότι έχει έτοιμη Ιστορία της Κυπριακής λογοτεχνίας, γραμμένη από το δρ Κλεότο Ιωαννίδη κι αυτή όμως, για άγνωστους λόγους δεν έχει δει το φως της δημοσιότητας.

Μέσα σ' αυτά λοιπόν τα πλαίσια, το διθλίτο του Κύπρου Χρυσάνθη είναι καλόδεχτο, σαν μια ακόμη προσπάθεια διαφώτισης γύρω από θέματα της αδιερεύνητης ακόμα λογοτεχνίας μας. Ελπίζουμε δε, ότι σε πολλές άλλες μελέτες σαν κι αυτή θα έχουμε την ευκαιρία να εντυπωθήσουμε στο σύνταξο μέλλον. (Η έκδοση χορηγείται από τους Μιχ. Κυθραιώτη, Λεάνδρο Ζαχαριάδη και Σοφοκλή Χατζηιωσήφ).

ΠΑΥΛΟΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣ

ΡΑΔΙΟΦΩΝΟ

ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ

«ΛΥΡΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ Α & Β»,
«ΔΗΜΗΤΡΗΣ Θ. ΛΙΠΕΡΤΗΣ»

Στις νέες εκδόσεις τώρα. Σήμερα θα παρουσιάσουμε το δίτομο έργο του Κύπρου Χρυσάνθη «Λυρικός Λόγος» και την μελέτη του ίδιου συγγραφέα «Δημήτρης Λιπέρτης».

Τό 1968 έγινε η πρώτη συγκέντρωτική έκδοση του ποιητικού λόγου του Κύπρου Χρυσάνθη σε ένα τόμο με τον τίτλο «Λυρικός Λόγος». Στην τωρινή έκδοση,

που έγινε από το Ίδρυμα Ἀγαστασίου Λεβέντη, το διθλίτο αυτό αποτελεί τον πρώτο τόμο.

Στον πρόλογο του δευτέρου τόμου του «Λυρικού Λόγου» ο Κύπρος Χρυσάνθης σημειώνει:

«Ἡ ἀλήθεια εἶναι πῶς ἀγάπησα μέ πάθος τή λογοτεχνία. Ἐκφράστηκα σέ ὅλα τά εἶδη τῆς λογοτεχνίας. Εἶχα και ἔχω τήν αἴσθησι πῶς δέν εἶναι ἀρκετό τὸ ἕνα εἶδος γιὰ νά τά δώσει ὅλα σφαιρικά Πάντως, βασική μου ἔκφρασι θεωρῶ τήν ποίησι. Ἀφοῦ και στήν ἱατρική φιλολογία δέν παρέλειψα νά ἐκφραστῶ και μέ τὸν στίχο, (ἔμμετρα ραδιοφωνικά ἔργα: «Ἴπποκράτης», «Γαληνός» και ἄλλα).

Ἡ μεγάλη ἀγάπη τοῦ Κύπρου Χρυσάνθη γιὰ τήν ποίησι μεταφράζεται σήμερα σε πενήντα ὀλόκληρα χρόνια ἐπιτυχημένης συγγραφικῆς δραστηριότητας και σέ δυὸ ὀγκώδεις τόμους τετρακόσιων ἐβδομήντα και διακόσιων σαράντα σελίδων ἀντιστοίχως.

Σ' αὐτὴ τῆ μακρόχρονη θητεία ὁ ποιητής ἔδωσε ἔργο πλούσιο και ἀξιόλογο, ὥστε νά κατατάσσεται δίκαια στίς πρώτες φωνές τῆς σύγχρονης ποίησις. Ὀρμητικὸς και λυρικός συγχρόνως, στοχαστικὸς, πατριδαλάτης μέ ἥρωϊκή ἔξαρσι, ζωγράφος τῶν συναίσθημάτων και τῆς φύσις ἐκπλήττει μέ τὸ μεγάλο ἀριθμὸ τῶν ποιημάτων που ἀπὸ τὰ πρώτα του μέχρι τὰ πιὸ πρόσφατα διατηροῦν τὸν ἕδιο ἐνθουσιασμὸ χωρὶς κανένα σημεῖο κόπωσης.

Ἐνα ἄλλο ἐντυπωσιακὸ στοιχεῖο στήν ποίησι τοῦ Κύπρου Χρυσάνθη εἶναι ἡ πλουσιότατη θεματολογία. Θά μπορούσε κανεὶς νά πει ὅτι ὁ ποιητής δέν ἀφήνει τίποτε ἀνεκμετάλλευτο. Τὰ πάντα, ἔμφυχα και ἄφυχα, πνευματικά και ὕλικά, ὁρατά και ἀόρατα γίνονται στίχοι. Οἱ πολ-

λές και ποιητικές ιστορικές περιπέτειες του έθνους, τὰ πάθη τῆς πατρίδας, ἡ ἱστορία καὶ ἡ παράδοση, οἱ ἄνθρωποι, ἡ φύση, ὁ ἔρωτας, οἱ προβληματισμοὶ τοῦ ἀνθρώπου, οἱ ἡρωϊκὲς μορφές ἀπὸ τὰ θάθη τῶν αἰώνων μέχρι τὶς μέρες μας, ἡ θρησκεία εἶναι μερικὰ ἀπὸ τὰ θέματα τῆς ποίησής του.

Στὸν πρῶτο τόμο τοῦ «Λυρικοῦ Λόγου» ὁ ποιητὴς προτίμησε τὸ διαχωρισμὸ σὲ θεματικὲς ἐνότητες. Δημοσιεύονται εἰκοσι ἐνότητες. Ὁ τόμος συμπληρώνεται μὲ πρόλογο, γλωσσάριο καὶ κατάλογο τῶν περιεχομένων. Στὸ δεῦτερο τόμο προτιμήθηκε ἡ χρονολογικὴ κατάταξη τῶν ποιητικῶν συλλογῶν, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ 1969. Στὸν τόμο ἀνθολογοῦνται, ἐπίσης, σκόρπια ποιήματα καὶ σοννέτα ἀπὸ ἐκτὸς ἐμπορίου συλλογές καὶ γίνεται ἐπιλογή ἀπὸ τὶς πολυάριθμες μεταφράσεις τοῦ ποιητῆ. Ὁ τόμος συμπληρώνεται μὲ πρόλογο καὶ βιογραφικὰ στοιχεῖα καὶ μὲ κατάλογο περιεχομένων.

Ὁ Κύπριος Χρυσάνθης εἶναι ἕνας καταξιωμένος ποιητὴς, ἀναγνωρισμένος τόσο στὴν Κύπρο καὶ τὴν Ἑλλάδα ὅσο καὶ στὸ ἐξωτερικόν. Οἱ πολλὲς τιμητικὲς διακρίσεις καὶ οἱ ἐγκωμιαστικὲς κριτικὲς εἶναι ἀψευδεῖς μάρτυρες τῆς ἀναγνώρισης αὐτῆς καὶ θὰ ἦσαν κοινὸς τόπος ἢ κριτικὴ στὸ συγκρινωμένον τώρα ποιητικόν του ἔργο. Ἐκείνο, πὺ μπορεῖ μὲ βεβαιότητα νὰ λεχθεῖ, εἶναι ὅτι ὁ ποιητὴς ἔχει προσφέρει μιὰν ἐλόκληρη ζωὴ στὴν ὑπηρεσίᾳ τῆς τέχνης καὶ ἡ παρουσία του εἶναι ἐντονη καὶ ἀξιολόγη στὴν πνευματικὴ ζωὴ τῶν πενήντα τελευταίων χρόνων. Οἱ δύο τόμοι τοῦ «Λυρικοῦ Λόγου» εἶναι τὸ ἐπιστέγασμα καὶ ἡ εἰκόνα τῆς προσφοράς του.

Καὶ τώρα στὴ μελέτῃ τοῦ Κύπριου Χρυσάνθη «Δημήτρης Λιπέρτης». Μὲ πολ-

λὴ ἐπιμέλεια καὶ μὲ ἀγάπη γιὰ τὸ Λιπέρτη καὶ τὸ ἔργο του ὁ συγγραφέας παρουσιάζει σὲ ἕνα βιβλίον ἐξήντα σελίδων μιὰ μεγάλη μορφή, πὺ σφράγισε μὲ τὴν παρουσία τῆς τῆ νεώτερη κυπριακὴ ποίηση.

Τὸ βιβλίον χωρίζεται σὲ δέκα ἐπι μέρους ἐργασίες σὲς ὁποῖες ἐντυπωσιάζει ὁ μόχθος πὺ καταβλήθηκε ἀπὸ τὸ συγγραφέα, ὡστε νὰ ἐξευρεθεῖ τὸ ὕλικόν. Ἡ ἔλλειψη ἀρχείων τὸν ἀνάγκασε νὰ ἀποταθεῖ παντοῦ, ὅπου μπορούσε νὰ βρεῖ κείμενα καὶ ἔγγραφα γιὰ τὸ Λιπέρτη. Ἡ ἀναζήτηση, κοπιαστικὴ καὶ ἐπιμονή, στέφθηκε μὲ ἐπιτυχία, μὰ καὶ ἐξασφαλίστηκαν ἀκόμη καὶ ἐπιστολές τοῦ Λιπέρτη, ἀλλὰ καὶ ἐπιστολές γι' αὐτόν.

Ἄναιμασα σὲ ἄλλα στὸ βιβλίον δημοσιεύονται γνώμες τοῦ ποιητῆ Δημήτρη Λιπέρτη, ἐπιστολές τοῦ Γλαύκου Ἀλιθέρση στὸ Λιπέρτη, στιχογραφικὲς παρατηρήσεις στὸ ἔργο τοῦ ποιητῆ, χειρόγραφα ποιήματά του, ἐπιστολές ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖον Γεώργιου Μικραλιδῆ.

Μερικὰ ἀπὸ τὰ κείμενα εἶχαν πρωτοδημοσιευτῆ στὴν «Πνευματικὴ Κύπρον». Ἡ συγκεντρωσὴ τους σὲ ἕνα τόμον δίνει τὴν εὐκαιρία στὸν ἀναγνώστη νὰ γνωρίσει διάφορες πτυχές τοῦ ἔργου τοῦ Λιπέρτη καὶ νὰ μελετῆσει τὶς ἀπόψεις ἄλλων γιὰ τὴν ποίησίν του.

Ὁ Κύπριος Χρυσάνθης, καθιερωμένος ποιητὴς καὶ ὁ ἴδιος, ἔδωσε μέσα ἀπὸ λίγες σελίδες πολλὲς καὶ κατατοπιστικὲς πληροφορίες καὶ διέσωσε ὕλικόν πὺ θὰ χανόταν ἢ θὰ ἔμεινε ἀγνωστο στὸ εὐρὸ κοινόν.

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Κύρου Χρυσάνθη : «Οι Νεράιδες της Κύπρου» (παραμύθι, έκδοση περιοδικού «Πνευματική Κύπρος», 1985) .

Οι 57 μεγάλου σχήματος και εικονογραφημένες σελίδες που τιτλοφορούνται «Οι Νεράιδες της Κύπρου» (σχέδια Ρέας Κουμύδου Ειρέλ) συγκροτούν καινούρια προσφορά του Κύπρου Χρυσάνθη στο σύγχρονο παιδικό λογοτέχνημα. Είναι εντεταγμένες στο νέο τεύχος του περιοδικού του «Πνευματική Κύπρος» και αποτελούν ένα είδος προέκτασης του λαμπρού του αφιερώματος στο ελληνικό παιδικό λογοτέχνημα. Πραγμάτωση, ή εφαρμογή στην πράξη, αν θέλετε, όλων εκείνων των κειμένων, Κύπριων και Ελλαδιτών συναδέλφων, που ασχολούνται, συστηματικότερα κάπως με το δύσκολο τούτο λογοτεχνικό είδος. Παραμύθι, φυσικά, αποτελούν οι σελίδες της καινούριας δουλειάς του κ. Χρυσάνθη. Και όλοι μας ξέρουμε όχι μόνο πόσο αρέσουνε στα παιδιά οι φανταστικές διηγήσεις και τα παραμύθια, αλλά και ποιά σημασία και πόση αξία έχουνε για την αγωγή γενικότερα του παιδιού. Πίσω όμως από το παραμύθι τούτο του κ. Χρυσάνθη, φανερό είναι πως ξεπροβάλλει αλλά και συμβολίζεται μια θρυλική μορφή: ο Διγενής Ακρίτας, νέος όπως ο Αχιλλέας, κραταιός όπως ο Ηρακλής και ένδοξος όπως ο Ηρακλής και ένδοξος όπως ο Μέγας Αλέξανδρος, για να θυμηθούμε τους χαρακτηρισμούς του αείμνηστου Νικολάου Πολίτου. Μόνο που εδώ, στις «Νεράιδες της Κύπρου», δεν πρόκειται για τον γνωστότατον ήρωα του ακριτικού μας κύκλου, αλλά για κάποιον άλλο Διγενή, που κρατάει απ' τη γενιά του Κινύρα. Φίλος του Αγαμέμνονα, ο Κινύρας εκείνος ήταν ο

πρώτος βασιλιάς της Μεγαλονήσου. Υμνητής και αρχιερέας της Αφροδίτης, αλλά και γενάρχης αντάμα του ποιητικού λόγου στην Κύπρο, υμνημένος κι ο ίδιος απ' τον Τυρταίο κι από τον Πίνδαρο, είχε χάρισει (λέει ο Όμηρος) στον αρχιστράτηγο του τρωικού πολέμου έναν θαρύτμο θώρακα. Και αυτόν ίδια - ίδια το θώρακα, του Κινύρα, φοράει ο Αγαμέμνονας όταν αριστεύει στη μάχη. Αυτουνού λοιπόν του Κινύρα είναι ο πρώτος Διγενής που δρα στον παραμυθένιο χώρο των Νεράιδων της Κύπρου. Και από αυτόν τον Διγενή ξαναγεννιέται άλλος Διγενής, νέος κι αυτός, όπως ο Αχιλλέας, γενναίος όπως ο Ηρακλής, και δοξασμένος καθώς ο Μέγας Αλέξανδρος. Μπορεί, βέβαια, ο πρώτος Διγενής να φύγει κάποτε, όπως και φεύγει. Όμως, τόσο αυτός, όσο και ο πρόγονός του Κινύρας, είναι σίγουρο πως θα ξαναπούν: «—Θέλω, προστού μου κλείσουν τα δλέφαρα, να μένει μες στα θάθη των ματιών μου η εικόνα του εγγονού μου...». Ο εγγονός εκείνος μπορεί να βαφτιστεί και Βασίλειος Διγενής Ακρίτας. Και ξαναγεννημένος και ξαναγεωμένος από αιώνα σε αιώνα, να ισταθεί άξιος και ικανός να δράσει και στο χώρο του μυθικού μα συμβολικού κύκλου των ακριτικών μας επών, μα και πέρα και πάνω από τον κύκλο αυτό: στον κύκλο της ίδιας της Ιστορίας του Νησιού, που σαν φλεγόμενη δάτος ή σαν το μυθικό πουλί, τὸ Φοίνικα, τα καταφέρνει πάντοτε να ξαναγεννιέται από την τέφρα του. Δεν είναι τυχαίο, νομίζουμε, που ο Κύπρος Χρυσάνθης διάλεξε να δώσει τούτο το όνομα, Διγενής, στην ανακεούμενη σειρά των ηρώων του παραμυθιού του. Γιατί Διγενής είναι ο ίδιος ο Κυπριακός λαός στη δικαίωτη ιστορία του, ο μαρτυρικός, μα πάντα παινεμένος ήρωας του Ελληνισμού, που αγωνίζεται

και πάντα νικά πολεμώντας ενόντια στο Φθόνο, στην Υποψία, στην Καταλαλιά και στη Ζήλεια, έτσι σπαρταριστά προσωποποιημένες στις σεΐδιες του Κύπρου Χρυσάνθη, κοντά ή δίπλα ή κόντρα στις καλοπροαίρετες Μάγισσες και στις πεντάμορφες τις Νεράιδες του πεντάμορφου Νησιού της Αφροδίτης. Ο Διγενής που γεννοβολάει: συνέχεια απογόρους. Ο Κύπρος Χρυσάνθη, που πάνω απ' όλα είναι ποιητής, έτσι ωραία, έτσι ποιητικά θα λέγαμε, το ζωγραφίζει αυτό:

«—Να σου ζήσει, πολυχρονεμένη, λέει ο γιατρός, και σηκώνει λίγο τα ματογυάλια του». «—Ευχαριστώ, γιατρέ». Δεν κρατήθηκε όμως. Άφησε τις χειραφίες και τις ευχές, και όρμησε μες στο δωμάτιο παραμερίζοντας τους πάντες. Μια σπριχτή φωνούλα τον υποδέχτηκε. «—Ο γιός μου;» «—Ολόκληρος, βασιλιά και σύζυγέ μου». «—Ο... ο γιός μου;». Είδε ένα ξυλόθό, κοκκινωπό παιδάκι με τα γαλάζια ρουχαλάκια του. Ένας ήλιος έλαμπε μέσα σε κείνο το κεφαλάκι. Στην κίνηση των χειλιών του χιλιάδες τριαντάφυλλα ανθούσαν και σκόρπιζαν τα χρώματα και τις μυρωδιές τους. Τα χεράκια του με τα εξαίσια δαχτυλάκια του ήτανε κλώνοι μ' ωραίους ίσκιους και φώς». Ετούτο το παλιόκαράκι ήταν να μπει στη Νεραϊδοχώρα. Για να φτάσεις εκεί, γράφει ο Χρυσάνθης, «έπρεπε να περάσεις κάτι απότομα δουνά. Κι είναι τούτη η χώρα πάντα πράσινη κι ανθισμένη. Δεξιά ζερβά τρέχουνε χαρούμενα ποταμάκια με καθαρό, κρυστάλλινο νερό. Λεύκες και πεύκα υψώνουνε γύρω το παράστημά τους. Χορτάρια ψηλά και μωλακά σα βελούδο κόβουν σε κομμάτια τα λιβάδια. Άνθη μυρίζουν πωιντού. Πουλιά σπαθίζουν τον αγέρα ή κελαιθούσ' στα κλώνια. Χιλιάδες

άσπρα περιστέρια χορεύουν στις στέγες των χωριών».

Σε τέτοια, αληθινά παραμυθένια χώρα ζει ο Διγενής. Και δεν είναι καθόλου τυχαίο πως στη Νεραϊδοχώρα ετούτη διαμορφώθηκε πρώτη φορά το ιδεατό πρότυπο της μεσαιωνικής ελληνικής ρώμης. Το νησί πλημμυρίζει ακόμα από τις αναμνήσεις του θρυλικού ήρωα. Ακόμα και σήμερα θ' ακούσεις να σου μιλούν οι Κύπριοι και να σου δείχνουν τα σπίτια του βυζαντινού ήρωα, τις πέτρες ή τις βρύσες του Διγενή. Και δεν είναι λιγότερο χαρακτηριστικό πως ο Κύπριος λαϊκός τραγουδιστής αντιλαμβάνεται την ανδρεία του μεσαιωνικού Διγενή σχεδόν ως υπερφυσική: τον θέλει να νικάει, ακόμα και το Χάρι. Και μονάχα ύστερα από θεϊκή επέμβαση να του παραδίνει τη νεική του ψυχής:

«Αλαβροπιάνν' ο Διενής τζαί σφιχτοπιάνν' ο Χάρος...

Τζει πόπκιανγεν ο Χάροντας, τα γαίματα πιτούσαν, τζει πόπκιανγεν ο Διενής, τα κόκκαλα ελουούσαν...

Τζ' εδώνκαν τζ' επαλλιώναν:ν τρεις μέρες τζαί τρεις νύχτες.

Στα τρία τα μερόνυχτα, ο Διενής νικά τον...»

Μα ο Θεός μαλώνει το Χάρο γιατί νικήθηκε από έναν θνητό. Του λέει:

«—Έντζ' έπεφά σε, Χάροντα, παλιώματα να κάμεις, Σγάψε τομ με το νύσις σου, να βγάλεις την φυσικήν του».

Έτσι περίπου δεν έκαμε και ο Δίας του προχριστιανικού Όμηρου με τον νικημένο από τον θνητό Διομήδη γιό του Άρη; Στο (ψιλό) της Ιλιάδας, μαζί με το μάλωμα και το θυμό του Δία, έχομε

κι ένα από τα πρώτα - πρώτα... αντιπολεμικά κηρύγματα του κόσμου:

«Τότε τον στραβοκοίταξε κι είπ' ο νεφοστοιβάχτης:

— Έδώ μην κάθεται, άστατε, και μην παραπονέσαι.

Εσέ μόνον οχτρεύομαι απ' τους θεούς
τ' Ολύμπου,

τι πάντα τον καθγά ζητάς, τις μάχες
τους πολέμους...

... Μα πάλι εγώ δε θα σ' αφήσω άλλο
να υποφέρεις, τι αίμα μου είσαι, και

η μητέρα
μ' εμέ σε γέννησε... Μα γιός, καικέ,
αν ήσουν άλλου,

Τιτάνες θά 'χες συντροφιά στα δάθη
του Ταρτάρου...».

Τελειώνοντας την αναφορά μας στο καινούριο βιβλίο του άξιου τέκνου της Μεγαλονήσου, θεωρούμε σ' αλήθεια σημαντικό που ένα απλό (από πρώτη βέβαια άποψη) παιδικό λογοπέγνημα μας έδωσε την πραγματικά πολύτιμη ευκαιρία να θυμίσουμε κάποια τόσο πολύ αξιολογημένα γεγονότα και κείμενα...

ΔΗΜ. ΓΙΑΚΟΣ

Μαίρης Βοστταντζή: Το θέατρο του Παντελή Πρεβελάκη, Αθήνα 1985.

Άπ' ό,τι ξέρουμε σπανίζουν τα βιβλία κριτικής για θεατρικά έργα, μάλιστα με τέτοια κριτική ανάλυση και σύγκριση πρὸς τὸ ἄλλο ἔργο τοῦ συγγραφέα ὥστε νὰ καθορίζεται σαφέστατα τὸ μήνυμα τῶν ἔργων. Ἀκριβῶς γι' αὐτὸ τὸν λόγο ἰδιαιτέρως μᾶς ἐντυπώσασε τὸ βιβλίο τῆς Μαίρης Βοστταντζή «Τὸ θέατρο τοῦ Παντελή Πρεβελάκη». Ἡ συγγραφέας ἔχει κι' ὄλας ἀρκετὰ ἐφόδια γιὰ ν' ἀντικρίσει ὑπεύθυνα τὸ θέμα τῆς, και θεωρητικά και πρα-

κτικά ἀπὸ τὴν σκημική ἄποψη. Καὶ ἐφόσον σκηνοθετεῖ κι' ἐκπαιδεύει ἠθοποιούς καιτέχει πιά τὸ κλειδί τῆς ἀνάλυσης και κριτικῆς ἀπὸ προσωπική πείρα και ὄχι ἀπλῶς ἀπὸ κάποιες θεωρητικές ἀρχές — τις ὅποτες βέβαια ἐδῶ δὲν θὰ τις ὑποτιμούσαμε ἀφοῦ συνυπάρχει ἡ πείρα.

Τὸ βιβλίο αὐτὸ τῆς Βοστταντζή, ποῦ τώρα διευθύνει τὴ Σχολὴ Θεάτρου Κρήτης στὸ Ἡράκλειο, διαμερίζεται βασικά σε δυὸ μέρη: τὴν εἰσαγωγὴ και τὴν ἀνάλυση σὲ ἑπτὰ ἐνότητες τῶν ἐξῆς θεατρικῶν ἔργων τοῦ Πρεβελάκη: «Ὁ Μίμος», «Μοναξιά», «Τὸ Ἴερὸ Σφάγιο», «Τὰ χέρια τοῦ ζωντανοῦ θεοῦ», «Ὁ Λάζαρος», «Τὸ Ἡφαίστειο», «Τὸ χέρι τοῦ σκοτωμένου», «Δυὸ Κρητικά δράματα» και τὸ «Μουσικαφραῖο στὸ Στεπαντσόκοβο». Βέβαια ὄλα ἀντιμετωπίζονται μὲ τὸν χαρακτηρισμὸ τοῦ μηνύματός τους. Π.χ. στὴ «Μοναξιά» ὑπάρχει ὁ χαρακτηρισμὸς «Οἱ ξεριζωμένοι τῶν μεγαλοπολέων», ποῦ ἀνταποκρίνεται ἀκριβῶς στὴ βαθύτερη πρόθεση τοῦ δραματουργοῦ και σοῦ δίνει ἓνα κλειδί γιὰ νὰ παρακολουθήσεις τὸν λόγο τοῦ κριτικοῦ. Αὐτὴ ἡ ἐνδειξη πρέπει νὰ θεωρεῖται πολὺ διευκολυντική κυρίως γιὰ τὸν ἀναγνώστη ποῦ δὲν ἔχει δεῖ τὸ ἔργο νὰ ἐρμηνευεῖται στὴ σκημική.

Ἡ εἰσαγωγὴ μὲ τὰ μικρὰ κεφάλαια τῆς τοποθετεῖ τὸν συγγραφέα στὴν ἐποχὴ του, καθορίζει τις στάσεις του, περιγράφει τις σχέσεις τῶν πεζογραφημάτων και ποιημάτων του μὲ τὴ θεατρική του ἐκφραση, δίνει τις πηγές ἀπ' ὅπου ἀντλήσε τὰ θέματα και δείχνει πῶς μετέτρεψε τὴν ἀρχική ἰδέα μέσα στὰ δικά του μέτρα και τοὺς στόχους του, μιλά τὸν ξεχωριστὸ του ἔρωτα γιὰ τὴ νεοελληνική γλώσσα, ποῦ τοῦ ἔχει δώσει και τὸ προσωπικό του ὕφος, τονίζει τὴν προσήλωσή του πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς Ἀναγέννησης και τὴν πρό-

θεισή του ή «μιάρα» όπως γράφει, «νά συνεχίσει τὸ κρητικὸ θέατρο καὶ γενικότερα τὴν κρητικὴ λογοτεχνικὴ παράδοση». Ὁλ' αὐτὰ κι' ἄλλα ποὺ ἀνήκουν στὴν περιοχὴ τῆς λεπτομέρειας, ὑποστηρίζονται μὲ παρομοιωμῆς σὲ ἄλλα ἔργα ἢ δηλώσεις κατὰ καιροὺς τοῦ συγγραφέα. Τοῦτο εἶναι ἀποδεικτικό, ἀλλὰ καὶ πειστικό πῶς ἡ κριτικὸς εἶδε σφαιρικὰ ἄλλο τὸ ἔργο τοῦ Πρεβελάκη κι' ὕστερα ἐντοπίζεται στὸ δραματικό.

Στὸ δευτέρου μέρος μὲ τὰ ἐφτά κεφάλαια ἀναλύονται τὰ θεατρικὰ ἔργα τοῦ Πρεβελάκη. Ἡ ἀνάλυση αὐτὴ ἔχει τὴν ἐξῆς γραμμὴ: τοποθετεῖται τὸ ἔργο στὴν ἐποχὴ του, καθορίζεται καὶ συζητεῖται ἡ φιλοσοφία τοῦ ἔργου, ἐρμηνεύονται οἱ χαρακτικῆρες, δίνονται σκημικὲς ὑποδείξεις, ἀναλύονται τὰ μέρη, οἱ σκηνὲς κλπ. ὥστε οἱσὶ δὲν ἔχουν ὑπόψη τους τὸ ἔργο νὰ παρακολουθοῦν τοὺς συλλογισμοὺς τῆς κριτικῆς, συχνὰ γίνονται συγμύσεις πρὸς ἄλλα ἔργα τοῦ συγγραφέα. Ἐννοεῖται πῶς γιὰ τὸ κάθε κεφάλαιο ἡ κριτικὸς ἀκολουθεῖ ποικίλη γραμμὴ στὴν ἐκθεση, ὥστε νὰ μὴν ὑπάρχει τυπικότητα, ποὺ θὰ ἐνοχλοῦσε. Οἱ παραπομπὲς ἐδῶ πάλιν βοηθοῦν τὸν μελετητὴ καὶ πάλιν ἔχουν τὴν ἀξία τῆς πειστικότητος.

Τὸ ἔργο τελειώνει μ' ἓνα συμπέρασμα. Ἡ κριτικὸς μαζεύει σὲ τέσσερις σελίδες τοὺς βασικοὺς χαρακτηρισμοὺς γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Πρεβελάκη, τοποθετώντας σὰν βασικὴ ἐρώτηση τοῦ συγγραφέα τὸ «ποῖα εἶναι ἡ θέση τοῦ ἀνθρώπου καὶ ποῖος ὁ σκοπὸς τῆς ζωῆς του μέσα σ' ἓναν κόσμον ποὺ ἀπαρνήθηκε τὸ Θεό;». Ἀλλὰ τονίζει καὶ τὴν ἀγάπη τοῦ συγγραφέα γιὰ τὴ λαϊκὴ ψυχὴ, μιλά γιὰ τοὺς χαρακτικῆρες, στὰ ἔργα του. Θὰ μπορούσαν ὅμως πολλὰ ἄλλα νὰ διατυπωθοῦν συμπερασματικά. Πάντως μὲ τὴν ἀνάγνωση τοῦ βιβλίου πολλὰ

τοῦ ξεκαθαρίζονται, προπαντὸς πολλὰ τοῦ ἀποκαλύπτονται ἀπὸ τὸ θεατρικὸ ἔργο τοῦ Πρεβελάκη ποὺ θὰ τοῦ διαφεύγανε ὅπως δὴποτε ἀφοῦ δὲν θὰ μπορούσες νὰ δεῖς σὲ μιὰ σύντομη διάρκειαν χρόνου τὴν ἐρμηνεία τους στὴ σκηνή. Ἀπὸ τὴν ἄλλη ἡ ἀπλή ἀνάγνωση τοῦ θεατρικοῦ ἔργου σὲ βιβλίον, τοῦ ἀφήνει κενά, ὅση κι' ἂν ἔχεις φαντασία.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Στυλιανοῦ Χαρκιανᾶκη :
«Ἀπαράκλητοι καιροί», Ἀθήνα 1982.

Ὁ Στυλιανὸς Χαρκιανᾶκης στὰ ποιήματα τῆς συλλογῆς του «Ἀπαράκλητοι καιροί» σημειώνει τόπο καὶ ἡμερομηνία. Τοῦτο κι' ἄλλας δεῖχνει πῶς τὸ κείμενον ἔχει ἓνα κάπως ἡμερολογιακὸ χαρακτῆρα, ἔστω κι' ἂν ὁ χρόνος ἦταν «ἀπαράκλητος», δὲν τὸν προγραμματίζετε ὁ συγγραφέας. Σὲ μερικὰ ποιήματα νοιώθεις πῶς ὁ χώρος καὶ ἡ ἱστορία του ζύπνησαν στὸν ποιητὴ τὴν ἔμπνευση καὶ τὸν ὀδήγησαν στὴν ἔμμετρη ἔκφραση. Σὲ μερικὰ ἀπλῶς ὑποψιάζεσαι κάποιον τοπικὸ συμβᾶν γιὰ τὸ ὁποῖο δὲν ἔχεις σαφῆ ἰδέα ἀλλὰ ποὺ θὰχε βαρύτητα γιὰ τὸν ποιητὴ. Σὲ ἄλλα ὅμως ἀντιλαμβάνεσαι ἓνα εἶδος ἐξομολόγησης. Πάντως ἂν ἔλειπαν τόπος καὶ ἡμερομηνία δὲν θὰ κέρδιζε ἢ θὰ ζήμιωνε τὸ ποίημα.

Ἀλλὰ τούτη ἡ ἡμερολογιακὴ κατάταξη στερεῖ τὴ δυνατότητα σχηματισμοῦ ἐνοτήτων, καὶ ἀπὸ τὴν πρακτικὴ σκοπιὰ, κάπως δυσκολεύει, τουλάχιστον τὴν τακτοποιημένη κρίση. Καμμιά φορὰ ἡ συνηντρωσιὴ σ' ἓνα θέμα, ἡ ἐνόητα, δημιουργεῖ κλίμα εἰδικὸ μὲ τίς ἀλληλοσυμπληρώσεις. Ἐννοεῖται πῶς ὁ συγγραφέας ἔχει δικαίωμα νὰ δώσει τὸ ἔργο του μὲ τὸν τρόπο ποὺ θέλει ἢ τὸν τρόπο ποὺ ἀνταποκρίνεται στὸ αἰσθητήριό του.

Ὁ Στυλιανὸς Σ. Χαρκιανᾶκης εἶναι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Αὐστραλίας Στυλιανὸς καὶ πρέπει τοῦτο νὰ δηλωθεῖ, γιατί ὀλοφάνερα σὲ μερικὰ σημεῖα τὸ σχῆμα του συγκρατεῖ τὸν λυρισμὸ του νὰ ἐκδηλωθεῖ ἀδέσμευτα.

Γι' αὐτὸ συχνά συναγᾶς στοὺς στίχους του καὶ τὸν συμβουλευτικὸ τόνο ἢ ἀπλῶς τῆ φιλοσοφικῆ σκέψῃ.

Ὅμως πολλές φορές ἀποδεσμεύεται ἀπὸ κάποιους περιορισμοὺς καὶ τολμᾷ λόγους σοφούς, πού ἀποδεικνύουν περισσότερο τῆ σοφία τοῦ Θεοῦ παρὰ τὰ συνηθισμένα θεολογικὰ σχήματα, ὅπως π.χ. στὸ ποίημα «Ὁρθοφροσύνη» στὸ ὁποῖο ἐκφράζει τὴν ἀποψη, τὴν πολὺ ὀρθή, πὺς τὸν Θεὸ πρέπει νὰ τὸν θαυμάζεις ὄχι γιὰ τὰ θαύματα, ἀλλὰ γιατί ἐπλάσε τοῦτο τὸν κόσμο.

Θαῦμα δὲν εἶναι μόνο τὸ νὰ δεῖ ὁ τυφλὸς

νὰ περπατῆσει ὁ παράλυτος, ν' ἀναστηθεῖ ὁ πεθαμένος·

αὐτὸ θὰ ᾖσαν μεραληψία ἀπαράδεικτη γιὰ τὸ Θεὸ πού πιστεύουμε Δημιουργὸ ἐκ τοῦ μηδενὸς καὶ προνοητῆ τοῦ παντός.

Τὸ θαῦμα ἀγκαλιᾶζει ἀδιάστατο χῶρο καὶ χρόνο

εὐλογώντας τὴν πλησιμονή ὅπως καὶ τὴν ἔλλειψη

μ' ἓνα σῆμα κοινόχρηστο σ' ἀφρώστια καὶ ὑγεία

γιατί ἀδιάστατος εἶν' ὁ Θεός!

Θαῦμα λοιπὸν ἢ γῆ καὶ ἢ θάλασσα ὁ ἥλιος ὁ αὐτοκράτορας καὶ ἢ μαυροφώρα νύχτα

θαῦμα πού σᾶς μιλᾷ καὶ σεῖς ἀκοῦτε
θαῦμα πού μὲ πιστεύεται καὶ πάλι
δυσπιστεῖτε.

Ὡστόσο, ὁ ἀνθρώπινος παλιμὸς, καὶ ὄχι μόνο ἢ ἀπλή, ἢ σοφὴ στόχαση, ξεπηθᾷ μὲ πλούσιο λυρισμὸ σὲ πολλὰ ποιήματα τοῦ ποιητῆ, στὰ πολὺ προσωπικὰ του, σὰν π.χ. γιὰ τὸ πατρικὸ του σπιτί, τῆ μοναξιά του, τὶς φορτωμένες μὲ ἔγνοιες μέρες του. Μερικὰ πάλιν ἔχουν ἓνα μικρὸ χαρακτηριστῆρα, λυρισμὸ καὶ στόχαση.

Τὴν πάλιν ἀνάμεσα στὸ λυρισμὸ, τὸν θηλυκὸ τῆς καρδιάς καὶ τὸν καημὸ, τὸν ἀρσενικὸ, τὸν ἐκφράζει καὶ ὅλας ὁ ἱερωμένος ποιητῆς στὸ ποίημά του «Δέηση», τὸ πρῶτο τῆς συλλογῆς:

Εἶν' ὁ καημὸς μου ἀρσενικὸς
καὶ θηλυκὸς ἢ καρδιά μου,
βοήθη, θεέ μου, νὰ κρατήσω ἀσάλευτα
τὰ λογικὰ μου.

Τέλος πρέπει νὰ σημειωθεῖ πὺς σὲ μερικὰ ποιήματα τὸ καθαφικὸ ὕφος, κατὰλλῆλα ἀλλαγμένο, βοηθᾷ τὸν ποιητῆ νὰ ἐκφράζει κάποιους φιλοσοφικοὺς διαλογισμοὺς, χωρὶς νὰ ὑπάρχει ξηρότητα, ὅπως π.χ. στὸ «Διάκριση». Εἶδῃ καὶ ἐκεῖ βέβαια, δὲν λείπουν καὶ οἱ ἐπιδράσεις ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ποίηση.

Πάντως τὸ παρὸν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Στυλιανοῦ στὸν ποιητικὸ χῶρο εἶναι ἀξιόλογο ἀπὸ κάθε ἀποψη. Ἔχει ὡς σήμαρα κυκλοφορήσει ἄλλες τέσσερις ποιητικὲς συλλογές τὶς ἐξῆς: «Χῶμα καὶ στάχτη» «Παραλήρημα τοῦ Νότου», «Ἀπὸ φυλακῆς πρῶτας» καὶ «Εἰς ὧτα ἀκουόντων».

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Χριστοῦ Λάσκαρη, «Νὰ ἐμποδίζεις τὶς σκιές».

Ὁ Χρῖστος Λάσκαρης ἀνήκει στὴν εἰδικὴ κατηγορίαν ποιητῶν, πού ἠθελημένα παραμένουν στὸ περιθώριο γιατί δὲν μπόρεσαν ἢ — καλύτερα — δὲν θέλησαν

νά συνάψουν δημόσιες σχέσεις στον χώρο τους. Ο ίδιος, έχει τη χαρακτηριστική σημαγότητα των αληθινών δημιουργών.

Μετά μια συγκεντρωτική επίλογό του, με τίτλο «Ποιήματα, 1965—1978», κυκλοφόρησε το 1979, τυπώνεται τον Οκτώβριο του 1982 στη μικρή σειρά των εκδόσεων Διαγωνίου (με σχέδιο εξωφύλλου και επιμέλεια του Κάρολου Τσίζελ) το βιβλίο του «Νά εμποδίζεις τις σκιές». Η εν λόγω συλλογή περιέχει 68 διλογόστιχα ποιήματα. Διαβάζοντάς τα ένα προς ένα, μου έρχονται στον νου οι ακόλουθοι στίχοι του Μιχάλη Γκανά:

Γαλώνουν χαμηλά τὰ πολυβόλα
ή σκύβεις ή απογειώνεσαι.

Και είναι αλήθει πώς, έννέα στις δέκα φορές, ο ποιητής Λάσκαρης απογειώνεται με ιδιαίτερη μάλιστα άνεση. Προσέξτε πίσσο άδίστα λειτουργούν οι στίχοι:

Είσαι έδω
για να με προστατεύεις:
να εμποδίζεις
τις σκιές να δράσουνε,
το θάνατο
να γίνει πρέλια.

Η λιτότητα στη μορφή συνδυάζεται με την κάβρια έκφραση:

Στο σπύτι μας πάλι:
ο πεθαμένος πατέρας μου
μου χαιδεύει τὰ μαλιά,
ή μάνα μου φάβει.

Όταν ξυπνήσω
θα είναι δύσκολα.

Το δίπτυχο έρωσ-θάνατος — ή βασική, δηλαδή, θεματική της σύγχρονης ποιήσεως — εμφανίζεται καταλυτικό, ίσως στο ώραιότερο ποίημα της συλλογής:

Θ' αρχίσω με τη λέξη έρωτας
και θα τελειώσω με τη λέξη χώμα.
Τις ένδιάμισες θα ρωθώ πώς τις μαν-
τεύετε.

Ο Λάσκαρης άντλεί τὰ θέματά του από την καθημερινότητα — ιδωμένη ώς-τόσο από μια νέα όπτική γωνία, γιαυτό και πρωτότυπη:

Σαν τάφος βαρυστολισμένος το περί-
πτερο
μέ τις έφημερίδες,
τὰ φετινά περισδικά του έρωτα
και μέσα τον νεκρό,
όλον μελαγχολία
να ύπομένει.

Γνωρίζει τον περίγυρό του όσο κα-
νείς άλλος, όπως γνωρίζει τί θα συναντή-
σει έξω από αυτόν:

Κάθε φορά
που σχεδιάζω μια απόδραση
σκέφτομαι: τους φρουρούς με τὰ σκυλιά,
τον προδολέα εκεί πάνω
που χτενίζει.

Η χρονική φθορά κι έδω παρούσα:

Γέρασες,
κι αυτή ούτε μια ρυτίδα.

Τί έξευτελισμός
να βύφεις τὰ μαλλιά

και πλάι της
τον έθραστή να παρωσταίνεις.

Το νυστέρι του ποιητή πηγαίνει θα-
υρά άποκαλύπτοντας νέες αλήθειες. Κατα-
γράφοντας τὰ δεκάδες άδιέξοδα της σημε-

ρινής ζωής, πληγώνει και πληγώνεται. Μά ή έκδραση γνωστή:

Τή σκοτεινή δοκιμασία ζώ του ποιή-
ματος

τό φόδο που δέν είναι φόδος,
ένα πηγάδι π' ανεβαίνω πέφτοντας

κάτι κινάμεσα χαμό
κι έλπίδα.

Ο Λάσκαρης κατορθώνει έναν λόγο ώριμο και ζωντανό. Μιά σπάνια περίπτωση.

ΚΩΣΤΑΣ Θ. ΡΙΖΑΚΗΣ

Νίκος Ι. Ροζάκος, Το Νεοελληνικό Λαϊκό Θέατρο στην Αμερική 1903—1950. Falcon Associates, Inc., San Francisco, California, 1985, σ. 96.

Ο Ν. Ι. Ροζάκος με το νέο διβλίο του, «Το Νεοελληνικό Λαϊκό Θέατρο στην Αμερική 1903—1950», έδωσε ένα βασικό, πρωτοποριακό έργο, ένα έργο υποδομής για το νεοελληνικό θέατρο στην Αμερική. Περιγράφει σ' αυτό με προσοχή και σύστημα αλλά και με αγάπη και θαυμασμό, τα λαϊκά θεατρικά γεγονότα που κατά την πρώτη πεντηκονταετία του ευκιστού αιώνα παρουσίασαν οι Έλληνες μετανάστες στην Αμερική. Στην προσπάθειά τους να δημιουργήσουν και να κρατήσουν ζωντανή μια παράδοση ελληνικού λαϊκού θεάτρου, αντιμετώπισαν άπειρες δυσκολίες από κάθε πλευρά. Αλλά, όπως εργάστηκαν σκληρά και επίμονα και κατόρθωσαν να επιδιώξουν και να θριαμβεύσουν σ' άλλα πεδία της ανθρώπινης δράσης στην Αμερική, έτσι μπόρεσαν να δράσουν αξιόλογα και με συνέπεια και στο θεατρικό τομέα, που καθρεφτίζει μιαν άλλη άποψη της παρουσίας των στη χώρα αυτή. Βέβαια δεν μεγαλοούργησαν στο πεδίο αυτό, όμως έχουν τουλάχιστο επιτύχει να συντηρή-

σουν και να συνεχίσουν τη σκηνική παράδοση ανάμεσα στις ελληνικές κοινότητες και να την προσαρμόσουν προς τις απαιτήσεις του διαρκώς εξελισσόμενου περιβάλλοντος.

Γι αυτό ο Ν. Ροζάκος, παράλληλα με το λαϊκό θέατρο, παρακολουθεί και συνδυάζει την εκάστοτε κοινωνική κατάσταση, τις κοινωνικές και άλλες εξελίξεις που διαρκώς γίνονται ανάμεσα στους Έλληνες μετανάστες και στο γενικότερο περιβάλλον τους, κ' έτσι οι παρατηρήσεις και τα συμπεράσματά του για τα πνευματικά θέματα στηρίζονται σε γερά θεμέλια και αποχτούν αληθοφάνεια και ιστορική διαρύητα. Ο συγγραφέας έχει επίγνωση των οικονομικών και κοινωνικών παραγόντων που καθορίζουν — επηρεάζουν, τουλάχιστο — τα γεγονότα, τη συμπεριφορά των ανθρώπων, τις ιδέες των γενικά και τη ζωή τους. Αλλά, παρ' όλες τις οικονομικές, κοινωνικές και άλλες δυσχέρειες, οι Έλληνες μετανάστες καλλιέργησαν το θεατρικό ενδιαφέρον τους που σαν αδύνατο αλλά ζωντανό σπέρμα το έφεραν μέσα τους από την πατρίδα, και αγωνίστηκαν επίμονα και μεθοδικά για να το παρουσιάσουν, να το θρέψουν και να το μεγαλώσουν, σε ποικίλες μορφές, πρωτόγονα στην αρχή και φτωχικά, αλλά σιγά-σιγά πιο συστηματικά, μελετημένα και οργανωμένα: Με παραστάσεις σε πρόχειρες αίθουσες πρώτα, κ' έπειτα σε κάπως κανονικά θέατρα με έργα φτωχά και άτεχνα στην αρχή αλλά κατόπιν με τεχνικότερα, καινούργια ή και καλά γνωστά δράματα, τραγωδίες και κωμωδίες, από συγγραφείς άγνωστους, νέους και κακότεχνους ίσως, αλλά και από δραματουργούς μεγάλους, γνωστούς στο παγκόσμιο θέατρο με πρόχειρους ηθοποιούς, ερασιτέχνες προσωρινούς ή και με ταχτικούς η-

θοποιούς, επίμονους και εφευρετικούς στην προσπάθειά τους, αλλά και με επισιπέτες γνωστούς ηθοποιούς από την Ελλάδα.

Λίγες ήταν οι επιτυχίες, καλλιτεχνικές και οικονομικές, του λιγοδύναμου αυτού θεάτρου, όμως μεγάλη η ικανοποίηση από την αγωνιστική προσπάθεια που έφερε συγκινητική τη μνήμη της ελληνικής πατρίδας και σκορπούσε κάποιο φως ελληνικό και δημιουργούσε τη ζεστασιά και τη χάρη του ελληνικού χωριού και της απλής ελληνικής ζωής μέσα στον ελληνικό φυσικό και ψυχικό χώρο που προσπαθούσαν ν' αναπαρστήσουν και να ζωντανέψουν στην Αμερική οι θεατρικές αυτές εκδηλώσεις.

Αυτή η «κατ' επιφάνειαν» απεγνωσμένη προσπάθειά του νεοελληνικού θεάτρου στην Αμερική συμπληρώνει την άλλη, παράλληλη, προσπάθεια των Ελλήνων μεταναστών, που ίδρυσαν Ορθόδοξες Ελληνικές εκκλησίες και Ελληνικά σχολεία, για να διατηρήσουν και να συνεχίσουν την πίστη και τη γλώσσα τους, τα ήθη και τα έθιμα και τα ιδέωδη που έφεραν στην Αμερική από την Ελλάδα. Με το γέλιο και το κλάμα, με τη χαρά και το χορό και το πανηγύρι που παρουσίαζαν στη σκηνή κατά τις λαϊκές θεατρικές παρουσιάσεις, οι Έλληνες μετανάστες είχαν την ψευδαίσθηση πως συνέχιζαν στην ξενιτιά την ειδικιλιακή ζωή του ελληνικού χωριού. Κι αυτό πολύ τους δυνάμωνε για ν' αντιμετωπίσουν θαρραλέα τη σκληρή πραγματικότητα της αμερικανικής ζωής, που διαρκώς άλλαζε και τους έκανε να νιώθουν όλο και πιο αλλοτριωμένοι από την απομακρυσμένη πια ελληνική πείρα.

Τούτη τη δύσκολη αλλά ωραία θεατρική Οδύσσεια των Ελλήνων στην Αμερική μας την παρουσιάζει ο Νίκος Ροζάκος στο τελευταίο βιβλίο του ζωνηρά και

πλούσια, με πληροφορίες εξακριβωμένες, με κείμενα και νοκοιμένα αυθεντικά, με ονόματα και φωτογραφίες συγγραφέων και ηθοποιών, έργων και προγραμμάτων, με τις υποθέσεις και αποσπασματα θεατρικών έργων, με οικονομικές πληροφορίες και ποικίλες δημοσιογραφικές ενδείξεις. Όπως εργάστηκαν με πίστη κ' ενθουσιασμό και με συναίσθηση της νερής αποστολής των οι πρωταπόροι του λαϊκού θεάτρου για να το ευσταγάγουν, να το καλλιεργήσουν και να το δυναμώσουν στην Αμερική, έτσι ευσυνέδητα και στοχαστικά, επίμονα και συστηματικά, με οργάνη κ' ενθουσιασμό δούλεψε ο Νίκος Ροζάκος, για να μαζέψει το υλικό, να ετοιμάσει και να παρουσιάσει άρτια το έργο του «Το Νεοελληνικό Λαϊκό Θέατρο στην Αμερική 1903—1950». Μας έδωσε ένα έργο ιστορικής σημασίας: μια μονογραφία που καλά παρουσιάζει μιαν από τις ευγενικότερες πνευματικές προσπάθειες για τη διατήρηση και μεταλαμπάδευση της θεατρικής τέχνης ανάμεσα στην Ομογένεια της Αμερικής. Του αξίζει κάθε έπαινος.

ΚΩΣΤΑΣ Μ. ΠΡΟΥΣΗΣ

Σ. Χαρκιανάνη, 'Η οικειότητα των αίνιγμάτων.

'Η ποίηση του Στυλιανού Χαρκιανάνη, Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, βασικά έχει γνωμικό χαρακτήρα. Τούτο οφείλεται στο ότι ο ποιητής έχει την ιδιότητα του κληρικού και το λειτουργικό του αυτό κατά κάποιο τρόπο τον υποχρεώνει να εκφράζεται συμβουλευτικά. Επίσης η Θεολογική του μόρφωση και ή μελέτη των εκκλησιαστικών κειμένων, δημιουργούν αυτό το γνωμολογικό κλίμα. Τέλος, ή επίδραση του Καθάφη υποδοθεί, με την εργαστηριακή της παράδοση, αυτή την γνωμική έκφραση.

Ἡ ἕκτη στήν σειρά τῶν ποιητικῶν ἐκδόσεων τοῦ Χαρκιανῆ, πού ἔχει τίτλο «Ἡ οἰκειότητα τῶν ἀινιγματίων», ἔχει γνωμικὴ χαρακτηριστῆρα, ὅπως καὶ οἱ προηγούμενες. Ἀπὸ κάθε ἀποψη (ῥυθμός, θέματα, μορφή, γλῶσσα), ἀποτελεῖ συνέχεια τῆς προηγούμενης («Ἀπαιράκλητοι καιροί», 1982). Ἀπὸ τὴν ὑποσημείωση σὲ κάθε ποίημα πού δηλώνει πῶς καὶ ἡμερομηνία, φαίνεται πὼς συμβάντα προσωπικά, ἢ τυχαῖες ἐμπειρίες τῆς ἡμέρας, ἔδιναν τὸ ἐρέθισμα γιὰ τὴν σύνθεση τοῦ ποιήματος, ὡς γὰ ἦταν τοῦτο ἓνα εἶδος τελικοῦ συμπεράσματος.

Βέβαια, σπάνια, ὁ ἐκκλησιαστικὸς χαρακτήρας ἐμφανίζεται στοὺς στίχους κι' αὐτὸς πάλι κατὰ τρόπον συναίσθηματικά λαϊκό. Συχνὰ ὁ γνωμικὸς χαρακτήρας παρουσιάζει εἰρωνικὲς αἰχμές γιὰ κινήσεις καὶ χαρακτηριστῆρες.

Ὅπως εἶναι φυσικό, στὴν γνωμικὴ ποίηση ὑπερσχύουν οἱ ἐντολές τοῦ μυαλοῦ καὶ μένουν σὲ δεύτερο ἐπίπεδο οἱ παλμοὶ τῆς καρδιάς. Γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγο, τὰ πῶς πάλι ποιήματα τῆς συλλογῆς αὐτῆς σοῦ γεννοῦν συλλογισμοὺς καὶ σὲ προβληματίζουν. Δὲν σοῦ υποβάλλουν τίς ἰδέες τους, μὲ τὴν μεσολάβηση τοῦ συναίσθηματος.

Τὰ θέματα τῶν ποιημάτων εἶναι ποικίλα, χωρὶς σύνδεση ἀναμεταξύ τους, ὥστε γὰ υποψιάζεσαι ἐνότητες.

Κυριαίνονται ἀνάμεσα στὰ πολὺ ἀντικειμενικὰ σὸν περιγραφή καὶ σκέψεις, καὶ στὰ πολὺ ὑποκειμενικά, τὰ ὁποῖα ὅμως, μ' ἓνα στίχο ἀντανταχίζονται καὶ πρὸς τὸ περιβάλλον. Ἡ γλῶσσα εἶναι ἀπλή καὶ καθημερινή καὶ σπάνια παρεμβάλλονται ἐπιθέματα ἀσυνήθιστα, ἢ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ τύπου.

Στὴν συλλογὴ αὐτῇ, πού ὅπως ἀναφέρθηκε ὑπερσχύουν τὰ γνωμικοῦ τύπου ποιήματα, συναντᾶς καὶ λίγα ποιήματα καθαρὰ λυρικοῦ χαρακτήρα, ὅπως αὐτὸ τὸ δημοτικὸ, πού μυρίζει κρητικὸ ἰδίωμα (ὡς σημειοθεῖ ὁ ποιητὴς κατὰ γὰρ ἀπὸ τὴν Κρήτη).

ΔΗΜΟΤΙΚΟ

Δὲν ξέρει ἐκεῖνος γὰ πούλα μὴδὲ καὶ
 ν' ἀγοράζει
 γι' αὐτὸ μὴν τανε πέμπτετε στὴν ἀγορὰ
 μονάχο
 αὐτὸς γεννήθηκε φτωχὸς κι' ὁ νοῦς του
 δὲν ἀλλάζει.

κατέχει ὅμως γὰ τραγουδεῖ.

Πέστε ντου γὰ σᾶς πεί σκοποὺς πού
 μαθε στή Μαδάρα
 μὲ σταλισμένα τὰ ὠξὰ τὸν νοῦ ντου
 μεθυσμένο,
 πόσους ἄγῳους γνώρισε φηλὰ στὰ Ἐ-
 ρημοκλήσια,
 κι' ἔντα τοῦ δᾶκαν μυστικό.

Εἶναι ἀλήθεια πὼς συχνὰ ὁ στίχος τοῦ Χαρκιανῆ χωλαίνει, καὶ σοῦ δίνει τὴν ἐντύπωση πὼς ἐνσυνείδητα πεζολογεῖ. Φαίνεται πὼς περισσότερο τὸν ἐνδιαφέρει ἢ σαφήνεια τοῦ λόγου, χωρὶς ἀσυνήθιστες μετατοπίσεις τῶν λέξεων, ἢ παράξενα φραστικά σχήματα πού θὰ προκαλοῦσαν ἐκπλήξη στὸν ἀναγνώστη, ἀλλὰ πιθανὸν γὰ ἀδυνατίζαν τὴν ἐννοια.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Κ ὠ σ τ α Σ α ρ δ ε λ ῆ: Ἡ Ρωμοσύνη καὶ ὁ Φ. Κόντογλου.

Ὁ Κώστας Σαρδελῆς μὲ τὸ διβλίο του «Ἡ Ρωμοσύνη καὶ ὁ Φώτης Κόντογλου», βασικά ὑποστηρίζει τὴν ἐξῆς θέση: ἄλλο ὁ Ἑλληθευσμὸς καὶ ἄλλο ὁ Ἑλλητισμὸς ἢ Ρωμοσύνη. Ἀπὸ τὴ θέση αὐτῇ ξεκινᾶ ν' ἀναπτύξει τὴν ἀποψή του, πὼς

ό σχηματισμός του μικρού ελληνικού κράτους, με ξένα πρότυπα που συμφέρανε στη Δύση, υποβάθμισε τον Έλληνισμό δια του Έλλαδικού.

Ο Νεοελληνισμός παραδέχεται ό συγγραφέας πώς, ούσιαστικά, είναι ή για αιώνες παραδοσιακή ανάμειξη του αρχαίου Έλληνικού πνεύματος με την Όρθοδοξία, που είχε ως αποτέλεσμα τό Βυζάντιο και τά μεταβυζαντινά χρόνια, τά τουρκοκρατούμενα. Άκριβώς γονιοί, έμās τών Νεοελλήνων είναι τά βυζαντινά και μεταβυζαντινά χρόνια, ένώ λανθασμένα κοιτάμε με την παιδεία μας και με άλλες έκδηλώσεις μας νά πλησιάσουμε (που δέν μπορεϊ) τούς προπάππους μας, δηλαδή τόν αρχαίο Έλληνισμό.

Αυτή ή κίνηση ή παλύ αφύσικη, αναμειγμένη με τή μίμησή μας δυτικού τύπου, μάς κατόνησε Γραμμάτους με όλη τήν υποστηρικτή σημασία του όρου αυτού. Βέβαια ό Σαρδελής δέν αποκλείει τό ξεχώρισμα συγγενικών στοιχείων από τόν δυτικό πολιτισμό, που θά τά εντάξουμε στον δικό μας με γόνιμο και όχι μιμητικό τρόπο. Έναντιώνεται όμως στον πιθηκισμό, μάλιστα με τήν έγνοια του προσευτισμού.

Με βάση αυτές τίς, κατά τά άλλα, αλήθειες, που ίσως σε μερικά σημεία νάχουν κάποιαν υπερβολή, αντιμετωπίζει ό Σαρδελής τόν Άλέξανδρο Παπαδιαμάντη και στη συνέχεια τόν Φώτη Κόντογλου, τόν δεύτερο περισσότερο σαν πεζογράφο και φανατικό υποστηρικτή τής Ρωμιοσύνης, αυτού του παλλμού που έφερε από τή γενέτειρά του τό Άϊβάλί. Ό συγγραφέας χρησιμοποιεί και απόψεις διαφόρων συγγραφέων για νά δείξει πώς δέν μιλά πρωτόκουσσα και αστήρικτα, αλλά πώς άρριετοι νεοέλληνες έχουν τίς ίδιες

θέσεις για τή Ρωμιοσύνη, τόν Παπαδιαμάντη και τόν Φώτη Κόντογλου.

Τό ύφος του Σαρδελή σε μερικά σημεία έν τών πραγμάτων χαλαρό έχει μίαν έπιθετικότητα, χρησιμοποιεί τίς επαναλήψεις για νά ισχυροποιήσει στην αντίληψή μας τή θέση του, συχνότατα μάς φέρνει στη δύσκολη θέση νά δεχτούμε χωρίς συζήτηση τόν λόγο του. Πάντως όλα τά λέει καθαρά, άφοβα «χωρίς φράγκικες φόρμες» όπως λέει που νά συγχίζουν. Δέν επιδιώκει νά εκπλήξει με τό ύφος. Άπλώς επαναλαμβάνει σταθερά τίς απόψεις του. Πάντως, αναρωτιέται κανείς άν μερικά πράγματα, που θεωρητικά είναι όρθά από πρώτη ματιά, θά μπορούσαν νά μπουν στην πράξη τότε ή έπειτα. Π.χ. ό συγγραφέας δέχεται πώς ή φυσική πρωτεύουσα του νεοελληνισμού έπρεπε νάταν ή Θεσσαλονίκη, μετά τό χάσιμο τής Πόλης, και όχι ή Άθήνα. Και τό σπηρεϊει αυτό στη βασική του θέση πώς ό Νεοελληνισμός είναι ή έπρεπε νάνα βυζαντινο, μεταβυζαντινά χρόνια, όρθοδοξία. Όμως προκύπτει τό έρώτημα: τά γεγονότα βοηθούσαν νά γίνει τούτο, έστω κι' άν λέει πώς ό,τι έγινε είναι ή υπόδειξη τών ξένων συμφερόντων; Πώς θά καταναμύσταμε τά ξένα, πολύ δυνατά συμφέροντα;

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΑΝΑΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ

ΟΔΥΝΗΡΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΜΙΑΣ ΕΠΟΧΗΣ: ΤΟ ΠΟΙΗΤΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΚΛΕΙΤΟΥ ΙΩΑΝΝΙΔΗ

Η έποχή μας, αυτή ή έποχή του παρολόγου, ανάμεσα σε' άλλα παράδοξα που έχει νά παρουσιάσει είναι και τό φαινόμενο τής επικίνδυνης επέκτασης τής ειδικευσης και του καταμερισμού σ' ένα χω-

ρο θίπας ὁ πνευματικός. «Σταυρώθηκε ἡ Ἐπιστήμη» γράφει ὁ ποιητής, μὰ σταυρώθηκε μόνον ἡ ἐπιστήμη ἢ μήπως ἔχει σταυρωθεῖ ἀλόκληρος ὁ πνευματικός χώρος; Ἐλλῶστε «διαλλέξεις δὲν ὑπάρχουν / οὔτε γράφονται βιβλία» μὰ κι ἂν γράφονται «Δὲ βλέπεις πὺς τὸν τελευταῖο καιρὸ / δὲ διαβάζονται τὰ βιβλία;» Τελικὰ ποιὸς εἶναι ὁ ρόλος ποὺ καλεῖται νὰ δραματῆσει ὁ πνευματικός ἀνθρώπος κι εἶναι δυνατόν νὰ κατακαρμυτωστῆ αὐτὸς στὸ ὄνομα κάποιου «εἰδικότητας»;

Ἡ μακριὰ πορεία τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν ὠριμότητα, μιὰ πορεία συχνὰ ἀντιφατική, τὸν φέρνει ἀντιμέτωπο μὲ τὸ πρόβλημα τοῦ συγκερασμοῦ τοῦ ἐπιμέρους ἀντικειμένου τῆς ἐπαγγελματικῆς του δραστηριότητος μὲ ὅλο τὸ σύστημα τῶν προβληματισμῶν καὶ τῶν ἀναζητήσεων του ὡς πνευματικοῦ ἀνθρώπου. Ὅταν ἐκ προοιμίου μιὰ σκέψη ἐν ἐρηγόρσει καὶ μιὰ ἀνήσυχη συνείδηση, αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ καταγράψει τίς ἀνάγκες του μπροστὰ στὰ συμβαίνοντα τῆς σύγχρονης πολυτάραχης ζωῆς. Δὲν εἶναι ἡ ἀμέση ἀμπερῶν τῆς ζωῆς ποὺ τὸν ὀδηγεῖ στὴν ἀνάγκη νὰ ἐκφραστῆ, ἀλλὰ ἡ ἐπιθυμία του νὰ κάνει τοὺς τρίτους κοινωνοὺς ὧν ὅσων ἀπεικόμισε ὁ ἴδιος μέσα ἀπὸ τὴν ἐπίμονη, ἐπάμνη καὶ διαρκῆ διερεύνηση τῆς ζωῆς.

Ἀνάλογη εἶναι καὶ ἡ περίπτωση τοῦ Κύπριου ποιητῆ Κλεῖτου Ἰωαννίδη, ποὺ ἀπιστελεῖ μιὰ σημαίνουσα παρουσία μέσα στὸν ἄνθρωπο τοῦ ἐλληνικοῦ ποιητικοῦ λόγου. Τὰ πνευματικὰ του ἐνδιαφέροντα δὲν περιορίζονται μόνον στὸν ἀπεριόριστο ἄνθρωπο τοῦ φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ, ἀλλὰ ἐπεκτείνονται σὲ πολλὰ καὶ διαφορετικὰ ἐκδηλώσεις τοῦ πνεύματος. Ἡ πολυμέρεια τῆς πνευματικῆς του δράσης δίνει ἕνα ἰδιαίτερο βάρος στὴν παρουσία του ὡς πνευμα-

τικῆς προσωπικότητος. Ἀλλὰ, ὑπάρχει καὶ κάτι ἄλλο ποὺ εἶναι ἐκδηλοῦσθαι τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου, βιωμένη μέσα ἀπὸ τὸ πρῶτο τοῦ Κύπριου—Ἐλληνα. Εἶναι ὁ Ἕλληνας ὁ αἰώνιος, ὁ ἀναλλοίωτος, ὁ δεμένος πάντα μὲ τὴν μοναδική του Γῆ, τὴν πατρίδα καὶ μὲ τίς δικές της τύχες.

Μέσα ἀπὸ τὴν ποίησή του παρακολουθεῖται ἡ πορεία ποὺ διήγνησε ὁ ποιητής καὶ ἡ ὠρίμανσή του ὡς πνευματικοῦ ἀνθρώπου, ποὺ φαίνεται μὲ τὴν βαθμιαία συνειδηματοποίηση τῶν αἰτίων τοῦ ἐσωτερικοῦ δράματος ποὺ βιώνει ὁ σύγχρονος ἀνθρώπος καὶ πολὺ περισσότερο ὅταν αὐτὸς εἶναι Ἐλληνας καὶ Κύπριος. Οἱ ἀντίρροπες δυνάμεις ποὺ αἰσθάνεται νὰ παλεύουν μέσα του — ἀρνηση καὶ κατάφαση στὴ ζωὴ — κι ὅσες βλέπει νὰ συγκρούονται στὸν κόσμον ποὺ τὸν περιβάλλει μεταβάλλονται σὲ ἀντικείμενο ἐπίμονης διερεύνησης. Στὴ συνείδησή του ἔχει καταρρεύσει πᾶς ἡ προσωρινὴ ἰσορροπία ποὺ μπορεῖ ἀραχνοπρόθεσμα ν' ἀποκατέστησε ἡ ἐλπίδα. Ὁ ποιητής εἶδε, γνώρισε, ἔζησε κι ἡ γνώση αὐτὴ ἔγινε βίωμα καὶ βαραινῆ μέσα του, «Πόναιε ἡ γνώση». Γεμάτος πίκρα γράφει στὸ «Ἔσεται Ἡμεῖς»: «Οἱ λόγοι μᾶ» κατὰκλυσαν. / Περίσσεψαν οἱ ὑπογράφες.» καὶ ζητᾶ «ἔσεῖς ποὺ ξέρετε / τὴν πορεία τῶν ἀστρῶν / καὶ τίς διαβουλεύσεις / ἰστὰ τέσσερα σημεῖα / τοῦ ὀρίζοντος / πῆς τε / πῆς τε μας.» ὅμως «Οἱ παρατηρητές σιωποῦν. / Ἐξοχὸν φαίνεται / τὸν λόγο τους».

Ναίμιζουμε πὺς γιὰ τὸ δράμα τῆς Κύπρου κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ ἀμφισβητήσει τὴν ἀρμολογία ἐνὸς Κυπρίου νὰ μιλήσει πρῶτος αὐτὸς καὶ πολὺ περισσότερο ὅταν ὁ λόγος του συνοδεύεται καὶ ἀπὸ τὸ ποιητικὸ ἄλλαντο. Διαθέτοντας τὴν ἀμε-

σότητα της προσωπικής εμπειρίας και την ποιητική φλέβα καταθέτει μία μαρτυρία που δεν είναι μία καταγραφή γεγονότων, συμβάντων και βιωμάτων, αλλά μία καθαρή διαυγής ποίηση που αντιμεμάχεται τη ρητορεία. Πυκνή και επιγραμματική ή έκφραση του Κλειτού Ίωαννίδη, με μία γλώσσα περισσότερο υπαινικτική παρά αποδεικτική, καταγράφει τις ψυχικές του δικαιμιάνσεις και μάς υποβάλλει το δραματικό υπόστρωμα μιας απέριτης, δωρικής ποίησης που εχθρεύεται τον πλήθωρικό λόγο κι αφήνει να φανεί ή στοχαστικότητα και ή ευγένεια των συναυθημάτων. Οι τόνοι του είναι χαμηλοί, δίχως φιλολογικές εξάρσεις, που δεν προσιδιάζουν στο περιεχόμενο των ποιημάτων του Κύπριου ποιητή. Όσο για τα έξωτερικά καθέκαστα που περνούν μέσα στους στίχους αχνογράφονται σαν απλές νύξεις, ίσα - ίσα για να αιτιολογήσουν τις ψυχικές αντιδράσεις που προκαλούν.

Διαβάζοντας τις τέσσερις ποιητικές συλλογές του Κλειτού Ίωαννίδη «Ποιήματα 1967—1977», συνολικός τόμος που κυκλοφόρησε το 1977 και «Τὰ Πένθημα», που δημοσιεύτηκε το 1981, βρισκόμαστε αντιμετώπι: μ' έναν ήρθολογιστή—διανοούμενο — έλλωστε ή ενασχόλησή του με τη φιλοσοφία ενισχύει πλήρως και δίνει ουσιαστικό περιεχόμενο στο παραπάνω δίδυμο — που απεκάθαρε την ποίησή του από τὰ θάρη της καθημερινότητας και επέλεξε τὰ συμβεδηρία έκεινα που βρίσκονται πιό κοντά στη δική του ψυχασύνθεση και έκφράζουν τὸ δικό του συναυθηματικό κόσμο, δίνοντας της έτσι τὸ θάρος και τὴ δαίσταση της ανθρώπινης ούσιας. Μας δίνεται ή εικόνα ενός στοχαστή—ποιητή που παρατηρεί, στοχάζεται και γιόθει επιτακτική τὴν ανάγκη να θρει ένα διέξοδο στην τραγικότητα της ανθρώ-

πινής ύπαρξης. Και πράγματι, πίσω από τὰ φαινόμενα και τὰ γεγονότα διακρίνει τὴν ανελέητα βαριά ἀνθρώπινη μοίρα του Έλληνα.

Η σταθερή προσήλωση στην ιδέα της έλληνικής εθνότητας και ή πίστη στον έλληνισμό είναι: μία ἀμετακίνητη θέση που πάνω της εδράζεται ή ποίηση του Κλειτού Ίωαννίδη, που έζησε και ζει τις μεταβολές που συμβαίνουν γύρω του. Παράλληλα αίσθάνεται πάνω του βαρὺ τὸ τίμημα της κληρονομιάς του ελληνικού πνεύματος και για τὸ λόγο αὐτὸ είναι συγκινητική ή προσπάθειά του να βρει τὸν τρόπο να εκφράσει τὴν αγωνία του για τὴν τύχη αὐτοῦ του πνεύματος. Θέλει να πείσει και τὸν ἴδιο του τὸν ἑαυτὸ ότι μέσα στην ἀρένα της εὐρωπαϊκής πνευματικής ζωής μπορεί να υπάρξει ή επιβίωση της φυλής του χάρη στη γλώσσα «Κουραστήκαμε να μαθαίνουμε ξένες γλώσσες / θέλουμε να μιλήσουμε τὴ μητρική». Στὸ κάτω - κάτω της γραφής «Πάμε κατ' εὐθεϊαν / λένε στην Ἄνατολή. / Οἱ Βόρειοι / συνηθίζουν στὰ συνέδριά τους. / «Μας χωρίζουν οἱ διδασκαλίες / μάς χωρίζει: / ή ἱστορία της γῆς». Συνάμα ο ποιητής καταθέτει και τὴ μαρτυρία ενός ὀρθολογιστή που ἀδυνατεί να ξεστρατίσει από τὸν ἑλληνικὸ Λόγο και ν' ἀποδεχτεί ὄλον αὐτὸν τὸν παραλογισμό του στημένου παιχνιδιού που παίζεται στὸν τόπο του με παλγνια τὸν ἴδιο και τὸ ἔθνος του. «Ὁ θρίαμβος της Ἱστορίας / μάς ἔχει: ἐντίμους» μὰ ή ἴδια «Ἡ Ἱστορίαδευλὰ ἀπολογεῖται:» όταν «Θέλουμε να μάθουμε τὴν προῖστορία / ὅλων τῶν δυνατῶν / του Βουδδα, του Χριστοῦ, / μήπως και μοιάζει: πουθενά με τὴ δική μας.» Τί ἀπολογία να δώσει...

Μέσα από τὸς στίχους του Κλειτού Ίωαννίδη ξεπηδα ὅλη ή πύρα του κατα-

τρεγμένου που στον τόπο του «Είναι τὰ σπύτια χωρίς πέτρες / ... / είναι οἱ ἐκκλησιαστές χωρίς καμπαναριά.» και που ἀνήμπορος νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὴ μοῖρα του, που ἀλλοί τὴν ἀποφασίζουσαν ἐκφράζει τὸν πόνο του «Δὲν ξέχουμε ὡς πού θὰ φτάσει / ἢ νέα μας κατάθεση / ἢ ξεριζωμένη γῆ μας». «Σβήσανε οἱ φλόγες. / Ἔμεινε τὸ ξύλο τοῦ θανάτου.» Τὸ ριζικό τῆς φυλῆς του παρόλα αὐτὰ τοῦ ἐπιβάλλει τὸ σκληρὸ κανόνα τοῦ αἵματος. Δίχως μοιρολατρεῖες ὁ ποιητὴς δηλώνει σθεναρὰ «θ' ἀκαλουθηθήσουμε τὸν κανόνα μας. / Ἄναγεώνεται: σήμερα / τὸ συμβόλαιό μας. / Καρδιά / μὴν ὑπολογίσεις / τὸ αἷμα σου.» Μὲ πικρὰ γράφει πὺς «Ἀπὸ καιρὸ θρυσκόμαστε / στὴ γραφὴ τῆς Ἱστορίας. / Πιὸς θὰ πληρώσει τὸν ἐξευτελισμὸ τοῦ / αἵματος» γὰ νάρθει: μετὰ ἀμελλικτῆ ἢ καταγγελία «ἐδῶ πρόκειται / γὰ τὴ σφαγμένη Κύπρο / και τοὺς πρόσφυγες / τοῦ ἱεροῦ τῆς κήπου / στὰ δυτικά ἀκρογᾶλια τῆς πατρίδος μου». Κι ὅμως ἐναντία σ' ἄλλη αὐτὴ τὴν ἀδικία ἢ πολιτιστικὴ ὑπεροχὴ αὐτοῦ τοῦ λαοῦ ἐκφράζεται μέσα ἀπὸ τὸ φιλειργισμὸ του. «Πολεμοῦμε τὸν πόλεμο / ἀγαποῦμε τὴν ἀγάπη / κι εἴμαστε αὐτοὶ που εἴμαστε. / Νὰ ὁ τίτλος τοῦ πολιτισμοῦ μας.» Ὁ ὕδρος ὁ ποιητὴς μὲ «Τετραωμένη ζωὴ / σῶμα μαχαιρωμένο κι ἀνοπάνητρο εἶναι «ὁ γιὸς τῆς Ἑλληγίδας / ... / δέντρο ἄθωο στὴ σιωπὴ / μὲ στεναγμὸ θαθὸ / ... / Καὶ τὰ μάτια του ἦτανε στραμμένα / στὸ σκοτεινὸ οὐρανὸ τῆς πατρίδας του.» και φωνάζει «Ἀφήστε μας / νὰ δοῦμε τὴ γῆ τῶν πατέρων μας.» Ἡ ἀλήθεια εἶναι τρομερὴ «ἢ Κύπρος παραμένει χωρίς Κυπρίδα / και στὴν ἀκολουθία τῆς Ἐνάτης Ὁρας / ἀναδλήθηκε ἢ Ἄνουξη» κι ἢ Λευκωσία, «ἢ πόλη του», στὸ ὁμώνυμο ποίημα, «σήμερα / στὴ σιδαρένια ἐποχὴ» ἔχει χάσει ἀκόμη και τ'

ὄνομά της «σ' ὀνομάζουν Λήδρα / και πρόσυνη γραμμὴ» κι ὅμως «ὕπαρχεις πόλη μου. / Κι ἄς πενθῶ τίς νύχτες τ' ὄνομά σου / τοὺς τίτλους ἰδιοκτησίας σου / τὴν Ἄσια που σοῦ χάλασε τὸ πρόσωπο.»

Μήπως αὐτοὶ οἱ στίχοι εἶναι φορτισμένοι ἀπὸ τὸν ὑποκειμενισμὸ τοῦ δημιουργοῦ τους, μήπως ἔχουμε μιὰ ἔμμεση ἀναφορὰ στὶς συγκινησιακὲς καταστάσεις που προκαλοῦν στὸν ποιητὴ τὰ γεγονότα; Ἄλλὰ, ζώντας μέσα στὸν παραλογισμὸ τί ἄλλο μπορεῖ νὰ κάνει ὁ ποιητὴς παρὰ νὰ αὐτοβιογραφεῖται; Ἀκόμη κι ὅταν δὲν ἀναφέρεται ἄμεσα στὸν ἑαυτὸ του μήπως δὲν εἶναι οἱ δικές του ἑξωτερικὲς και ἐσωτερικὲς περιπέτειες που τὸν ὠθοῦν νὰ διέσει μέσα ἀπὸ τὸν ποιητικὸ λόγο τὴν ἀργανωμένη ἐνότητα τοῦ ποιήματος πού ἔχει και μιὰ κατάθεση; Ἔτσι καθὼς «Φεύγουν οἱ μέρες / ἢ ποίηση ἀντιδρᾶ», «Κι ἢ Ποίηση / μόνη / παραπονιέται:» κι ἂν εἶναι προσωπικὴ παραμένει πάντα ἢ οὐσία τοῦ αἰσθητικοῦ φαινομένου, τὸ ποίημα ἀπὸ τὴ στιγμή τῆς τελείωσής του ἀποτελεῖ μιὰ αὐθόρακτη ὄντοτητα. Μιὰ ὄντοτητα που γύνεται σκληρὴ διαπίστωση — «Ὁ εἰκοστός αἰώνας ἔρπει: / ... / Ὁ εἰκοστός αἰώνας ἀναπαύεται.» —, μήνυμα — «Μικρὴ / φαίνεται εἶν' ἢ ζωὴ / κι οἱ στιγμὲς / μεγάλες» — και σύμβολο που μέσα ἀπὸ τὴ σημαντικὴ τῆς ποίησης μεταβάλλει τὸ ἀτομικὸ θίωμα ἀναγράφωντάς το στὸ χῶρο τοῦ ἀντικειμενικοῦ. Ἔτσι οἱ στίχοι: «Ἔχω ἀνάγκη / ἀπὸ μιὰ μεγάλη λήθη / και νὰ ξαναρχίσω / τὴ ζωὴ μου», «Κι εἶναι ὁ φόδος τῶν χρόνων που ἔρχονται / λῆθος ἀκρίνητος / μετάληψη καθημερινὴ ἐσπαυρωμένου.» δὲν εἶναι πιά φορτισμένοι μὲ τόνους προσωπικούς, ἀλλὰ ἔχουν ἀπακτῆσει μιὰ πανανθρώπινη διάσταση. Ἀφοροῦν πιά τὸν κάθε ἀνθρώπο που «συνειδητοποιεῖ πὺς ἔχει ἀπομείνει μὲ τ'

«Ευαγγέλια / τὸν Πάμπλο Νερούντα / καὶ τὸν πυρπολημένο φοιτητὴ τῆς Πράγας» ν' ἀτενίζει τὴ «ζωὴ μας ἀπίστευτο / ἀτέρμονη διαδοχὴ θανάτων.» Κι ἂν «Ἡ ἀνεκτικότητά τοῦ θανάτου / θάνατος.» τελικὰ ἐναπόκειται στὸν ἀνθρώπο νὰ ἀντιδράσει, νὰ ἐπαναστατήσει. «Μὴ φοβηθεῖς τὴν κρήνη τῶν σημάτων / ἐτοιμάζουν τὴν εὐαισθησία» γράφει στὸ «Μυστικὸ Κώδικα» ὁ Κλεῖτος Ἰωαννῆδη.

Καὶ «Ἡ παρένθεση τῆς μουσικῆς / μὴ μᾶς γελάσει». Τὸ ἐρωτικὸ στοιχεῖο ποὺ ὑπεισέρχεται: μέσα στὴν ποίηση τοῦ Κλεῖτου Ἰωαννῆδη διαποτίζεται ἀπὸ τὸ συναίσθημα τῆς πικρίας, τοῦ ἐγκλωδισμοῦ μέσα σ' ἓνα ἀδιέξοδο, στοιχεῖα ποὺ διακατέχουν καὶ τὸν ἐρωτικὸ του λόγο. Ἡ μόνη ἐπιτείνεται ὅταν αὐτὸς μαζεύει «τῆς μοίρας τὸ χρῶμα σὲ ξένης γῆς κορμί.» Αἰσθαντοῦς ἀποπειράται νὰ ξαναγυρίσει στὸ χῶρο τοῦ ὄνειρου, νὰ ἀποφύγει τὴν πραγματικότητά, νὰ ζεστάνει τὴ μνήμη καὶ νὰ βρεῖ καταφύγιο μέσα της. Τελικὰ αὐτὴ ἢ ἄλλη ζωὴ ποὺ ἀναζητᾷ ὁ ποιητὴς εἶναι μιὰ χαμένη πραγματικότητά ἢ μήπως εἶναι αὐτὴ ἢ ἄλλη ζωὴ ποὺ παίρνει «ἅλη ἀπ' τ' ἄδυστα τῶν ὀνείρων;» «Ἦταν γιατί ξενητευτήκαμε» καὶ «Μακρὰ / ἀπ' τὴν πατρίδα / σ-οὺς γκριζοὺς οὐρανοὺς / γεννιοῦνται συχνὰ / οἱ Ἰδέες» ἦταν γιατί «τὰ κύματα τῆς γνώσης / γέμισαν ἀμφιβολία τὴν ἀγάπη.»; Μόνος στὸ Παρίσι ὁ ποιητὴς γράφει στὰ 1970 «Πῶς νὰ συνηθίσει στὴ φύχρα / ἓνας μεσογειακὸς / δίπλα σὲ βορείους. / Κάθε τόσο / δυὸ τρεῖς σταγόνες ἥλιου / Τὸ τίμημα συγκαταβατικὸ» κι ἓνα μῆνα ἀργότερα διερωτᾶται «Γιατὶ ζήτησες ν' ἀγαπηθεῖς;» Ἐρημιὰ, μοναξιὰ, ἀδυναμία ἀποκατάστασης τῆς ἀνθρώπινης ἐπαφῆς «Τὸ τραγοῦδι θρήνος / ἢ χαρὰ δάκρυς / οἱ γυναῖκες πόρνες ἢ σπείρες / τί θέλετε νὰ γίνει; / Οἱ ἔρω-

τες κι ὁ πόνος μοιράζονται τὰ μάτια.» κι ὁσο γὰρ τοὺς φίλους «ὅσο πᾶει ξεχωρίζουν / θέλουν νὰ γίνουν ἥρωες σ' ἀτυχημένα μυθιστορήματα», «Φιλία, κωμωδία ἢ τραγωδία κάποιου παιγνιδιοῦ».

Δὲν εἶναι αἰσιόδοξη ἢ ποίηση τοῦ Κλεῖτου Ἰωαννῆδη καὶ γιὰ νὰ εἶναι; Ἐλπίζουμε πῶς οἱ στίχοι: «Δὲν θὰ ξαναγράψουμε ποίηση / πολὺ αἶμα / θέλει τοῦτο τὸ κενό» δὲν ὑποδηλώνουν μιὰ ἐνδεχόμενα κατηγορηματικὴ δήλωσή τοῦ ποιητῆ γιὰ τὸ μέλλον.

ΜΑΡΙΑ Ε. ΚΟΥΤΛΟΥΚΑ

ΕΠΗΜΕΡΩΣΗ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΑΝΟΥ Ν. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥΝΗ ΚΙ ΑΛΛΩΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ ΣΤΑ ΠΟΛΩΝΙΚΑ

Απὸ τις 12 ὡς τις 17 τοῦ Νοέμβριου 1985, πραγματοποιήθηκε στὴν πόλη Πόσναν της Πολωνίας, τὸ 8ο ποιητικὸ συνέδριο τῆς χώρας αὐτῆς με τὴ συμμετοχὴ τῆς Πολωνίας, Γερμανίας, Σοβιετικῆς Ἐνωσης, Τσεχοσλοβακίας, Ουγγαρίας κλπ. Απὸ τὴν Ελλάδα, με προσωπικὴ πρόσκληση, πήραν μέρος στὸ συνέδριο αἱ Ἑλληνες ποιητές, Πάνος Ν. Παναγιωτοῦνης καὶ Μάγρια-Μαρία Ρούσου.

Με τὴν ευκαιρία τοῦ συνεδρίου κυκλοφόρησε σὲ τριτὴ ἐκδοση ἡ Ἀνθολογία νεοελληνικῆς ποίησης, σὲ 20.000 αντίτυπα, με τὴν συμμετοχὴ πολλῶν νεοελλήνων ποιητῶν, σὲ μετάφραση καὶ ἐπιμέλεια τοῦ γνωστοῦ λογοτέχνη Νίκου Χατζηνηκολαίου, ποὺ ζεῖ καὶ δημιουργεῖ στὴν Πολωνία κι εἶναι Πρόεδρος τῶν Πολωνῶν λογοτεχνῶν τοῦ Πόσναν.

Με τὴν ευκαιρία τοῦ Συνεδρίου καὶ τὴ συμμετοχὴ σ' αὐτὸ κι Ἑλλήνων ποιη-

τών, δημοσιεύτηκαν ποιήματα Γ. Σεφέρη, Νίκου Χατζηνικολάου, Τάκη Αντωνίου, Μάγιας-Μαρίας Ρούσου, Πάνου Ν. Παναγιωτούνη, σε εφημερίδες, περιοδικά κι ακουίστηκαν από το ραδιόφωνο και την τηλεόραση και σε απαγγελίες στα θέατρα του Πόσναν και του Καλές.

Εκδοτικός οίκος του Πόσναν ετοιμάζει και θα εκδώσει σύντομα στα Πολωνικά, βιβλία των ποιητών Τάκη Αντωνίου, Μάγιας-Μαρίας Ρούσου και μιὰ επιλογή ποιημάτων του Πάνου Ν. Παναγιωτούνη.

Επίσης ο Πολωνός ποιητής, δραματουργός κι ελληνοστής Στανίσλας Σροκόφσκι, ετοιμάζει και θα παρουσιάσει στο Πολωνικό Θέατρο, θεατρικά έργα, του Πάνου Ν. Παναγιωτούνη.

ΔΗΜΟΣ ΛΑΡΝΑΚΑΣ

ΔΗΜΟΤ. ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΛΑΡΝΑΚΑΣ

ΕΚΘΕΣΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ 1984

Οι εργασίες και δραστηριότητές της εκθέτονται συνοπτικά ως εξής:

1. ΕΜΠΛΟΥΤΙΣΜΟΣ: Με 327 νέα βιβλία κυπριολογικού, ιστορικού, παιδικού και λογοτεχνικού περιεχομένου εμπλουτί-

στησε το Γενικό Τμήμα της βιβλιοθήκης για να ανταποκριθεί στις ανάγκες και στις απαιτήσεις του αναγνωστικού της κοινού.

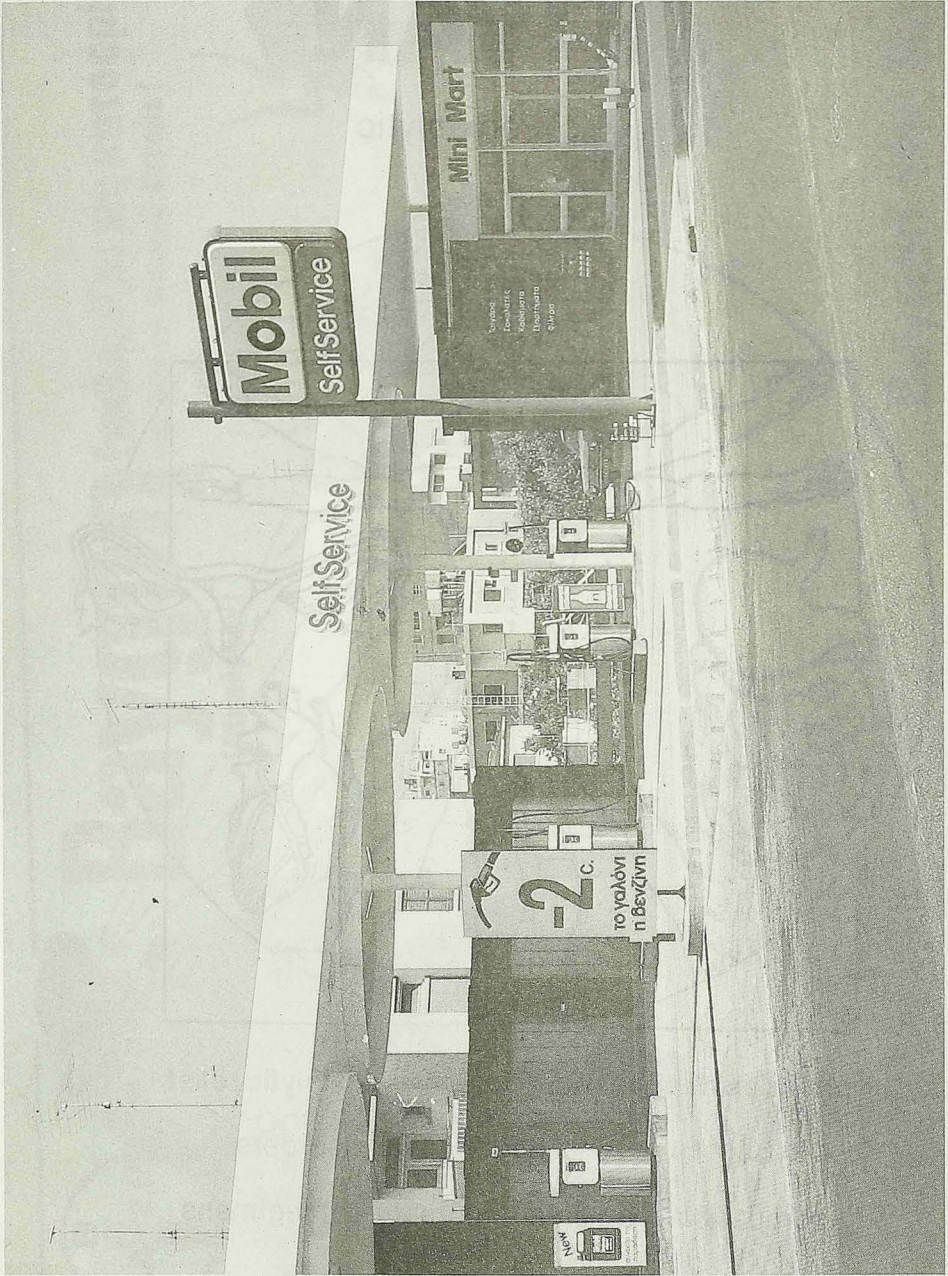
2. ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟ ΚΟΙΝΟ: Το σύνολο προσελεύσεων αναγνωστικού κοινού στην Αίθουσα της βιβλιοθήκης είναι: Αναλυτικά: α) Μαθητές 439, β) Μαθητρίες 223, γ) Παλιότες 1510, σύνολο 2172.

3. ΔΑΝΕΙΣΤΙΚΟ ΤΜΗΜΑ: Λειτουργεί από της 2ας Ιουλίου 1984 δανειστικό τμήμα. Με το πρώτο ξεκίνημα του δωρεάν δανεισμού βιβλίων προς το κοινό της Λάρνακας εγγράφονται 90 μέλη που δανείζονται συνολικά 591 τόμους βιβλίων.

4. ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ: Με δυο νέους πίνακες κυρίων ζωγράφων εμπλουτίστηκε η συλλογή της Πινακοθήκης μας. Στην Αίθουσά της, που θρῆσκεται στον ίδιο κτιριακό χώρο με τη βιβλιοθήκη, εκτίθενται μόνιμα 41 πίνακες και 2 μπρουτζογραφίες.

5. ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ, ΜΕΡΟΣ Δ' (1983—1984). Με πολύ κόπο και φροντίδα ετοιμάστηκε για να κυκλοφορήσει το Δ' Μέρος του Ανθολογίου Λογοτεχνικής Κριτικής που καλύπτει την περίοδο 1983—1984.

For the many dimensions of anxiety

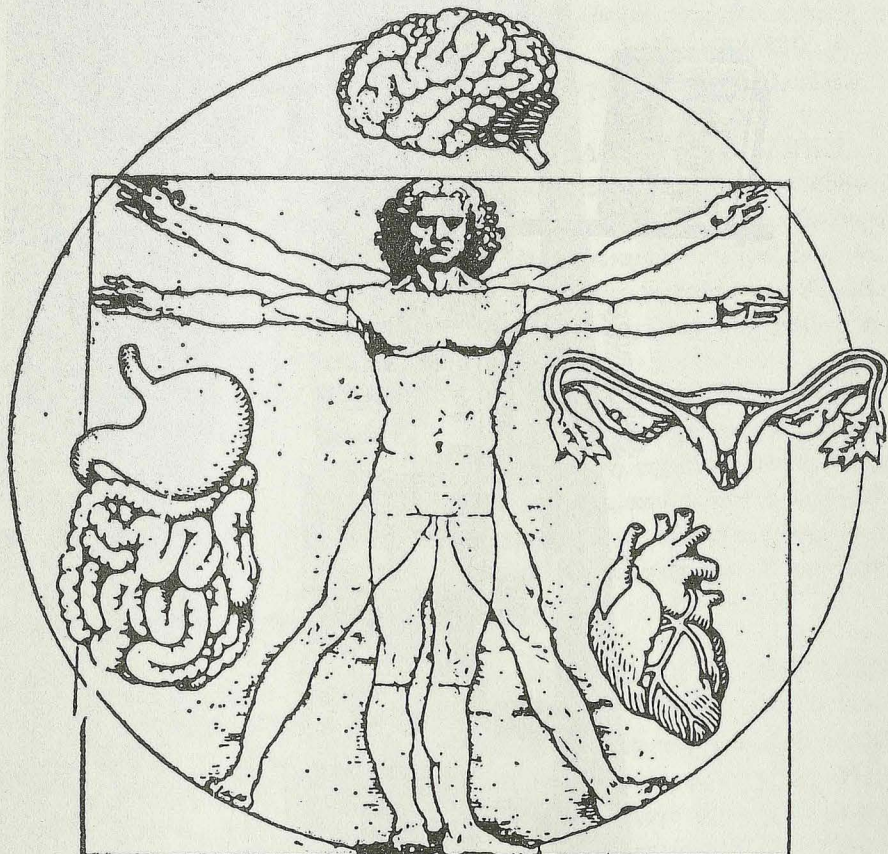

For the many dimensions of anxiety

ATIVAN*

(lorazepam, Wyeth)

A single anxiolytic

provides deeper, more selective anxiolytic relief

**in both functional and organic disorders
with low-dosage safety
compatible with standard treatment regimens**

 Wyeth International Limited
Philadelphia, Pa. 19101 U.S.A.

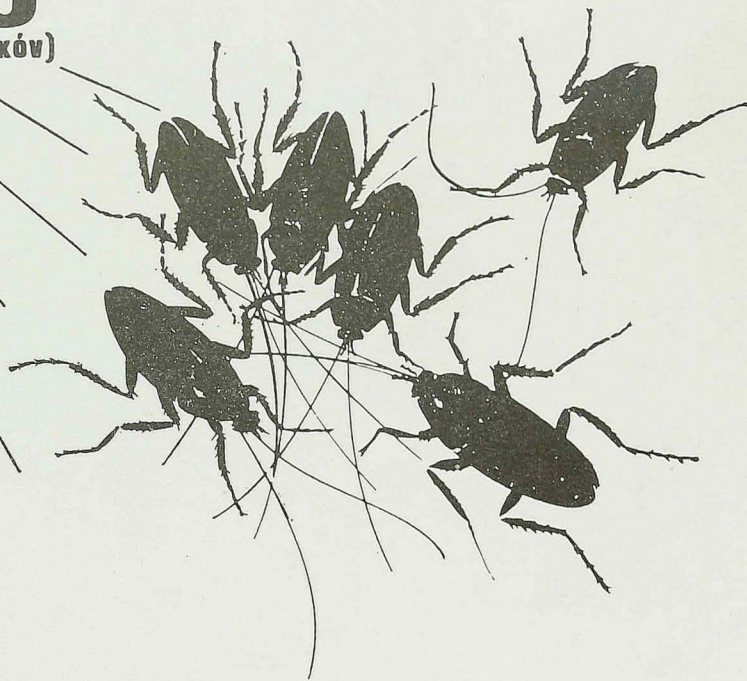
*trademark

Baygon

ξεκληρίζει τις κατσαρίδες
και όλα τα οικιακά έντομα!

(Μπαϋγκόν)

Δρά άκαρισία... και για πολλούς μήνες!

Ψεκάζετε από μικρή απόσταση τα μέρη που συχνάζουν οι κατσαρίδες και άλλα οικιακά έντομα.

Το BAYGON (Μπαϋγκόν) εξαναγκάζει τα έντομα να βγαίνουν από την κρύπτη τους για να τα εξοντώσει.

Είναι οικονομικό γιατί έχει μεγάλη διάρκεια δράσεως.

Baygon τής Bayer

ΜΠΥΡΑ ΚΕΟ

η μπύρα σας... ΚΕΟ

